

**T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI**

**ISPARTA PROF. DR. TURAN YAZGAN ETNOGRAFYA HALI VE
KİLİM MÜZESİNDE SERGİLENEN KARS HALILARI**

Tuba YÜRE

Yüksek Lisans

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Sadettin SARI

ISPARTA, 2022

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI

Bu tez 18/01/2022 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

DANIŞMAN Prof. Sadettin SARI İmza:

ÜYE Doç. Naile Rengin OYMAN İmza:

ÜYE Doç. Dr. Ömer ZAIMOĞLU İmza:

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

İmza ve Mühür
Doç. Dr. Mustafa GENÇ
SDÜ Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürü

Bu çalışma tarafından desteklenmiştir.
Proje No :

T.C.
SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları aldığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (18/01/2022).

Tuba YÜRE

İmza.....

ÖNSÖZ

Anadolu topraklarımızın kültürünün ayrılmaz bir parçası olan en eski sanatlardan biri halılardır. Halılar günümüze kadar Türk tarihine tanıklık etmiş, yeri geldiğinde yaşanan mücadeleleri temsil etmiş, yeri geldiğinde bir mesaj aracı olmuştur. Halılar ve içerdiği motifler sayesinde bu değerli kültürel mirasın bize vermek istediği mesajları motif diliyle okuyabiliyoruz.

Kars yöresi halılarına Doğu Anadolu Bölgesinin çok kültürlülüğü yansımıştır. Birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bölgelerin halılarında motif çeşitliliğini incelemek mümkündür.

Geleneksel Türk El Sanatları alanına kazandırmak amacıyla Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Halı ve Kilim müzesinde sergilenen Kars halıları incelenip motif yönünden analizleri yapılmaya çalışılmıştır.

Öncelikle tez çalışmamda bana izlemem gereken yolları gösterip, akademik bilgisini hiçbir zaman esirgemeyen ve hoşgörüsünü her zaman hissettiren ve bu süreçte bana destek olan kıymetli hocam tez danışmanım, Sayın Prof. Dr. Sadettin SARI'ya hem lisans hem de yüksek lisans sürecimde desteğini, bilgisini esirgemeyen hocam Sayın Doç. Naile Rengin OYMAN'a, lisans eğitimimden değerli hocam Makbule Sibel ODA'ya şükranlarımı sunarım.

Ayrıca çalışmamda yardımcı olan Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Halı ve Kilim Müzesi müdürü Emin BÜYÜKKURT'a ve müze çalışanlarına da çalışmamda sağladıkları kolaylıklar için teşekkür ederim.

En kıymetli varlığım, emeklerini ödeyemeyeceğim annem Emine YÜRE'ye, manen desteklerini esirgemeyen sevgili aileme ayrıca sonsuz teşekkür ediyorum.

Tuba YÜRE

Isparta, 2022

ÖZET

ISPARTA PROF. DR. TURAN YAZGAN ETNOGRAFYA HALI VE KİLİM MÜZESİNDE SERGİLENEN KARS HALILARI

Tuba YÜRE

Süleyman Demirel Üniversitesi

Güzel Sanatlar Enstitüsü

Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı

Yüksek Lisans

Yıl: 2022, Sayfa: 146

Danışman: Prof. Dr. Sadettin SARI

Halı dokunmaya başlandığı zamandan bu yana Türk tarihinde çok önemli bir yere sahip olmuştur. Bulunduğu zamanın sosyal ve kültürel özelliklerini yansıtmaya yanı sıra el dokumacılığının en güzel örneklerini bu sanat dalında görmekteyiz. “Türk halısı”da taşıdığı izler sebebiyle dünya tarihinde çok önemli bir yer tutar. Halılar incelendiğinde motif ve renklerin bölgesel olarak farklılıklar gösterdiğini görmekteyiz. Bunun nedenleri arasında o yörenin coğrafi konumu, gelenekleri ve hammadde temini ilk sıralarda yer alır. Kültürel mirasımız olan halı motif diliyle bize çok şey anlatmaktadır.

Tez çalışma konusu olarak Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Halı ve Kilim Müzesi’ndeki Kars halıları incelenmiştir. Bu halılar çoğunlukla geometrik, bitki ve hayvan motifleri ağırlıktadır. Zaman zaman dokuyucunun kendi duygularıyla harmanladığı motifleri de görmekteyiz. Bu halılar motif ve kompozisyon yönünden incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halı, Motif, Kars Isparta Turan Yazgan Etnografya Halı ve Kilim Müzesi.

ABSTRACT

KARS CARPETS EXHIBITED AT ISPARTA PROF. DR. TURAN YAZGAN ETHNOGRAPHY CARPET AND RUG MUSEUM

Tuba YÜRE

Suleyman Demirel University

Institute of FineArts

Traditional Turkish Arts Department

MA Thesis

Year:2022, Page: 146

Supervisor: Prof. Dr. Sadettin SARI

“Carpet” has had a very important place in Turkish history since the beginning of producing. Reflect their social and cultural characteristics of the time we see the most beautiful examples of hand weaving in this branch of this art. “Turkish Carpet” also has an important part in world history because of the trace it carries. When the carpets are researched, we see that the motifs and colors can be differences. Among the reasons for this are the traditions of the geographical location of that region and the supply of raw materials. Carpet which is our cultural heritage tells us a lot of thing with the language of motifs.

As a thesis of study Kars carpets were examined where has located Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnography Carpet and Rug museum. These carpets are mostly geometric, plant and animal motifs. From time to time we also see the motifs that the weaver blends with her own feelings. These carpets have been examined in terms of motifs and composition.

Keywords: Carpet, Kars, Motif., Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnography Carpet and Rug Museum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
ŞEKİLLER (GÖRSEL/FOTOĞRAF/HARİTA/ÇİZELGE vb.) DİZİNİ	vi
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

1. ISPARTA İLİNİN COĞRAFİ, TARİHİ ÖZELLİKLERİ VE ISPARTA PROF. DR. TURAN YAZGAN ETNOGRAFYA MÜZESİNİN TANITIMI	2
1.1. Isparta İlinin Coğrafi Özellikleri	2
1.2. Isparta Tarihi.....	3
1.2.1. Isparta Adının Doğuşu	4
1.3. Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Halı ve Kilim Müzesi	5

II. BÖLÜM

2. ANADOLU TÜRK HALISI	7
2.1. Anadolu Türk Halısının Tarihçesi.....	7
2.2. Halının Sınıflandırılması, Teknik Özellikler ve Yapım Aşamaları	17
2.2.1. Üretim Yöntemine Göre Halılar.....	17
2.2.2. Kullanıldığı Yere Göre Halılar	17
2.2.3. Kalitesine Göre Halılar	18
2.2.4. Desenli Olup Olmadığına Göre Halılar	18
2.2.5. Kullanılan Teknikler	19
2.2.6. Kullanılan Araç ve Gereçler	20

III. BÖLÜM

3. KARS YÖRESİ HALILAR.....	22
3.1. Kars Yöresi Halılarının Teknik Özellikleri	22
3.1.1. Kars Yöresi Halılarında Desen Çeşitliliği.....	22
3.2 Anadolu ve Kars Halılarında Kullanılan Yaygın Motifler.....	24

IV. BÖLÜM

4. ISPARTA PROF. DR. TURAN YAZGAN ETNOGRAFYA MÜZESİNDE SERGİLENEN KARS YÖRESİ HALILARININ İNCELENMESİ.....	39
4.1. Halı Kataloğu	39

4.1.1 İncelemesi Yapılan Kars Halılarının Analiz Çizelgeleri	129
4.2. Kars Yöresi Özgün Desen Tasarımı Uygulaması	131
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	142
KAYNAKÇA	144

ŞEKİLLER (GÖRSEL/FOTOĞRAF/HARİTA/ÇİZELGE vb.) DİZİNİ

Şekil 1. Isparta il haritası.....	3
Şekil 2. Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Müzesi	5
Şekil 3. Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Müzesi	6
Şekil 4. Pazırık halısı	8
Şekil 5. Pazırık halısı göbek deseni	9
Şekil 6. Pazırık halısı kenar bordür deseni.....	9
Şekil 7. Üçüncü yüzyıl Konya stili Anadolu Selçuklu halısı.....	11
Şekil 8. Selçuklu halısı (Beyşehir) 13. y.y. sonu, Konya etnografya müzesi	12
Şekil 9. Selçuklu Halısı (Fustat) 14. y.y. başı, Stockholm National Museum.....	13
Şekil 10. Hayvan figürlü halı, İstanbul Vakıflar Halı Müzesi	14
Şekil 11. Kırkit.....	20
Şekil 12. Makas.....	20
Şekil 13. Bıçak	21
Şekil 14. Eli belinde motifi.....	24
Şekil 15. Eli belinde motifi	24
Şekil 16. Koçboynuzu/Kuyrum motifi.....	25
Şekil 17. Koçboynuzu/Kuyrum motifi	24
Şekil 18. Bereket motifi.....	26
Şekil 19. Bereket motifi	25
Şekil 20. Küpe motifi	26
Şekil 21. Küpe motifi	26
Şekil 22. Saç bağı motifi	27
Şekil 23. Saç bağı motifi	26
Şekil 24. Bukağı motifi.....	27
Şekil 25. Bukağı motifi	27
Şekil 26. Suyolu motifi	27
Şekil 27. Suyolu motifi	27
Şekil 28. Pıtrak motifi.....	28
Şekil 29. Pıtrak motifi	28
Şekil 30. El motifi.....	29
Şekil 31. Tarak motifi.....	29
Şekil 32. Parmak motifi	28
Şekil 33. Muska motifi.....	29
Şekil 34. Tılsım motifi	29
Şekil 35. Nazarlık motifi.....	30
Şekil 36. Nazarlık motifi.....	29

Şekil 37. Göz motifi.....	30
Şekil 38. Göz motifi	29
Şekil 39. Yılan motifi.....	30
Şekil 40. Yılan motifi.....	30
Şekil 41. Yılan motifi.....	31
Şekil 42. Ejderha motifi	32
Şekil 43. Sekizgen Göllü/Ejderha motifi	32
Şekil 44. Akrep/Kuyrumlu göl motifi.....	34
Şekil 45. Akrep/Kuyrumlu göl motifi	33
Şekil 46. Kurtağzı motifi.....	34
Şekil 47. Kurtağzı motifi.....	33
Şekil 48. Hayat ağacı motifi.....	35
Şekil 49. Hayat ağacı motifi.....	34
Şekil 50. Damga/İm Motifi.....	36
Şekil 51. Damga/İm Motifi	35
Şekil 52. Kuş/Çatak kuyrum motifi.....	36
Şekil 53. Kuş/Çatak kuyrum motifi	35
Şekil 54. İnsan motifi.....	37
Şekil 55. İnsan motifi	36
Şekil 56. Penç motifi.....	37
Şekil 57. Penç motifi.....	36
Şekil 58. Yıldız motifi.....	38
Şekil 59. Yıldız motifi.....	37
Şekil 60. Çınar yaprağı/Testere motifi	37
Şekil 61. Lale motifi.....	37
Şekil 62. Çengel motifi.....	39
Şekil 63. Çengel motifi	38
Şekil 64. Kazayağı motifi.....	38
Şekil 65. 5 Envanter no'lu halı	41
Şekil 66. 5 Envanter no'lu halının şematik çizimi.....	42
Şekil 67. 5 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi.....	43
Şekil 68. 5 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi.....	44
Şekil 70. 19 Envanter no'lu halının şematik çizimi	48
Şekil 71. 19 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile karelendirilmiş çizimi	49
Şekil 72. 19 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi.....	50
Şekil 73. 26 Envanter no'lu halı	53
Şekil 74. 26 Envanter no'lu halının şematik çizimi.....	54
Şekil 75. 26 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile karelendirilmiş çizimi	55
Şekil 76. 26 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi.....	56

Şekil 77. 41 Envanter no'lu halı	59
Şekil 78. 41 Envanter no'lu halının şematik çizimi.....	60
Şekil 79. 41 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile karelendirilmiş çizimi	61
Şekil 80. 41 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi.....	62
Şekil 81. 61 Envanter no'lu halı	65
Şekil 82. 61 Envanter no'lu halının şematik çizimi.....	66
Şekil 83. 61 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile karelendirilmiş çizimi	67
Şekil 84. 61 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi.....	68
Şekil 85. 63 Envanter no'lu halı	71
Şekil 86. 63 Envanter no'lu halının şematik çizimi.....	72
Şekil 87. 63 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi.....	73
Şekil 88. 63 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi.....	74
Şekil 89. 84 Envanter no'lu halı	77
Şekil 90. 84 Envanter no'lu halının şematik çizimi.....	78
Şekil 91. 84 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile karelendirilmiş çizimi.....	79
Şekil 92. 84 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi.....	80
Şekil 93. 86 Envanter no'lu halı	83
Şekil 94. 86 Envanter no'lu halının şematik çizimi.....	84
Şekil 95. 86 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile karelendirilmiş çizimi	85
Şekil 96. 86 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi.....	86
Şekil 97. 91 Envanter no'lu halı	89
Şekil 98. 91 Envanter no'lu halının şematik çizimi.....	90
Şekil 99. 91 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile karelendirilmiş çizimi	91
Şekil 100. 91 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi.....	92
Şekil 101. 150 Envanter no'lu halı	95
Şekil 102. 150 Envanter no'lu halının şematik çizimi.....	96
Şekil 103. 150 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile karelendirilmiş çizimi	97
Şekil 104. 150 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi.....	98
Şekil 105. 157 Envanter no'lu halı	101
Şekil 106. 157 Envanter no'lu halının şematik çizimi.....	102
Şekil 107. 157 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile karelendirilmiş çizimi	103
Şekil 108. 157 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi.....	104
Şekil 109. 195 Envanter no'lu halı	107
Şekil 110. 195 Envanter no'lu halının şematik çizimi.....	108
Şekil 111. 195 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile karelendirilmiş çizimi	109
Şekil 112. 195 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi.....	110
Şekil 113. 197 Envanter no'lu halı	113

Şekil 114. 197 Envanter no'lu halının şematik çizimi.....	114
Şekil 115. 197 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile karelendirilmiş çizimi	115
Şekil 116. 197 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi.....	116
Şekil 117. 203 Envanter no'lu halı	119
Şekil 118. 203 Envanter no'lu halının şematik çizimi.....	120
Şekil 119. 203 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile karelendirilmiş çizimi	121
Şekil 120. 203 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi.....	122
Şekil 121. 228 Envanter no'lu halı	125
Şekil 122. 228 Envanter no'lu halının şematik çizimi.....	126
Şekil 123. 228 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile karelendirilmiş çizimi	127
Şekil 124. 228 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi.....	128
Şekil 125. Özgün çalışma no:1	132
Şekil 126. Özgün çalışma no:1 şematik çizimi	131
Şekil 127. Çift başlı kuş motifi	133
Şekil 128. Ejder motifi	133
Şekil 129. Tılsım motifi	134
Şekil 130. Kazayağı motifi.....	134
Şekil 131. Özgün çalışma no:2.....	135
Şekil 132. Özgün çalışma no:2 şematik çizimi	136
Şekil 133. Çınar yaprağı/Testsere motifi	137
Şekil 134. Yılan motifi	137
Şekil 135. Ejderha/Sekizgen göl motifi	137
Şekil 136. Çengel motifi	138
Şekil 137. Özgün çalışma no:3.....	139
Şekil 138. Özgün çalışma no:3 şematik çizimi	140
Şekil 139. Pıtrak motifi	141
Şekil 140. Yıldız motifi.....	141
Şekil 141. Bukağı motifi	141
Şekil 142. Saç bağı motifi	141

GİRİŞ

Bu çalışmanın başlıca amacı; Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Halı ve Kilim Müzesinde bulunan Kars halılarını gün yüzüne çıkarıp, motif, renk ve kompozisyon özelliklerinin incelenerek değerlendirilmesidir.

Çalışmanın birinci bölümü Isparta'nın Tarihçesi ve Müze hakkında bilgilerden oluşmaktadır.

İkinci bölümde Türk halısının tarihi gelişimi, halı yapım aşamaları, kullanım alanları, Türk halılarında sıklıkla kullanılan motiflerinin tanıtımı ve açıklamaları yer alacaktır.

Üçüncü bölümde Kars yöresi halılarının bazı özellikleri özet geçilmiştir.

Dördüncü bölümde ise, çalışmanın ana konusu olan Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Halı ve Kilim Müzesine sergilenen Kars halılarının Texcelle halı programı ile tasarımlarının çizimleri ve renk, desen, motif yönünden incelemeleri bulunmaktadır.

I. BÖLÜM

1. ISPARTA İLİNİN COĞRAFI, TARİHİ ÖZELLİKLERİ VE ISPARTA PROF. DR. TURAN YAZGAN ETNOGRAFYA MÜZESİNİN TANITIMI

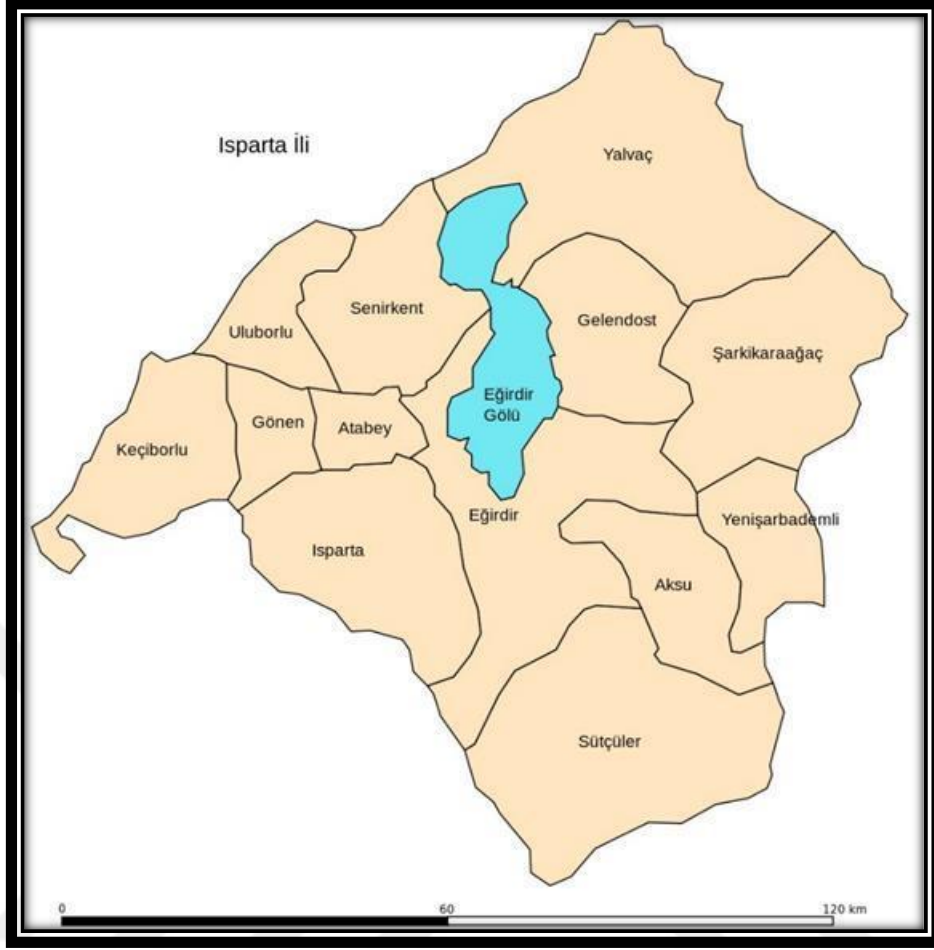
1.1. Isparta İlinin Coğrafi Özellikleri

Isparta, Türkiye'nin Akdeniz Bölgesi'nin batı kesiminde, Antalya bölümünün iç kısmında Göller yöresinin merkezinde bulunmaktadır.

Halısı ile meşhur göller ve güller memleketi Isparta (Isparta Valiliği, 2006:1); Akdeniz bölgesinin batı kesiminde Antalya bölümünün iç kısmı olan göller bölgesinde bulunmaktadır (Isparta Valiliği, 1973 İl Yıllığı, 1973:15).

Isparta; doğusunda Konya'nın Beyşehir, Doğanhisar ve Akşehir, kuzey ve kuzeybatısında Afyonkarahisar'ın Sultandağı, Çay, Şuhut, Dinar ve Dazkırı, batı ve güneybatısında Burdur'un Merkez Ağlasun ve Bucak, güneyinde ise Antalya'nın Serik ve Manavgat ilçeleri ile çevrilidir (Isparta, 1982:3505). Akdeniz kıyıları ile İç Anadolu, Ege ve Marmara bölgeleri arasında adeta bir geçit yeri olan Isparta'nın (Tan, Turhan ve Aksungur, 2002:12) rakımı, şehrin girişinde bulunan tren istasyonunda 1020, şehrin içindeki Hükümet Meydanı'nda 1049, en yüksek yeri olan Dere Mahallesi'nde 1080 metredir (Demirgil, 2007:17). Akdeniz bölgesi içinde bulunan Isparta, Orta Anadolu yaylasının güneybatı parçasını oluşturan (Isparta, 1923-1938, 1938:1) yurdumuzda en çok sayıda göllerin bir arada olduğu Göller Bölgesinde (Yalçın, 1960:14) gül ve meyve bahçeleriyle bezenmiştir (Demirgil, 2007:16). Yüzölçümü 8.933 km² olan Isparta'nın biri merkez ilçe olmak üzere 13 ilçesi, 50 beldesi ve 174 köyü bulunmaktadır (Alagöz, 2003:5).

Isparta arazisinin ekilip dikilebilen, verimli topraklarının uzunluğuna bakıldığında; doğudan batıya 5 km, güneyden kuzeye genişliği 7,5 km'dir. İklim ve doğal durum açısından Orta Anadolu'ya ait olan Isparta, ziraat durumu açısından da Orta Anadolu'nun özelliklerini taşımaktadır (Isparta Valiliği, 1967 İl Yıllığı, 1967:69).

Şekil 1. Isparta il haritası

1.2. Isparta Tarihi

Milattan önce VI. Yüzyıldan itibaren birçok medeniyete ev sahipliği yapan Isparta'ya, Pisidya Bölgesi daha sonraları da Göller Yöresi adı verilmiştir (Akdemir, 2008:14). Eski Pisidya'nın Baris şehrine kadar gittiği düşünülen Isparta'nın tarihinde Baris şehrinin kimler tarafından ve ne zaman kurulmuş olduğu da tam olarak belli değildir (Yalçın, 1960:4).

Selçuklular, Beylikler ve Osmanlı Dönemleri Roma İmparatorluğunun ikiye bölünmesinin ardından Doğu Roma imparatorluğuna (Bizans) geçen Isparta, 1204-1205 yıllarında Bizanslılardan Anadolu Selçuklu Hükümdarı III. Kılıçarslan tarafından alınıp Selçuklu sınırlarına dahil edilmiştir. Anadolu Selçuklu hükümdarlığında Isparta'ya Türklerin atası Oğuzların kültürleri, gelenek ve görenekleri de gelmiştir (Koç, 1983:47-49).

Millî Mücadele ve Mütareke zamanlarında (1919-1923) işgallerin etkisini en az hisseden yerlerden olan Isparta, Mondros Ateşkesi ile İtalyanlara bırakılmıştır. Ancak ne İtalyanlar ne de Yunanlılar Isparta'nın direnişi sayesinde buraya hâkim olamamışlardır (Isparta, 1923-1938, :31). Millî Mücadele sonrası yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde bu yörenin ismi Isparta olarak değiştirilmiş ve 1923'te Vilayet olmuştur (Turgut, 2000:57).

1.2.1. Isparta Adının Doğuşu

Isparta adının nereden geldiği ve ne anlam ifade ettiği hususunda birçok yorum yapılmıştır. Baris-Barida-Spart-Saporat-Saparta-Isıporata vb. birbirinden üretilen isimlerle anılmıştır (Oral, 1986:9). Türk Tarih Kurumu belgelerine göre Isparta'nın olduğu coğrafyada hüküm süren uygarlıklar; Milattan 4000 yıl önce Hititlerin (Etilerin), 1530 yıl önce Frigyalıların, 800 yıl önce İyonların, 600 yıl önce Lidyalıların, 546 yıl önce Perslerin, 334 yıl önce Makedonyalıların, 332 yıl önce Selekilerin ve 190 yıl önce Romalıların olmuştur. Isparta, Doğu Roma (Bizans)'dan sonra 1204'te Konya Selçuklularına geçmiştir (Böcüzade, 1983:11-12).

Pisidya Antiyahu (Yalvaç) kazılarını yapan Arkeolog W. M. Ramsey 'Küçük Asya' kitabında Baris-Isparta şehrinin Pisidya'da olduğu ifade edilmiştir. Böcüzade Süleyman Sami 'Isparta Tarihi' adlı eserinde 'Isporada' (Yunancada dağınık anlamında) olarak şehri tanımlamıştır. Prof. Dr. Unger Isparta kelimesinin Barida anlamına geldiğini, bu adın Yunanca olmadığını, Etice ya da Lidya diline ait olabileceğini söylemiştir. Ayrıca, Yunan göçmenlerinin buraya İs-Barid dediklerini ve zamanla Isparta şekline dönüştüğünü iddia etmiştir (Isparta, 13 Mart 1946:1).

Bir başka görüş ise; Isparta ilinin olduğu coğrafyaya Karadeniz'in kuzeyinde bulunan İskitlerce güneye sürülen ve Batı Anadolu'ya ilerletilen Sabardai ve Kimmer topluluklarının bir kısmının buraya yerleşmesi ve adlarını bu coğrafyaya taşıdığı düşüncesi ileri sürülmüştür. İl adı Baris olan Isparta'ya Yunanlılar zamanında Baris adına ek olarak Rumca 'İs' edatı getirilerek İsparita adı verilmiş oda zamanla Isparta haline dönüşmüştür (Isparta, 1923-1938, 1938:4).

1.3. Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Halı ve Kilim Müzesi

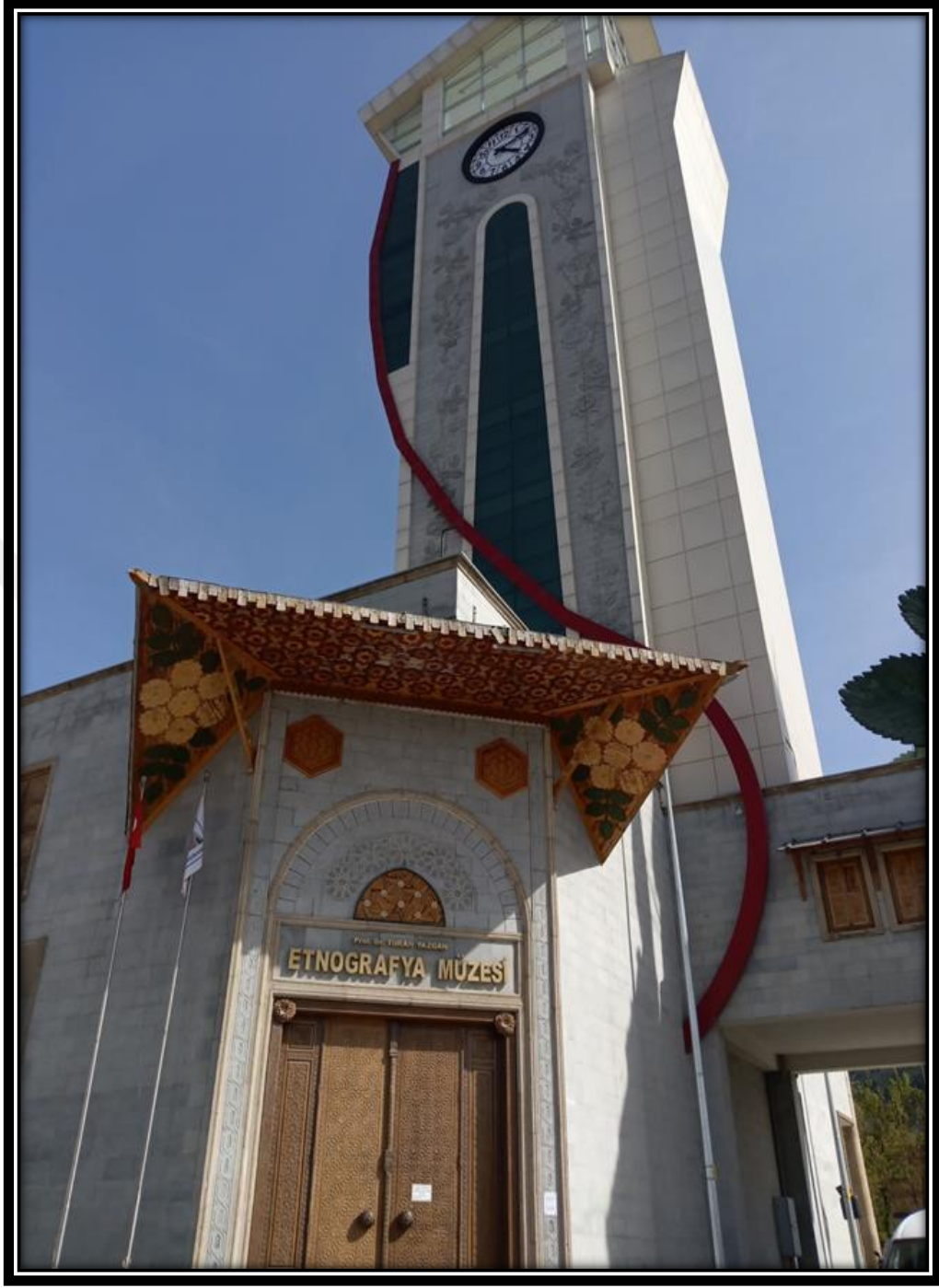
Prof. Dr. Turan Yazgan etnografya halı ve kilim müzesi Isparta belediyesi tarafından yapılmıştır. 2013 senesinde tamamlanarak ziyarete açılmıştır. Türkiye'nin en büyük hem yatay yapıda hem de dikey yapıda bina özelliklerine sahip sergileme salonu olan tek etnografya Halı ve Kilim müzesidir.

Prof. Dr. Turan Yazgan etnografya halı ve kilim müzesi; bünyesinde yatay mimari ve dikey mimaride olan sergileme alanları, Isparta gül heykeli, seyir kulesi, açık otopark gibi özelliklere sahiptir. Müze 10 katlı olup yaklaşık 3.000 m² alanı kapsamaktadır. Müzenin 10. katından Isparta'nın tamamı hem göz hem de teleskop ile izlenebilmektedir.

Müze de toplamda 3100 adet Halı ve Kilim sergilenmektedir. Şu anda sergilenen Isparta Halısı, Konya Lâdik, Gördes, Şirvan, Milas, Kars ve Erzurum yörelerine ait Halılar ve İç Anadolu, Doğu Anadolu, Ege, Akdeniz bölgelerine ait kilimler, seccade, heybe, çuval, çanta, kuşak, bulunmaktadır. Ayrıca Türk dünyasında kullanılmış geleneksel kıyafetler, eski ev aletleri, eski tarımsal aletler ve çeşitli ürünler sergilenmektedir (<https://isparta.bel.tr/prof-dr-turan-yazgan-etnografya-muzesi> [20.04.2020]).

Şekil 2. Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Müzesi (<https://isparta.bel.tr/merkez>)

Şekil 3. Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Müzesi (Yüre, 2020)

II. BÖLÜM

2. ANADOLU TÜRK HALISI

2.1. Anadolu Türk Halısının Tarihçesi

Halıcılık tarihinin kökeni milattan önceki yüzyıllara kadar dahi uzanan dokumacılığa dayanır. Günümüze değin yapılan incelemeler; insanlığın ilk çağlarından beridir, ağaçların ve bitkilerin soyulabilen kabukları ve lifleriyle sepet örer gibi, halı ve kilimlere benzer ürünler yaptıklarını ortaya koymuştur (Görgünay, 1972:2). Türk toplumlarının yaşadığı bölgelerde ortaya çıkan halının tarihsel gelişiminin Türklerle olduğu bilinmektedir. Halıyı ve halı sanatını, sanat olarak geliştiren ve tüm Dünya'ya tanıtan Türkler olmuştur. Özellikle düğümlü halılar ilk defa Türkler'in bölgesinde çıkmış ve gelişimini sürdürmüştür (Aslanapa, 2005:13; Yetkin, 1991:1). Arkeolojik incelemeler ilk insanların bitkisel lifleri kullanarak dokumacılığı başlattıklarını ve geliştirdiklerini ortaya koymuştur. Günümüze kadar ulaşan dokuma ürünlerinin arasında yaklaşık 3000 yıldır ana yapısı değişmeden günümüze kadar yerini ve önemini koruyan tek ürün el halısıdır.

Yapılan incelemelere göre; Orta Asya'da Türk halı dokumaları hakkındaki ilk önemli bulgu Rus asıllı arkeolog C.İ. Rudenko tarafından 1947-1949 yılları arasında Sibirya'nın Altay Dağları eteklerinde, V. Pazırık Kurganında (oda mezar) çıkartılan ve mezarın içindeki buzulların etkisiyle günümüze kadar sağlam bir şekilde ulaşan Pazırık halısı olmuştur. Şu an Rusya'da bulunan Leningrad Hermitage Müzesinde sergilenmektedir (Görgünay, 1984:9). İnanılmaz derecede ince işçiliği, yüksek kalitesi, motif özellikleri ile dikkat çeken Pazırık halısı, Altay dağlarında bir kurganın içerisinde bulunmuştur. Bilinen en eski düğümlü halı Pazırık halısıdır. Arkeologların yapmış olduğu başka incelemelerde ise Pazırık halısından 45 yıl önce Aurel Stein tarafından Doğu Türkistan'da bulunan milattan sonra 3. ve 4. yüzyıllara tarihlendirilen en eski halı parçaları bulunmuştur (Stein, 1907:337-398). Pazırık halısı motif ve kompozisyon açısından incelendiğinde Türk kültürüne ait olduğuna dair önemli detaylar bulunmaktadır.

Şekil 4. Pazırık halısı (Oktay ASLANAPA)

Pazırık halısı, çeşitli motifler kullanılarak meydana gelmiştir. Kullanılan motifler; insan figürleri, hayvan motifleri ile bitkisel ve geometrik motifler kullanılmıştır. Halının göbek kısmı bir dama tahtası şeklindedir en kısmı 4 boy kısmı 6 kareden, toplamda 24 kare bölümden oluşmuştur.

Şekil 5. Pazırık halısı göbek deseni (Oktay ASLANAPA)

Geniş bordürün geniş kısmında sıralanmış halde 24 adet geyik bulunmaktadır, iki dar bordürde kare içine aslan ve mitolojik hayvan figürleri tasvir edilmiştir.

Şekil 6. Pazırık halısı kenar bordür deseni (Oktay ASLANAPA)

Pazırık halısı işçiliği ve dikkat çeken motif kompozisyonuyla araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Pazırık halısının kompozisyonu ve simetrik düğümü net bir şekilde bilinen ilk Türk halısı olduğunu ispatlamaktadır. Sonraki dönemlerde Turfan, Kara Hoça, Hotan gibi eski Türk şehirleri ile Türkistan ve Horasan şehirlerinde bulunan halılar, Türk halı sanatında kullanılan kompozisyon özellikleri ve teknikler hakkında Türk halısı hakkında aydınlatıcı bilgiler vermektedir.

Türklerin Anadolu'ya kesin olarak yerleştikleri 11. yüzyıldan itibaren düzenli halı dokumacılığı sanatı yıllar boyu gelen bir gelenek olarak yerleşmiş hatta Konya Alaeddin Camii'nde Anadolu Selçuklarından kalan hakiki Gördes Düğümlü halıların bulunmasıyla sürekli gelişme sağlanmıştır (Yetkin, 1991:4).

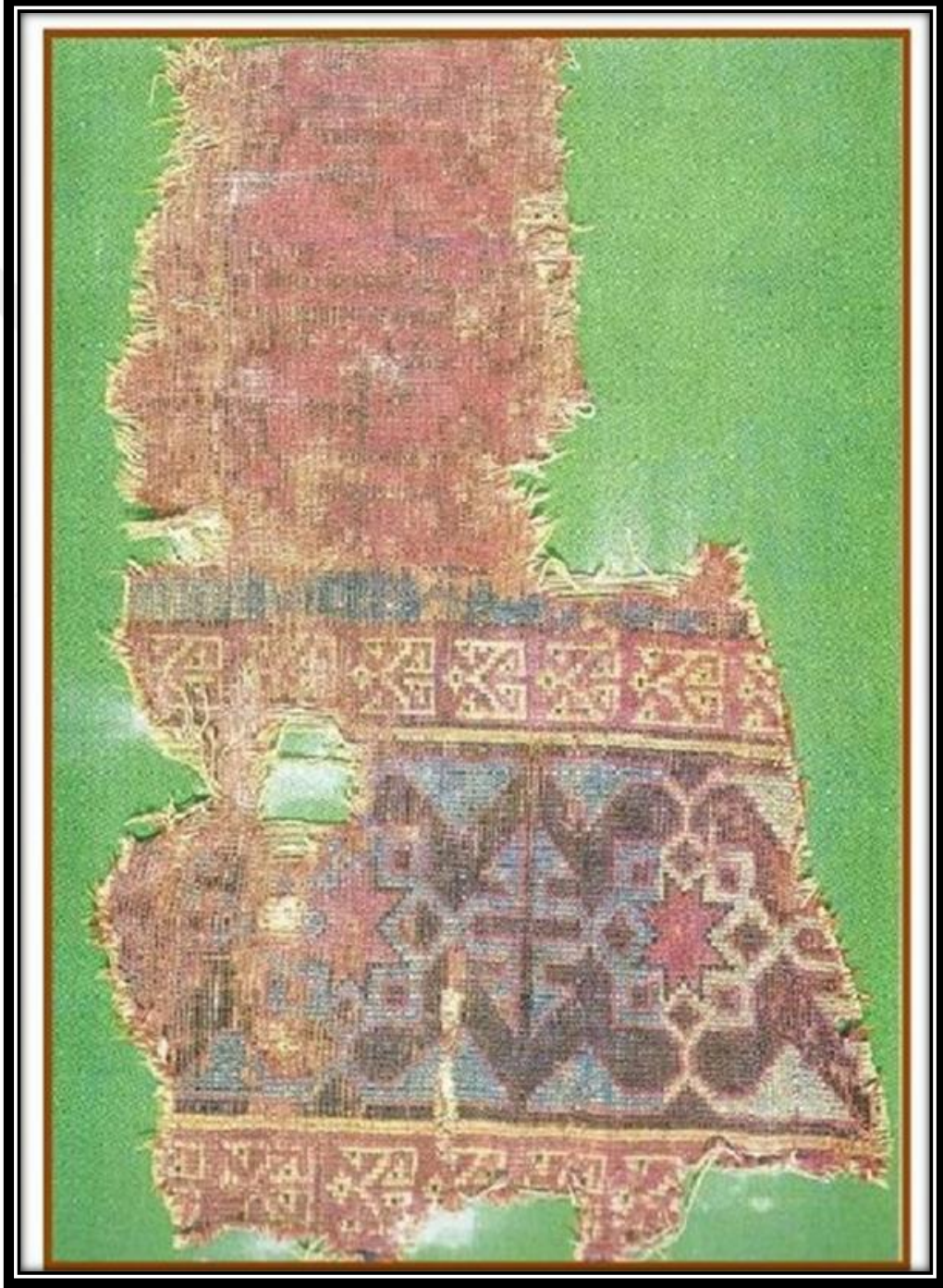
Orta Asya kökenine dayanan halılar; motif, kompozisyon yapısı ve hikayesini çevresinden saf doğadan almıştır. Selçuklularla birlikte halı Anadolu ve İran'a kadar gelmiştir. Saray için faaliyet gösteren ilk halı atölyeleri dönemin başkenti Konya'da kurulmuştur (Özhan, 1969:87).

Anadolu'da dokunan ilk halı örneklerinden günümüze çok az sayıda parça ulaşmıştır. Ünlü gezgin Marka Polo 1271-1272 yılları arasında Anadolu'da bulunan seyahatnamesinde dünyanın en güzel halılarının Anadolu'da dokunduğunu belirtmiştir. Konya, Kayseri, Sivas gibi şehirler bu halı üretim merkezlerinin başında gelmekte ve düğümlü halı tekniği 11. yüzyıl Anadolu Selçukluları zamanı dokuma halılarında ilk defa görülmüştür.

Şekil 7. Üçüncü yüzyıl Konya stili Anadolu Selçuklu halısı (Oktay ASLANAPA)

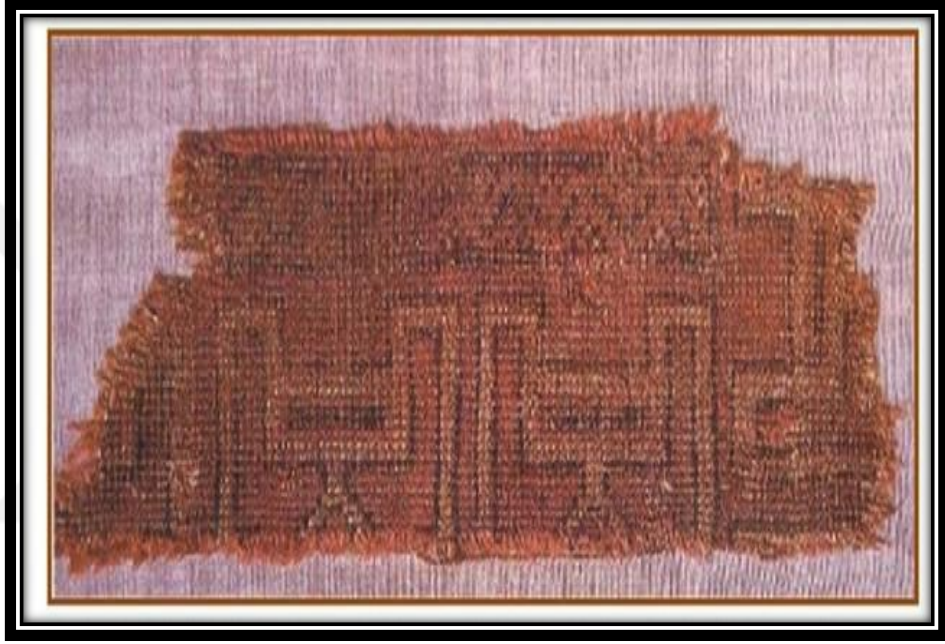
Bilinen en eski Selçuklu halıları 13. ve 14. yüzyıllara aittir. Bu halılar alman konsolosu Laytved tarafından Konya’da Alaeddin Camiinde bulunmuştur. Bu halılardan üç tanesi bütün, beş tanesi parça halinde toplam 8 adettir. Aynı döneme ait 3 adet Selçuklu halısı da Beyşehir’de Eşrefoğlu camiinde bulunmuştur. Bu halılar Konya Mevlana Müzesindedir.

Şekil 8. Selçuklu halısı (Beyşehir) 13. y.y. sonu, Konya etnografya müzesi (Oktay ASLANAPA)

Konya Alaeddin Camisi'nde 8 halı bulunmuştur üçü tam, beşi parça olan halılar stilize edilmiş çiçekleri, geometrik desenleri, açık koyu renklerin uyumu ve kufi yazılar ile Selçuklu halılarının en güzel örneklerini göstermiştir (Aslanapa, 2005:28-40).

1930 yılında Riefstahl tarafından Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nde 4 adet halı parçası daha bulunmuştur. Bunlardan 3'ü Konya Selçuklu halılarının teknik ve desen özelliklerine sahiptirler (Yetkin, 1991:12; Aslanapa, 2005:41).

Şekil 9. Selçuklu Halısı (Fustat) 14. y.y. başı, Stockholm National Museum (Oktay ASLANAPA)

1935- 1936 yıllarında Mısır Fustat'da 13. 14. ve 15. yüzyılda parçalar halinde 100'den fazla Anadolu halısı çıkarılmış fakat henüz yayınlanmamıştır. C.J. Lamm tarafından yayınlanan halılardan yalnızca 7'si Selçuklu halıları grubunda yer almaktadır (Aslanapa, 2005: 49; Yetkin, 1991:14). Böylece Selçuklu halı grubundan 8'i Konya, 3'ü Beyşehir ve 7'si Mısır Fustat'da ele geçirilen 18 adet halı bulunmaktadır. Gördes Düğümü ile dokunan ve hammaddesi yün olan bu halıların teknik ve desen özellikleri ortak bir karaktere sahip olurken, detaylarda farklılık göstermektedirler (Yetkin, 1991:16)

Son yıllarda Selçuklu döneminden kaldığı kabul edilen halılar bulunmuştur ve incelendiğinde hayvan figürlü oldukları tespit edilmiş olup Selçuklu halısı özellikleri taşıdığı belirlenmiştir. Bulunan bu halılarında sipariş üzerine dokunduğu

öngörülmektedir. Tibet’te bulunan bu halıların teknik ve motif açısından incelenmesi sonucunda Anadolu Selçuklu halıları ile benzerlik gösterdiği açıkça ortaya konmuştur. Bu halıların keşfine kadar hayvan figürüne rastlanmayan Selçuklu halılarında da hayvan figürü dokunmuş ve bu desenlerle oluşan Selçuklu halılarının beylikler dönemi hayvan figürlü halılarına öncülük ettiği ortaya çıkmıştır (Deniz, 2000:28).

Şekil 10. Hayvan figürlü halı, İstanbul Vakıflar Halı Müzesi (Oktay ASLANAPA)

Selçuklu halılarından sonra 14. ve 15. yüzyılda hayvan figürlü halılar üretilmeye başlanmıştır. Hayvan figürlü halılar içerisinde Orta İtalya’da bir kilisede Ming halısı bulunmuşken, 1925’te İsveç’te bir kilisede Ejder ve Zümrüdüanka mücadelesini canlandıran bir parça halı daha bulunmuştur. Bu dönemde halılarda çeşitli kuş, kartal vb. hayvan figürlerine yer verilmiştir (Aslanapa, 2005:71).

14. ve 15. yüzyıllarında yapılan halılar teknik ve motif bakımından Selçuklu halı sanatına bağlı kalırken, 16. ve 17. yüzyıllarda yeni kompozisyon ve motiflerle Türk halılarına yeni bir boyut kazandırmıştır (Yetkin, 1991:35). Özellikle 15. yüzyıl

sonuna doğru hayvan figürlü halılar yerine ressamların tablolarında geometrik desenli halılar yer almıştır (Aslanapa, 1999:350).

15. ve 16. yüzyılda Alman ressam Hans Holbein tarafından sadece iki halı grubunun resmedildiği, bir halı grubunun hiç resmedilmediği halde, literatürde 4 halı grubunun da Holbein halıları olarak adlandırıldığı yeni bir halı grubu ortaya çıkmıştır. Bu halılar 4 gruba ayrılmaktadır (Deniz, 2000:28).

Birinci grup Holbein tipi halıların zemini karelere bölünmüş, ortası sekizgenle doldurulmuş kareler ve her karenin çeyrek baklavalardan birleşmesinden meydana gelen baklavalardan kompozisyon şemasını oluşturmaktadır. Ayrıca bordürlerde Kufi yazılarda yer almaktadır. Türk İslam Eserleri Müzesi'nde sergilenen en eski I. grup Holbein halısı Beyşehir Cami'sinde bulunmuştur (Aslanapa, 2005:112, Yetkin, 1991:35).

İkinci grup Holbein tipi halıları Lorenzo Lotto'nun tablolarında resmedildiği için Lotto halıları olarak da bilinmektedir. Bu grupta yer alan halılar birinci grup Holbein halılarına benzer ancak bu grupta bitkisel bezemeler hakimdir (Aslanapa, 2005:135; Deniz, 2000:29).

Üçüncü grup Holbein tipi halıların zeminleri eşit karelere bölünerek karelerin her birine sekizgen motifler yerleştirilmiştir. Bunların içine geometrik ve bitki desenleri yerleştirilirken ayrıca üsluplaştırılmış hayvan motiflerine de yer verilmiştir. Bordürlerde kullanılan Kufi yazılar karakteristiktir (Aslanapa, 2005:135; Deniz, 2000:29).

Dördüncü grup Holbein tipi halılar III. tip Holbein halılarının varyasyonu olarak ortaya çıkan bir halı grubudur. Buna göre bu halı grubunda ortada büyük bir kare, bunun altında ve üstünde ikişer küçük kare yer almaktadır. Aynı değerde motiflerin sıralanışındaki sonsuzluk prensibi kaybolmuş, yerine gruplaşma prensibi yer almıştır. Bordürde Kufi yazısı bu halı grubunda da bulunmaktadır (Yetkin, 1991:60; Aslanapa, 2005:148).

16. ve 17. yüzyıllarda Türk halı sanatı teknik ve desen bakımından en parlak devri yaşamıştır. Bu devirde Uşak halıları ve Saray halıları olarak 2 halı grubu var olmuştur (Yetkin, 1991:87).

16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yeni desen anlayışının bir ürünü olarak ortaya çıkan Uşak halıları madalyonlu ve yıldızlı şekillerle karakterize edilmiştir (Deniz, 2000:34). Madalyonlu Uşak halıları ortada bir yuvarlak yanlarda sivri madalyonların sıralanmasından oluşan ve sonsuzluğu simgeleyen bir kompozisyona sahipken, Yıldızlı Uşak halıları sekiz köşeli yıldız madalyonlar ile küçük baklava şeklindeki madalyonlardan oluşan kompozisyona sahiptir. Gördes Düğümü ve yün malzemeye dokunan iki grup Uşak halılarında genellikle kırmızı, mavi ve sarı renkler kullanılmaktadır (Aslanapa, 2005:161-167; Yetkin, 1991:88-93).

Bu iki Uşak halı grubundan farklı olarak Beyaz Zeminli Uşak halıları ortaya çıkmıştır. Bu grup Kuşlu ya da Çintemanili olarak da isimlendirilmektedir. Bu halılarda yer alan beyaz veya krem renk zemin karakteristiktir. Ayrıca bitkisel bezemelerin kuş olarak algılanıp, aldatıcı bir görünüme sahip olmasından dolayı Kuşlu Halı olarak isimlendirilmektedir (Aslanapa, 2005:187; Yetkin, 1991:106; Deniz, 2000:36).

Türk halı sanatının en parlak devrinde ortaya çıkan bir diğer grup Saray halılarıdır. Dikdörtgen, masa örtüsü, yuvarlak örnekleri bulunan farklılık göstererek İran düğümü ile dokunmuşlardır. Ayrıca hammadde olarak yün, pamuk ve ipek kullanılarak kaliteli ipliklerle çok ince dokunmuş Saray halıları, palmet, hançer yaprak ve madalyonlar ile sümbül, karanfil, lale ve narçiçekleri birleştirilerek oluşturulmuş yeni bir kompozisyon anlayışına sahiptir (Aslanapa, 2005:201- 204; Deniz, 2000:31-32; Durul ve Aslanapa, 1973:80).

Türk halı sanatı altın çağını yaşadıktan sonra 18. yüzyılda Konya ve Uşak bölgesinde natüralist çiçek desenleri bozularak olsa yaşatılmış ancak halı sanatı gerileme ve duraklama dönemine girmiştir (Aslanapa, 2005:213; Yetkin, 1991:120).

19. yüzyılda hem piyasanın hem de sarayın halı ihtiyacını karşılamak için Hereke 'de halı atölyesi kurulmuştur. Böylece hem kaliteli saray halıları dokunmuş hem de seri üretim önem kazanmıştır. Cumhuriyet dönemiyle birlikte iplik fabrikaları kurularak el dokuması halıcılıkta kullanılan malzeme iyileştirilmiştir. Ayrıca günümüzde, geleneksel el halı dokuması Fethiye, Döşemealtı, Isparta, Balıkesir, Konya, Kayseri, Sivas, Yağcıbedir, Uşak, Bergama, Kula, Gördes, Çanakkale, Kars

ve Erzurum gibi merkezlerde halen faaliyet göstermektedir (Aslanapa, 2005:307; Deniz, 2000:48).

2.2. Halının Sınıflandırılması, Teknik Özellikler ve Yapım Aşamaları

Halıları teknik açıdan incelediğimizde sınıflara ayrıldığını görmekteyiz. Üretim yöntemine göre, hammaddelerine göre, üretildiği yere göre, kalitesine (10x10 cm'deki ilme sayısına) ve desenli olup olmadığına göre halılar diye sınıflandırılabiliriz.

2.2.1. Üretim Yöntemine Göre Halılar

El halısı: Halının makine olmaksızın düğüm atılarak insan gücüyle dokunan halılardır.

Makine halısı: İlmelerin makine tarafından düğümlenmeden atılması ve arkasından sağlamlaştırılmasıyla oluşan insan gücünün daha az olduğu halılardır.

Kullanılan ham haddeye göre halılar: Yün, pamuk, ipek, hayvan tüyü, Jüt, Hindistancevizi lifi, keçi tüyü, metal, sentetik iplikler, polyamid, polipropilen, polyester ve akrilik gibi çeşitli hammaddelere göre dokunmuş halılardır.

2.2.2. Kullanıldığı Yere Göre Halılar

Yer döşemesi halılar: Ebatları çeşitli olarak değişen 4m², 6m², 8m² gibi ve daha büyük olacak şekilde ölçeklenebilir.

Sedir halısı: Sedir tarzı yerlerin üzerine örtmek için dokunur. En ölçüleri boyuna göre daha dar ve boydan uzundur.

Kenar halısı: Duvarların kenar kısımlarından yere serilir. En ölçüleri boyuna göre dar boyları oldukça uzundur.

Duvar ve karyola halısı: Süs amacıyla duvar süslemesi amacıyla duvara asmak için dokunur.

Seccade halısı: Namaz kılmak için dokunan halılardır. Bu halılar genellikle mihraplı olarak dokunmaktadır.

Paspas halısı: Bu halılar 40x40 cm olarak ve altı adet olarak dokunur.

Yolluk halısı: Evin girişine veya salon kısmına sermek üzere, eni boyuna göre dar olan ve istenilen uzunlukta dokunan halılardır.

Yastık halısı: Genellikle üstüne oturlan yerlerde sırt dayamak için sedir ve divanlara konulan yastıklardır. Ağırlıkla 50x100 cm boyutlarında da dokunmaktadır.

Heybe halısı: Bu tarz halıların önemli özelliği sadece ön kısmının halı olarak dokunması arka tarafının ise kilim gibi dokunmasıdır. İsteğe göre 40x40 cm ve 60x60 cm boyutlarında dokunulabilir.

2.2.3. Kalitesine Göre Halılar

m² 'de 500.000 ila 1 milyon düğüm arası iyi kalite,

m² 'de 1 milyon ila 4 milyon düğüm arası nadir bulunan kalite,

m² 'de 4 milyon düğümden fazlası çok iyi,

m² 'de 10,8 milyon düğüm dünya rekoru.

2.2.4. Desenli Olup Olmadığına Göre Halılar

Desenli halılar: Üzerinde çeşitli desenler bulunan halılardır.

Desensiz halılar: Üzerinde desen bulunmayan tek renk veya birkaç rengin karışımıyla dokunan halılardır.

Halı dokumalarında ana materyal koyun yünüdür. Hammaddesine göre ayırdığımızda ipek, pamuk, keçi yünü kullanılır. Yün ve tiftik Türkler tarafından yüzyıllardır hammadde olarak kullanılmıştır. Hayvancılıkla geçim sağlandığını da göz önüne alırsak hammaddeye ulaşım kolay olmuştur. Günümüzde hala çoğu yörede yün hammadde olarak kullanılmaktadır (Deniz, 2002:59).

Dokumalarda kullanılmak üzere yün üretimi için koyun yetiştiriciliği aynı zamanda dünya endüstrisinde önemli bir yer tutar. Bir endüstri dalı olarak kabul edilir. Yünün üretim coğrafyasına göre kalitesi farklılık gösterir. Koyun cinsine göre değişebilen kaliteler üç farklı yün sınıfına ayrılır. Bunlar; Merinos, Asya ve Melez yünleri olarak sınıflandırılır.

Yünü için yetiştirilen koyunlar ilkbahar ve sonbahar aylarında kırılarak yünleri dokuma için elde edilir. Bu yünün adı yapağı'dır. Kırkım genellikle el makası ile yapılır. Sonrasında kırkım yapılan yapağılar lif haline getirilmeden önce

yıkanmaktadır. Yün, koyunun kendisinden kaynaklı oluşan ter, toz, toprak gibi etmenlerden dolayı bunların giderilmesi için yıkama işlemi yapılmaktadır.

Yünler yıkama işlemi yapıldıktan sonra kurutulur, kurutulduktan sonra kullanılacakları alana göre ayrılır. Dokuma için ayrılan yün, yün tarağı adı verilen özel taraklarda temizlenir.

2.2.5. Kullanılan Teknikler

Halılar dokunma aşamasında yatay veya dikey tezgahlarda dokunmaktadır. Tezgâh, üzerine çözümlü ipliklerinin gerildiği bir çerçevedir. Halının iskeleti tezgâh boyunca yan yana sıralanan ve çözümlü adı verilen ipliklerden oluşmaktadır, çözümlü ipliklerinin üzerine atılan ilme iplikleri ile düğümlenir.

Halı dokumasında en önemli kısım düğümdür. Dokuyucu yün yumaklarından kestiği kısa iplikleri yan yana bulunan iki çözümlü ipliği arasından geçirerek aşağıya doğru çeker. Bu şekilde bir düğüm sırası tamamlandıktan sonra çözümlü içinden bir kenardan diğer kenara atkı ipliği geçirilir. Atkı iplikleri ilmeleri sıkıştırmaya yarar. Bu iplikler çözümlünün önünden ve arkasından bir sıra izleyerek atılmaktadır. Böylelikle atkı ipliği düğüm sıraları tamamlandıkça bir taraftan diğer tarafa geçirilmektedir. Düğümlerin sık ve sağlam olması için her atkı geçirildikten sonra düğümler aşağıya doğru kirkitle dövülür. Kirkitleme adı verilen bu işlem halı tamamlanıncaya kadar her sırasından sonra tekrar edilir. Kirkitlemeden önce sarkan ilme uçları halının kalitesine göre gerekli hav yüksekliği verilecek şekilde, ayarlı makas ile kesilip, düzeltilir.

Halı dokunurken kullanılan düğüm teknikleri genelde dört biçimde olmaktadır. En bilindik düğüm teknikleri ise; Türk Düğümü (Gördes) ve İran (Sine) düğümüdür. Tek çözümlü üzerine bağlanan İspanyol Düğümü ve Hekim düğümü de kullanılmaktadır. Gördes Düğümü; halının her çift iki çözümlü teline bağlanarak uçlar iki telin arasından üstte doğru çıkarılır.

Gördes Düğümü ile dokunmuş halılar oldukça sağlam olur.

2.2.6. Kullanılan Araç ve Gereçler

Kirkit: Halı dokumacılığında atkı ve motif ipliklerinin halı ilmelerini sıkıştırmasında kullanılan tarak benzeri alete kirkit denir. Çeşitli materyallerden üretilebilir ahşap, demir, kemik gibi malzemelerden yapılabilir.

Şekil 11. Kirkit (Yüre, 2020)

Makas: Halı dokunurken ayarlanabilen özel halı makasları kullanılır.

Şekil 12. Makas (Yüre, 2020)

Bıçak: Dokumada ilmelik iplikleri kesmek için keskin bir bıçak kullanılır. Bu bıçaklara çakı da denmektedir.

Şekil 13. Bıçak (Yüre, 2020)

III. BÖLÜM

3. KARS YÖRESİ HALILAR

3.1. Kars Yöresi Halılarının Teknik Özellikleri

Kars Yöresinde halılarda Türk (Gördes) Düğümü kullanılmaktadır. Halılarda kalite olarak genellikle 1 dm 2.'deki düğüm sayısının genellikle en az 324, en çok 1029 arasında olduğu tespit edilmiştir. Bu da halıların “kaba halı” grubuna girdiğini göstermektedir (Görgünay, 1984:21). Dokumada kullanılmak üzere eğrilen iplikler çeşitli kök boyalar ile boyanırlar. Bu kökboyanların renkleri; zeminde genelde kırmızı, bunu sırası ile yeşil, siyah, bordo, bej, turuncu, beyaz, kahverengi, sarı gibi renklerin izlediği görülmüştür (Görgünay, 1978:22).

3.1.1. Kars Yöresi Halılarında Desen Çeşitliliği

Kars Yöresi Halılarını genel olarak ele almak gerekirse kalite yönünden incelemek yerine bölgenin kültür çeşitliliğinin halılara yansımalarını vurgulamak amacıyla motif özelliklerine ve kompozisyonuna göre geometrik motifli, mihraplı halılar, bitkisel desenli halılar, hayvan resimli ve manzaralı halılar olmak üzere dört grupta incelenmiştir (Görgünay, 1984:23).

1-Geometrik Desenli Halılar; Geometrik desenli halılar, genellikle madalyonlu halılardan oluşmaktadır (Görgünay, 1984:23). Yörede; madalyonlara göl, sofra gibi adlar; bordürlere ise yelen adı verilmiştir (Temel, 2020).

Geometrik Madalyonlu Halılar; Madalyon şekillerine göre dörtgen madalyonlu halılar, sekizgen madalyonlu halılar ve yıldız madalyonlu halılar olmak üzere üç grup madalyonlar görülmüştür (Görgünay, 1979:35).

Dörtgen Madalyonlu Halılar; Köşegenlerinde bir eksen üzerinde bulunan dörtgenlerle, kenarları halının kenarlarına paralel olarak yerleştirilmiş karelerin meydana getirdiği halılardır (Görgünay, 1979:35).

Sekizgen Madalyonlu Halılar; Anadolu'da, halılarda dokunuş açısından pek rastlanmayan ancak Kars ve çevresinin karakteristik özelliğini yansıtan, evlerde dokunan belli başlı desenli halılar mevcuttur. Bunlar, Ejderha desenli olarak adlandırılan Sekizgen madalyonlu halılardır. Sekizgen içindeki örnek ejderha kafasına benzediği için ejderha göllü halı denilmiştir (Kars Yıllığı, 2005:272)

Yıldız Madalyonlu Halılar; Kars Yöresinde dokunan bir diğer halı da Lezgi Yıldız Motifli olarak adlandırılan halılardır. Lezgi ismi Kafkasya'nın yerli topluluklarından olan Lezgilerden gelmektedir. Dağıstan'ın güneyi ile Azerbaycan'ın kuzeyinde yerleşik bulunurlar (Larousse, 1972:927)

2- Mihraplı Halılar; Mihrap, mihrap üstü ve bordürlerden oluşan basit tertipli halılardır. Ayetlik yoktur. Mihrap genellikle basamaklıdır. Mihrap nişi dolguludur. Mihrap içi, geometrik şekillerle dolgulu, etrafı Türkmen im'leri ve sekiz köşeli yıldızlar işlenmiştir (Görgünay, 1978:143).

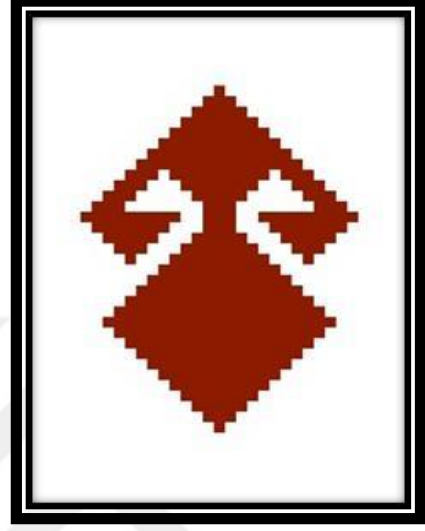
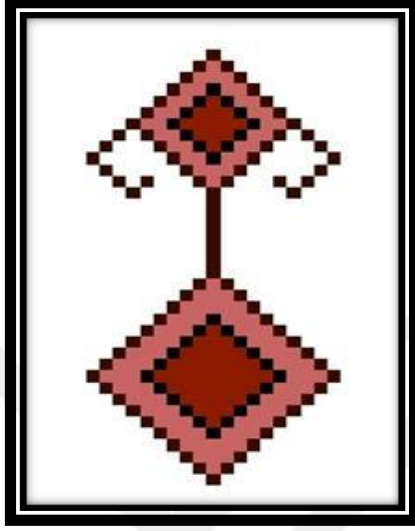
3- Bitkisel Desenli Halılar; Kars halılarının çoğunda bitkisel desenli madalyonlu halılar ve dağılımlı çiçek motifleriyle bezenmiş halılar görülmüştür. Madalyonlar; stilize çiçekler/penç, hayat ağacı, sıralı tomurcuklar, yaprak motifleriyle desenlenmiştir. Zemin; bulut motifleri, stilize çiçek buketleri, sekiz köşeli yıldız çiçekleri ve asma filizleriyle süslenmiştir. Bordürler; Kafkas işi şeritler, geometrik şekiller, karşılıklı üçgen dizileri, yaprak motifleriyle bezenmiştir (Görgünay, 1978:144).

4- Hayvan Resimli ve Manzaralı Halılar; Kars yöresi dokuma halılarında, doğa ve hayvan figürlerinin hâkim olduğu halılar çok sık görülmemektedir, az sayıda olan bu halıların duvar halısı olarak dokunduğu tespit edilmiştir (Görgünay, 1978:131-132).

Genel olarak Kars yöresi halılarındaki motifler değerlendirildiğinde; hâkim olan motifin geometrik şekillerdeki madalyonlar olduğu görülmüştür bununla birlikte ejder motifi, kazayağı motifi, çatak kuyrum, yıldızlar, çınar yaprağı gibi motiflerin olduğu tespit edilmiştir.

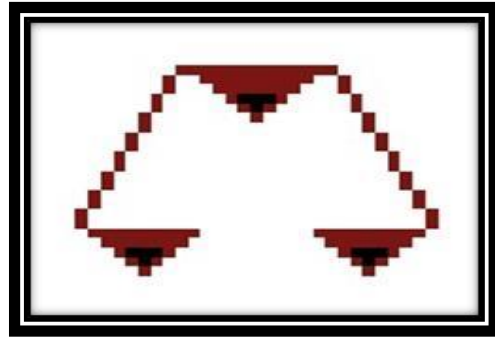
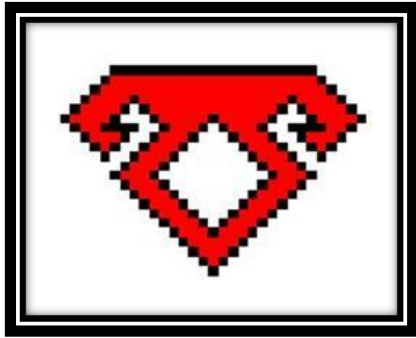
3.2 Anadolu ve Kars Halılarında Kullanılan Yaygın Motifler

Elbelinde motifi: Dişilik göstergesidir. Analık koruma ve doğurganlığın yanı sıra uğur, bereket, kısmet, mutluluk ve neşeyi de sembolize eden bir motiftir. (Erbek, 2002:12).

Şekil 14. Eli belinde motifi (Yüre, 2021) Şekil 15. Eli belinde motifi (Yüre, 2021)

Koçboynuzu motifi: Koçboynuzu motifinin kökeni Anadolu'da tarih öncesi döneme dayanır ve ilk kez boynuzlu hayvanları mağara duvarlarına yapılmış çizimlerde görmekteyiz (Sinemoğlu, 1984:422). Erkeklik göstergesi olarak da bilinen koçboynuzu motifi, çeşitli stilleri ile tasarlanarak erkeklerin üretkenliğini, kahramanlığını, verimliliğini ve kuvvetini sembolize etmektedir. Anadolu kültüründe ana tanrıçadan sonra ya da onunla kullanılan bir motiftir. Boynuz sembolü gücü temsil etmektedir (Er ve Sarıkaya, 2012:169-172). Kars halılarında sıklıkla görülen hayvan figürleri arasında koçboynuzu yer almaktadır. Koçboynuzu motifi Kars yöresinde ‘‘Kuyrum’’ olarak da adlandırılmıştır (bkz. Şekil 16,17).

Şekil 16. Koçboynuzu/Kuyrum motifi(Yüre, 2021)

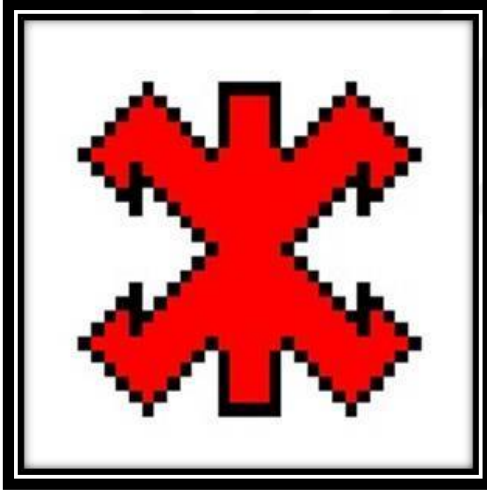
Şekil 17. Koçboynuzu/Kuyrum motifi (Yüre, 2021)

Bereket motifi: Anadolu halı dokumalarında elibelinde ve koçboynuzu motiflerinin arasında dut, kavun, karpuz, incir, üzüm, nar buğday/arpa başağı, haşhaş kozası gibi çeşitli bitkiler ile ejder, koç, yılan, kelebek, geyik, uğur böceği, balık gibi hayvanlardan oluşan motifler arasında farklı formda olan bereket motifleri de kullanılmaktadır. Ayrıca bu motif üreme ve evlilik gibi kadın-erkek ilişkilerini de içermektedir. Sonsuz mutluluk ve uğur dileklerini ifade etmek için uğur ve bereket sembolleri kullanılmaktadır (Erbek, 2002:46).

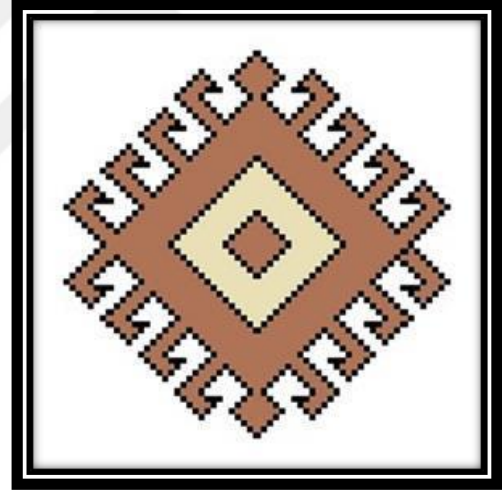
1. Grup: Dut, karpuz, kavun, nar, incir, üzüm bitki ve yılan, ejder, koç, boğa, geyik, kelebek, balık gibi, hayvanlardan oluşan bereket motifleri sonsuz mutluluğu ifade eder

2. Grup: Bitkisel grup çiçek, ağaç, yaprak motiflerinden oluşur.

3. Grup: Kayalar, akarsular, sular, dağlar ve bazı doğa varlıklarından oluşur.

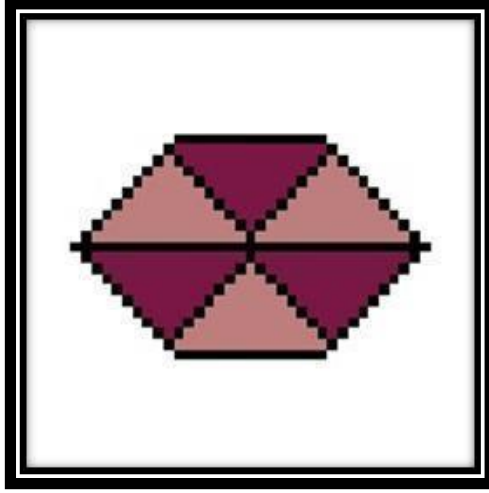

Şekil 18. Bereket motifi (Yüre, 2021)

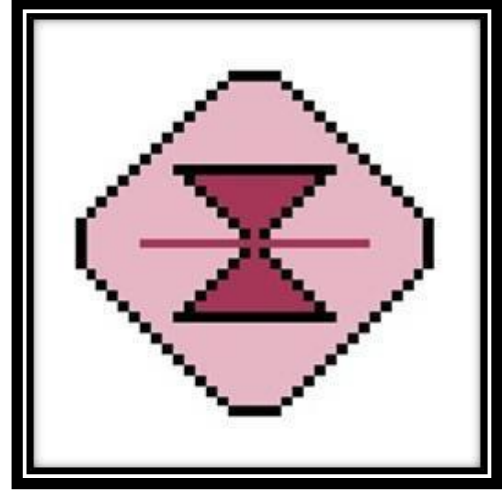

Şekil 19. Bereket motifi (Yüre, 2021)

Küpe motifi: Cinselliği sembolize etmektedir. Çatalhöyük'te bulunan örneklerde genç kızların evlilik isteğini belirtmek için dokunduğu tespit edilmiştir. Erkeklerde küpe takmışlardır (Erbek, 2002:51).

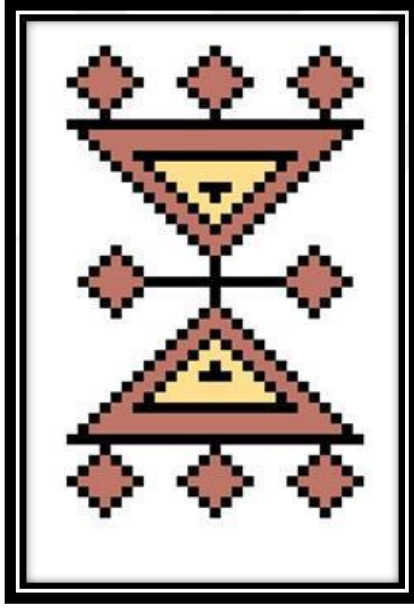

Şekil 20. Küpe motifi (Yüre, 2021)

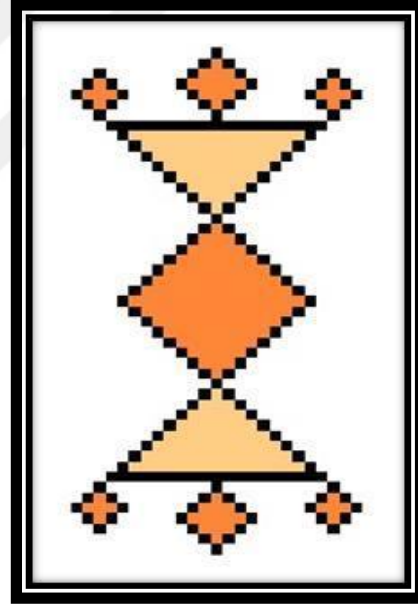

Şekil 21. Küpe motifi (Yüre, 2021)

Saçbağı motifi: Evlilik isteği göstergesidir. Doğum ve çoğalmayı sembolize eder. Evlenmek isteyen genç kızlar dokudukları halılarda kullanırlar.

Şekil 22. Saç bağı motifi (Yüre, 2021)

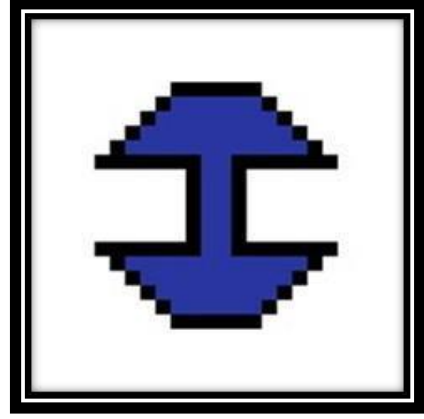

Şekil 23. Saç bağı motifi (Yüre, 2021)

Bukağı motifi: Bukağı motifi ailenin devamlılığını göstermede, kadın erkek ilişkisine ve onların sonsuza dek birlikteliğinin sembolüdür.

Şekil 24. Bukağı motifi (Yüre, 2021)

Şekil 25. Bukağı motifi (Yüre, 2021)

Suyolu motifi: Su, yaşamı ve canlılığı sağladığı için yeniden doğuşun ve beden ve ruh açısından yenilenmenin sembolüdür. Sağlık ve erdem gibi değerleri sembolize etmekle birlikte en etkili arınma simgesidir. Su hem insanlar için hem de tüm canlılık için yaşam ve ölümün kaynağıdır. Anadolu toplumunda ise su çok önemli bir yer tutar, bu sebeple su, suyolu motifi olarak dokuyucuların sıklıkla kullandığı bir motif haline gelmiştir.

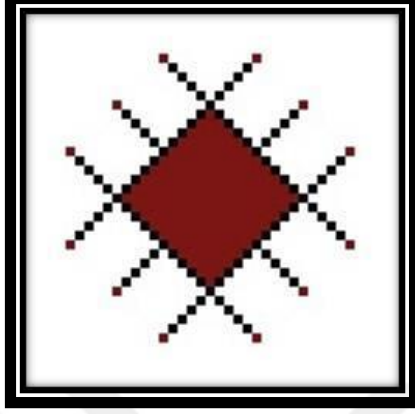

Şekil 26. Suyolu motifi (Yüre, 2021)

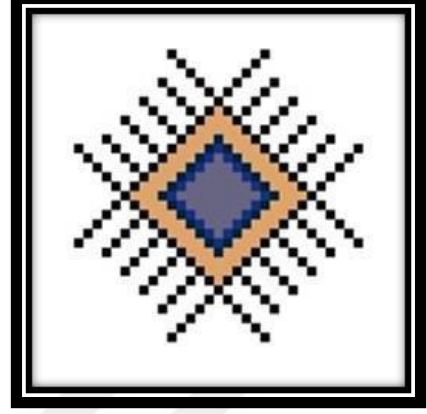

Şekil 27. Suyolu motifi (Yüre, 2021)

Pıtrak motifi: Pıtrak, dikenleriyle insanlara ve hayvanlara yapışan bir tür bitkidir. Pıtrak üzerinde bulunan dikenlerin kötü gözü uzaklaştıracağına inanan Anadolu insanı onu nazarlık motifi olarak kullanmıştır.

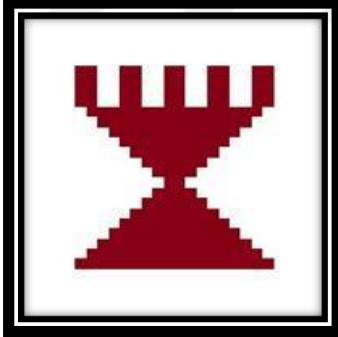

Şekil 28. Pıtrak motifi (Yüre, 2021)

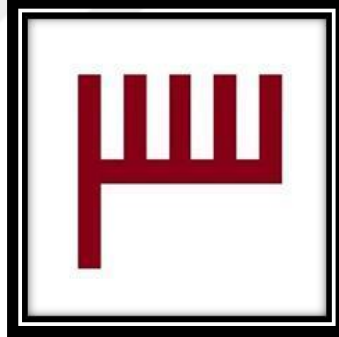

Şekil 29. Pıtrak motifi (Yüre, 2021)

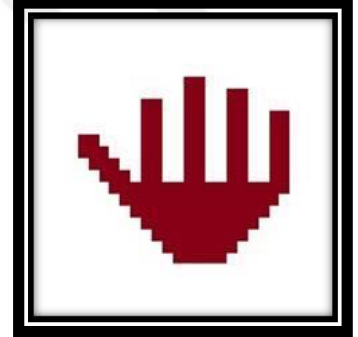
El, Parmak, Tarak motifleri: El motifi gücün sembolü olarak bilinmektedir. Tarak motifleri ve parmak motifleri geometrik bir şekilde üçlü, beşli, yedili ve daha fazla sayılar halinde de dokunabilir. Anadolu’da evlilik isteğini ifade etmek ve kem gözden korunmak amacıyla dokunur.

Şekil 30. El motifi (Yüre, 2021)

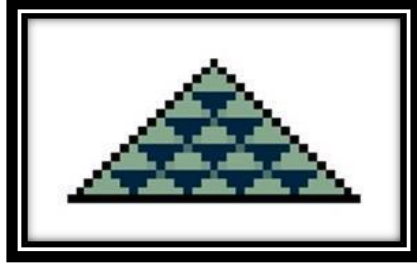

Şekil 31. Tarak motifi (Yüre, 2021)

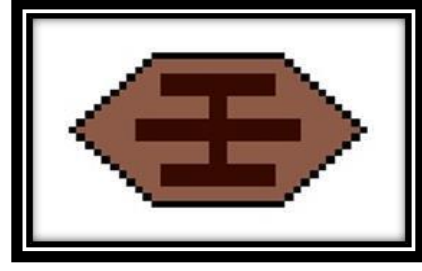

Şekil 32. Parmak motifi (Yüre, 2021)

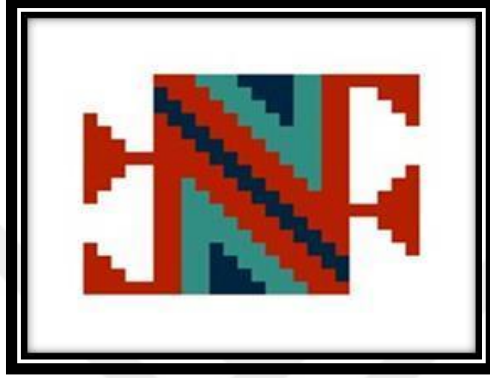
Tılsım, muska ve nazarlık motifleri: Nazar, belli özelliklere sahip kimselerde bulunduğu inanılan; özellikle savunmasız göz alıcı insanlara, evcil hayvanlara, eve, mala mülke hatta cansız nesnelere zarar veren, bakışlardan fırlayan çarpıcı ve öldürücü bir kuvvet tanımlanabilir. Kıskançlık ve haset gibi psikolojik duyguların yarattığı vurucu kuvvetin, ruhun dışı açılan iki noktasından, yani gözlerden fıskırarak kurbanına isabet ettiği inancı vardır (Erbek, 2002:117).

Şekil 33. Muska motifi (Yüre, 2021)

Şekil 34. Tılsım motifi (Yüre, 2021)

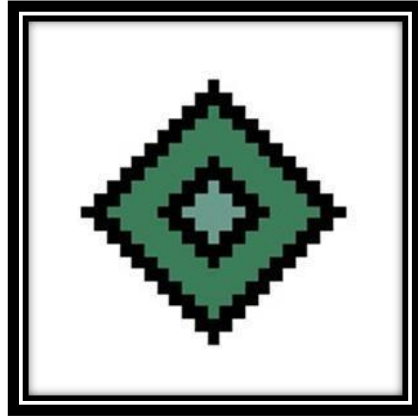

Şekil 35. Nazarlık motifi (Yüre, 2021)

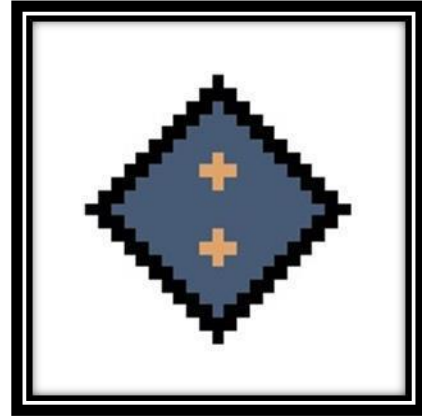

Şekil 36. Nazarlık motifi (Yüre, 2021)

Göz motifi: Göz fizyolojik olarak görmeyi sağlasa da inançlara göre insan gözü iyi niyetli olabileceği gibi, kötü niyetlerin bir aktarım aracı olarak da kullanılmaktadır. Göz motifi nazar önlemlerinden biridir.

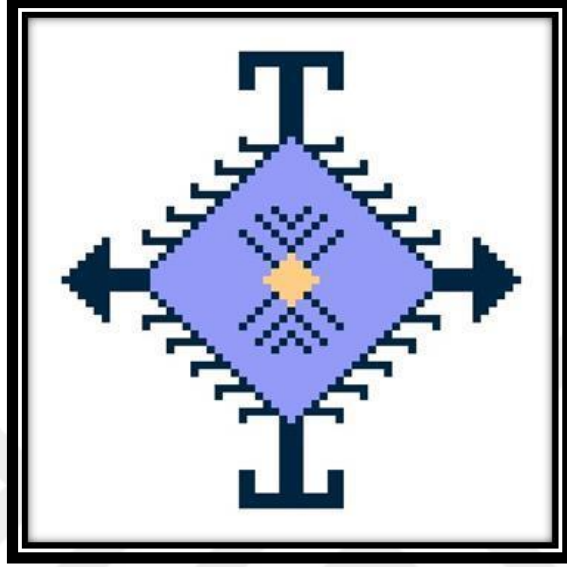
Şekil 37. Göz motifi (Yüre, 2021)

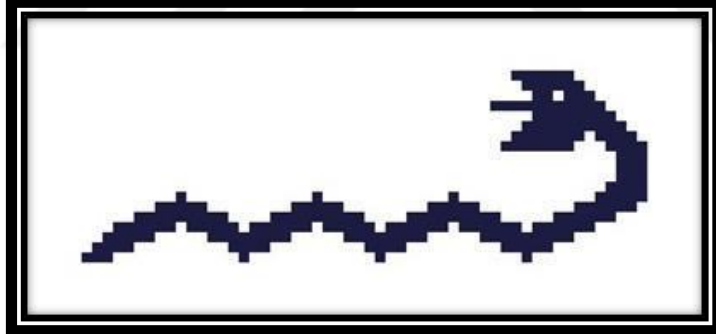
Şekil 38. Göz motifi (Yüre, 2021)

Yılan motifi: Yılan diğer hayvanlardan farklı olarak hem dişi hem de erkek karakterinin özelliğine sahiptir. Yılanın, yıl içinde deri değiştirmesinden dolayı kendini sürekli şekilde yenilediği için yeniden dirilişin ve ölümsüzlüğünde simgesi olmuştur.

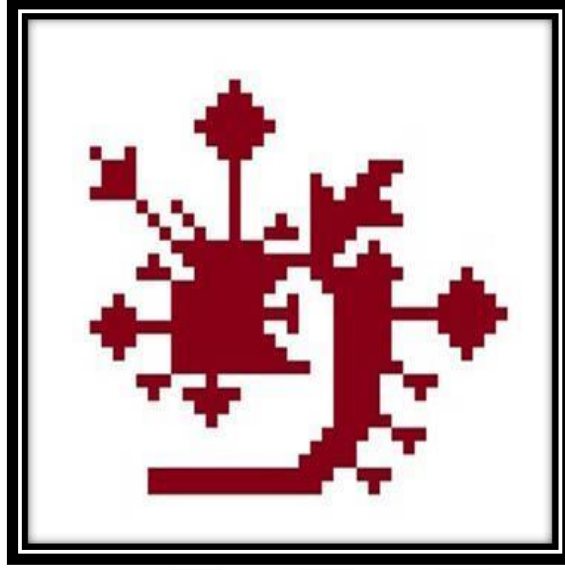
Yılan motifi Anadolu dokumalarında bulut, zikzak veya ejder şekillerinde tasvir edilmiştir. Bu motif Ege, Doğu ve Güneydoğu dokumalarında zemin ve bordürde kullanılmıştır (Erbek, 2002:142), (bkz. Şekil 39, 40, 41).

Şekil 39. Yılan motifi (Yüre, 2021)

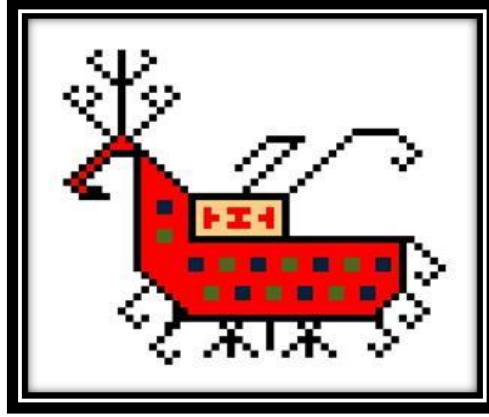
Şekil 40. Yılan motifi (Yüre, 2021)

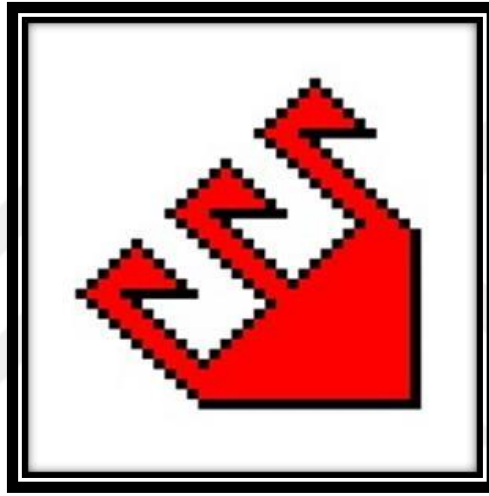
Şekil 41. Yılan motifi (Yüre, 2021)

Ejder motifi: Ejder motifi Çin mitolojisine ait gibi görünse de Türk mitolojisinde de sıklıkla yer almaktadır. Ejder motifi, Türkler için huzurun, bereketin, gücün ve kuvvetinin sembolü olarak kabul edilmektedir. Asya kültürüyle ilişki kurulmasıyla birlikte huzur ve bereket gibi anlamlarını yitirip kötülük sembolü olarak yorumlansa da sonrasında Anadolu'ya özgü bir motife dönüşüp bolluğun bereketin, sağlığın ve şifanın sembolü olmuştur. Aynı zamanda Çin'de imparatorluk sembolü olarak bilinen ejderha, Türkleri bu noktada etkileyerek, Türk hayvan takviminde de yıl sembolü olarak kullanılmıştır. Ejder motifinin kullanımı İslamiyet'ten sonra da devam etmiştir (Çoruhlu, 1999:141).

Anadolu-Türk halı ve düz dokumalarında geometrik bir madalyon içinde veya serbest şekilde yerleştirilmiştir (Deniz, 2010:58). Ejderha motifi, Kafkas halılarının 16. Yüzyıldan itibaren geliştirdiği en önemli grubu olan, ejder halılarının esas motifidir (Akpınarlı ve Üner, 2017:637). Bu gruptaki halılar 'ejderha desenli' olarak bilinen 'sekizgen madalyonlu (göllü)' halılardır (Kars Yıllığı, 1999:272). Ejder motifi Kars yöresinde "Sekizgen göllü" olarak adlandırılmaktadır (bkz. Şekil 42,43).

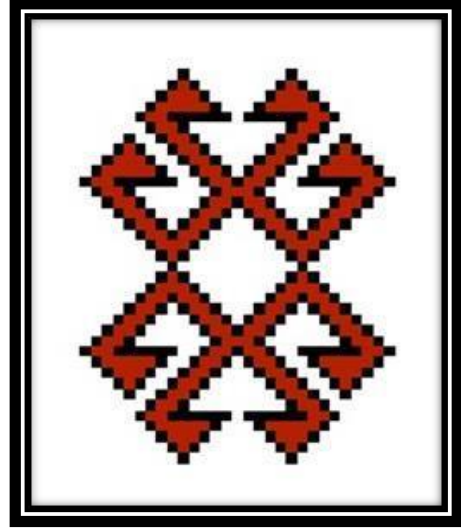
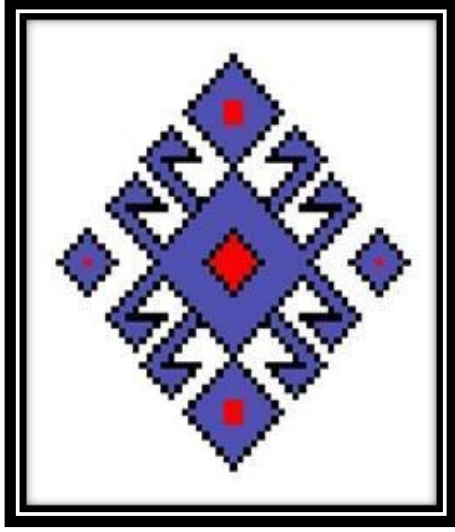

Şekil 42. Ejderha motifi (Yüre, 2021)

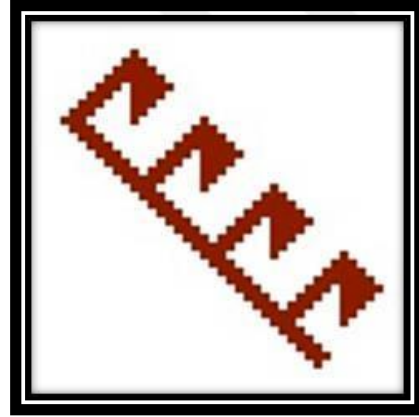
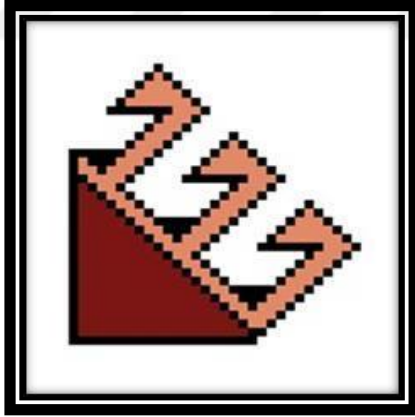
Şekil 43. Sekizgen Göllü/Ejderha motifi (Yüre, 2021)

Akrep motifi: Akrep motifi kötülüklerden korunma amacıyla dokunmuştur. İnsanlar korkularını anlatmak için Anadolu dokumalarında akrep motifi kullanmışlardır. Akrep motifi koruma amaçlı dokunulan motiflerin arasında yer almaktadır. Akrep kendisinden koruması gereken bir hayvandır. Anadolu insanı da akrepten korumak istemiştir. Sembolik olarak şeytanın ruhunu temsil eder akrep motifi (Erbek, 2002:154). Anadolu’da halk arasında halı ve düz dokuma yaygılarda akrep figürü çok kullanılan bir motif olup, halk akrep motifinin halıyı koruduğu düşüncesine sahiptir (Deniz, 2005:91). Akrep motifinin halı içinde madalyonlu biçimde iç içe geçmiş formuna Kars yöresinde ‘‘kuyrumlu göl’’ adı verilmektedir.

Şekil 44. Akrep/Kuyrumlu göl motifi (Yüre, 2021) Şekil 45. Akrep/Kuyrumlu göl motifi (Yüre, 2021)

Kurt ağzı, kurt İzi, canavar ayağı motifleri: Kurt izi, kurtağzı ve canavar motifleri Anadolu Türk dokumalarında korunma amaçlı dokunmaktadır. Eski zamanlardaki insanlar doğal afetlerden ve vahşi hayvanlara karşı korunabilmek, için inançlarından başka bir şeyleri yoktu dolayısıyla Canavar, Kurt izi, Kurt Ağzı motifleri korumak amaçlı dokumalarında kullanırlardı (Erbek, 2002:158).

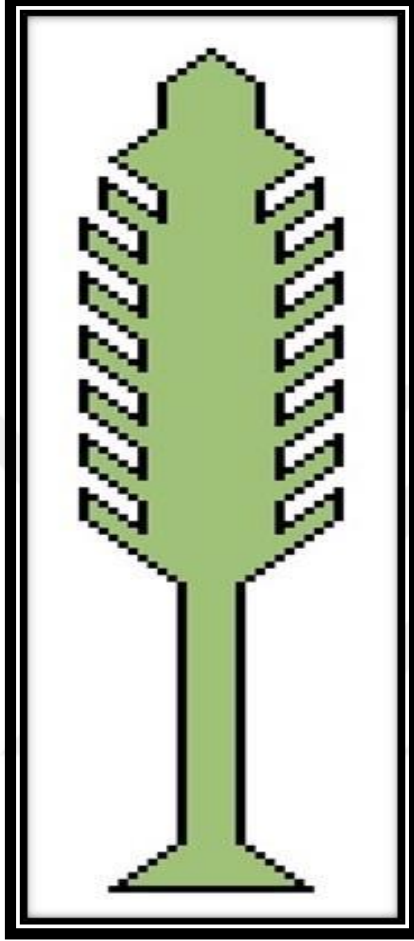

Şekil 46. Kurtağzı motifi (Yüre, 2021) Şekil 47. Kurtağzı motifi (Yüre, 2021)

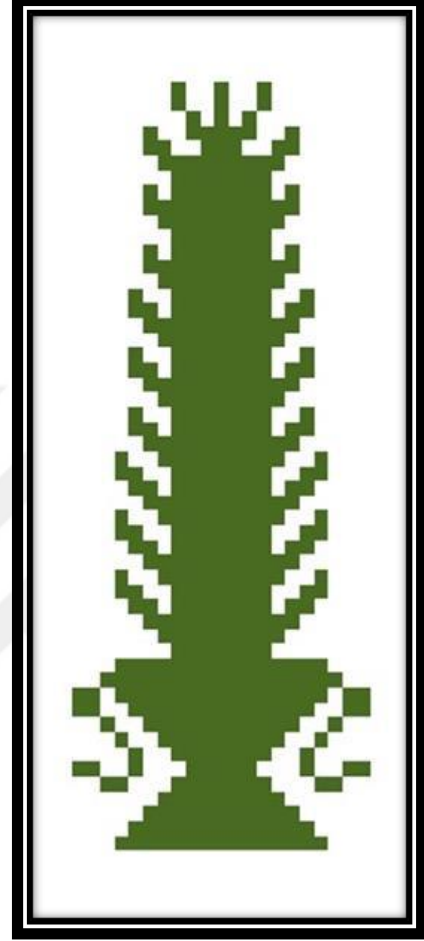
Hayat ağacı motifi: Hayat ağacı yenilenen, cennette yükselen hayatın, dikey sembolizmini oluşturur. Bu motif evreni sembolize eder. Evren sürekli değişim ve gelişim içindedir. Hayat ağacı, evrenin üç elementini kendi üzerinde birleştirir. Toprağın derinine kadar inen kökleriyle yeraltını, gövdesi ve alt dallarıyla yeryüzünü, üst dallarıyla ışığa yükselerek cenneti birleştirir (Erbek, 2002:166).

Hayat ağacı motifinde en çok kullanılan servi devamlı yeşil renk, uzun ömürlülük, dayanıklılık, güzel şekil ve boyluluk gibi nitelikler serviyi iyilik ve güzellik

sembolü haline getirmiştir. Ağaçlar, belirli bir bölgede köklenip yerleşmeleri ve yerlerinden kıpırdamadıkları için kök salmayı sembolize ederler. Hayat, güzellik ve sonsuzluğu sembolize eder (Erbek, 2002:166), (bkz. Şekil. 48,49).

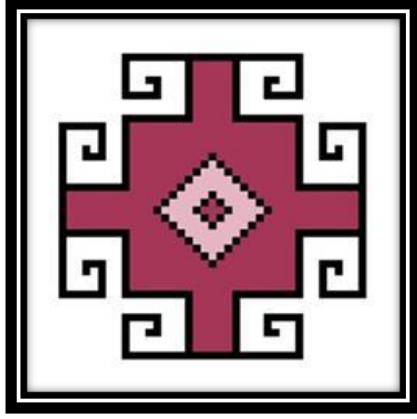

Şekil 48. Hayat ağacı motifi (Yüre, 2021)

Şekil 49. Hayat ağacı motifi (Yüre, 2021)

Damga/İm: Türkler yaşamları boyunca kendilerine ait oymak, boy, devlet, oba ve aile gibi kavramları anlatabilmek için belirli izler oluşturmuşlardır. İmler, dokumanın ya da her türlü araç gerecin hangi toplumun kültürüne veya hangi kişiye ait olduğunun göstergesi olarak görülür. İmler sayesinde toplulukların ya da kişilerin nesiller tarafından bilinmesini (Erbek, 2002:180), (bkz. Şekil.50,51).

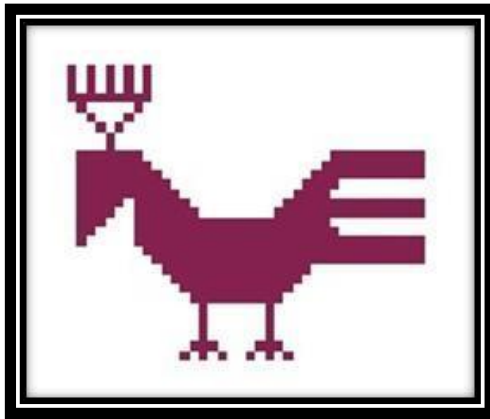

Şekil 50. Damga/İm Motifi (Yüre, 2021)

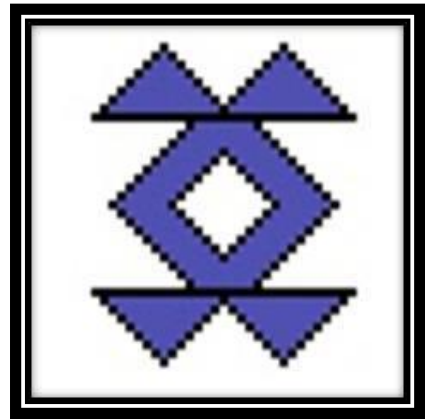

Şekil 51. Damga/İm Motifi (Yüre, 2021)

Kuş motifi: Dokumalarda çeşitli anlamlar ifade eden çatak kuyrum/kuş; Orta Asya inancına göre, ölünün ruhunun kuş gibi göğe yükseldiğine; Asyalılar ise, kutsal hayvan olarak gördükleri kuşların yardımıyla doğduklarına, öldüklerinde ise tekrar onların yardımıyla yeniden doğduklarına inanmaktadırlar (Ateş, 2012:56). Aynı zamanda güç kuvvet, sevinç gibi hisleri ifade etmektedir (Akpınarlı, 2011:25). Anadolu’da kültüründe kuşlardan bazıları uğurlu bazıları uğursuz sayılmaktaydı. Uğurlu sayılan kuşlar kumru, güvercin, bülbül; uğursuz sayılan kuşlar ise baykuş, karga gibi kuşlardır. Kuş/çatak kuyrum aynı zamanda dişilik ile de özdeşleştirilmiştir. Kuş kimi zaman sevinç, sevgi, mutluluk, kimi zaman da ölen kişinin ruhu olmuştur. Kudret ve kuvvetin sembolüdür (Erbek, 2002:190). Kuş motifi Kars yöresinde “kuş” ya da “çatak kuyrum”, “kuş kanadı” olarak adlandırılmaktadır.

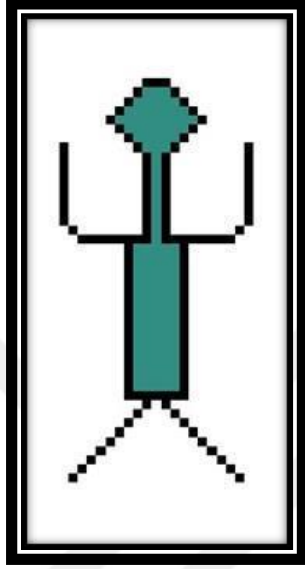
Şekil 52. Kuş/Çatak kuyrum motifi (Yüre, 2021)

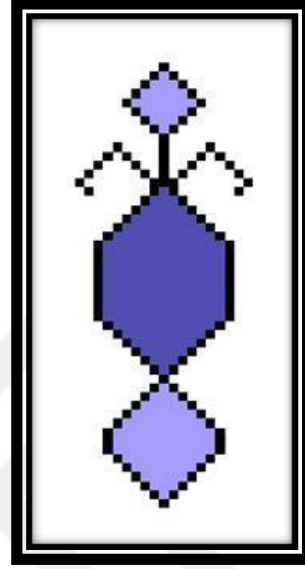
Şekil 53. Kuş/Çatak kuyrum motifi (Yüre, 2021)

İnsan motifi: İnsan motifi; yaratıcı aklın ve çalışmanın sembolü olarak tanımlanmıştır. İnsan motifi üreten ve düşünen güçlü bir varlığı betimlemektedir. Şaman kültüründe olan ölüm ve doğum döngülü törenlerinde ruhun beden değiştirmesi

inançlarının Anadolu'da da devam ettiği bilinmektedir. İnsan motifi Anadolu dokumalarında sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bu motif genellikle erkek ve kız çocuğu olarak tasvir edilmiştir. Dokunan bu motifler dokuyucunun erkek çocuk isteğini ya da gurbette olan sevgilisini anlatır (Erbek, 2002:60). Erken dönem Türk topluluklarında insan figürü sıklıkla kullanılmıştır. (Akpınarlı ve Üner, 2017:44; Erkan, 2010:1218).

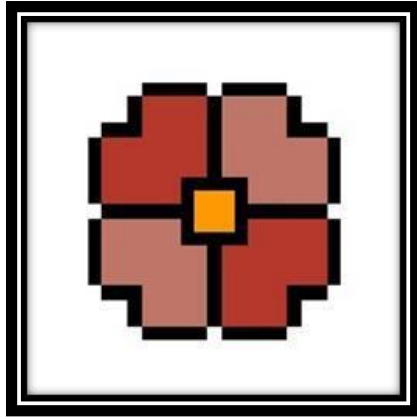

Şekil 54. İnsan motifi (Yüre, 2021)

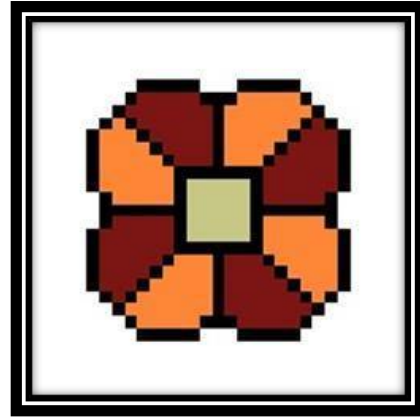

Şekil 55. İnsan motifi (Yüre, 2021)

Penç/ Çiçek motifi

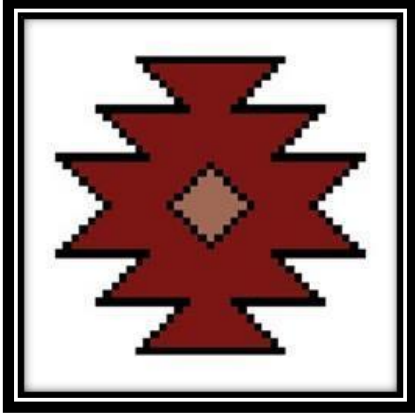

Şekil 56. Penç motifi (Yüre, 2021)

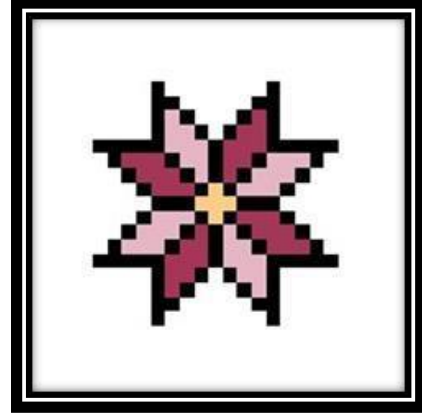

Şekil 57. Penç motifi (Yüre, 2021)

Yıldız motifi

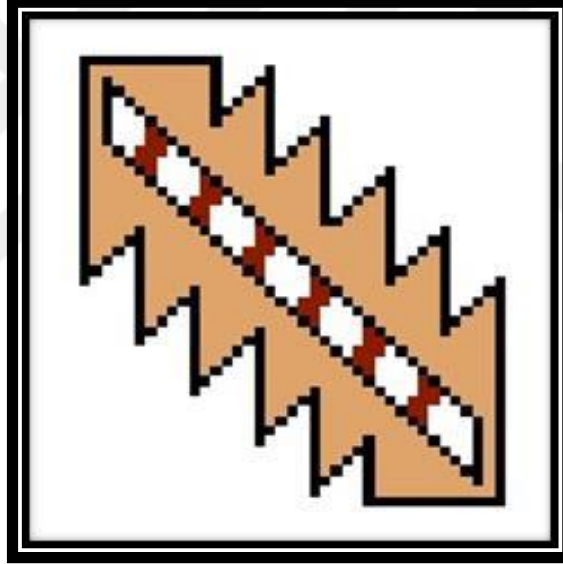

Şekil 58. Yıldız motifi (Yüre, 2021)

Şekil 59. Yıldız motifi (Yüre, 2021)

Çınar yaprağı motifi

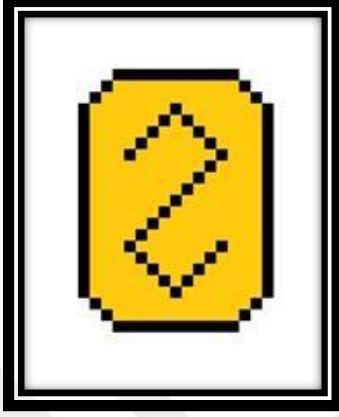
Şekil 60. Çınar yaprağı/Testere motifi (Yüre, 2021)

Lale motifi

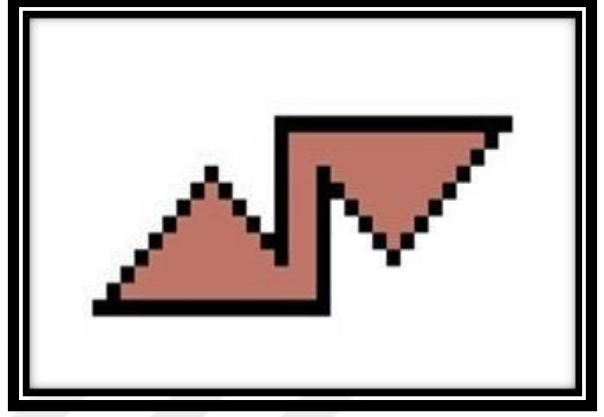

Şekil 61. Lale motifi (Yüre, 2021)

Çengel motifi

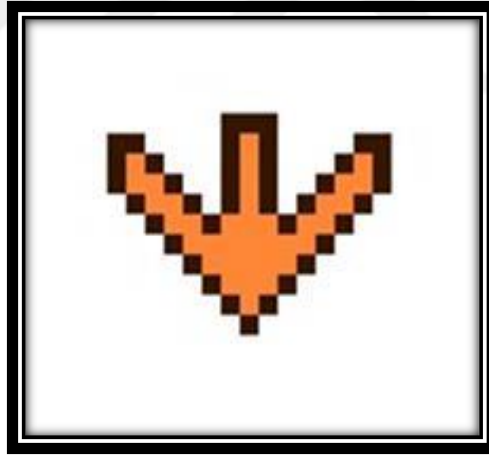

Şekil 62. Çengel motifi (Yüre, 2021)

Şekil 63. Çengel motifi (Yüre, 2021)

Kazayağı motifi

Şekil 64. Kazayağı motifi (Yüre, 2021)

IV. BÖLÜM

4. ISPARTA PROF. DR. TURAN YAZGAN ETNOGRAFYA MÜZESİNDE SERGİLENEN KARS YÖRESİ HALILARININ İNCELENMESİ

Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Müzesinde sergilenen 15 adet Kars halısı bulunmaktadır. Bu halılarının tamamının fotoğrafları çekilmiş, halılarının tamamının Texcelle programı üzerinden çizimleri yapıp motif ve kompozisyon yönünden incelenmiştir. Çizimlerle halıların motif bakımından detayları ortaya çıkarılmıştır. Eserin kimlik bilgileri ve teknik özelliklerinin tamamı Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Müzesine kayıtlı envanterlerden alınmıştır ve değişiklik yapılmamıştır.

4.1. Halı Kataloğu

ESERİN KİMLİK BİLGİLERİ	
KULLANIM ALANI	Yer Yaygısı
SIRA NO	5
CİNSİ	Kars Halısı
KALİTE	30x30
TARİH	1990
MODELİ	SELÇUKLU
İNCELEME TARİHİ	01.10.2020-26.02.2021
İNCELEME YÖNTEMİ	İnceleme- Fotoğrafla Belgeleme- Motif çizimi
TEŞHİR EDİLDİĞİ YER	Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Halı Kilim Müzesi
KARAKTERİSTİK NİTELİĞİ	¼ simetrik Halı

HALI KATALOĞU: 1

MALZEME VE ÖLÇÜ BİLGİSİ	
KULLANILAN RENKLER	Lacivert, krem, kırmızı, mavi
BOYAR MADDE TÜRÜ	-
BOY	210 cm.
EN	130 cm.
M2	3,75
TEL-SIRA	390-630
DÜĞÜM	245.700

KULLANILAN MOTİFLER

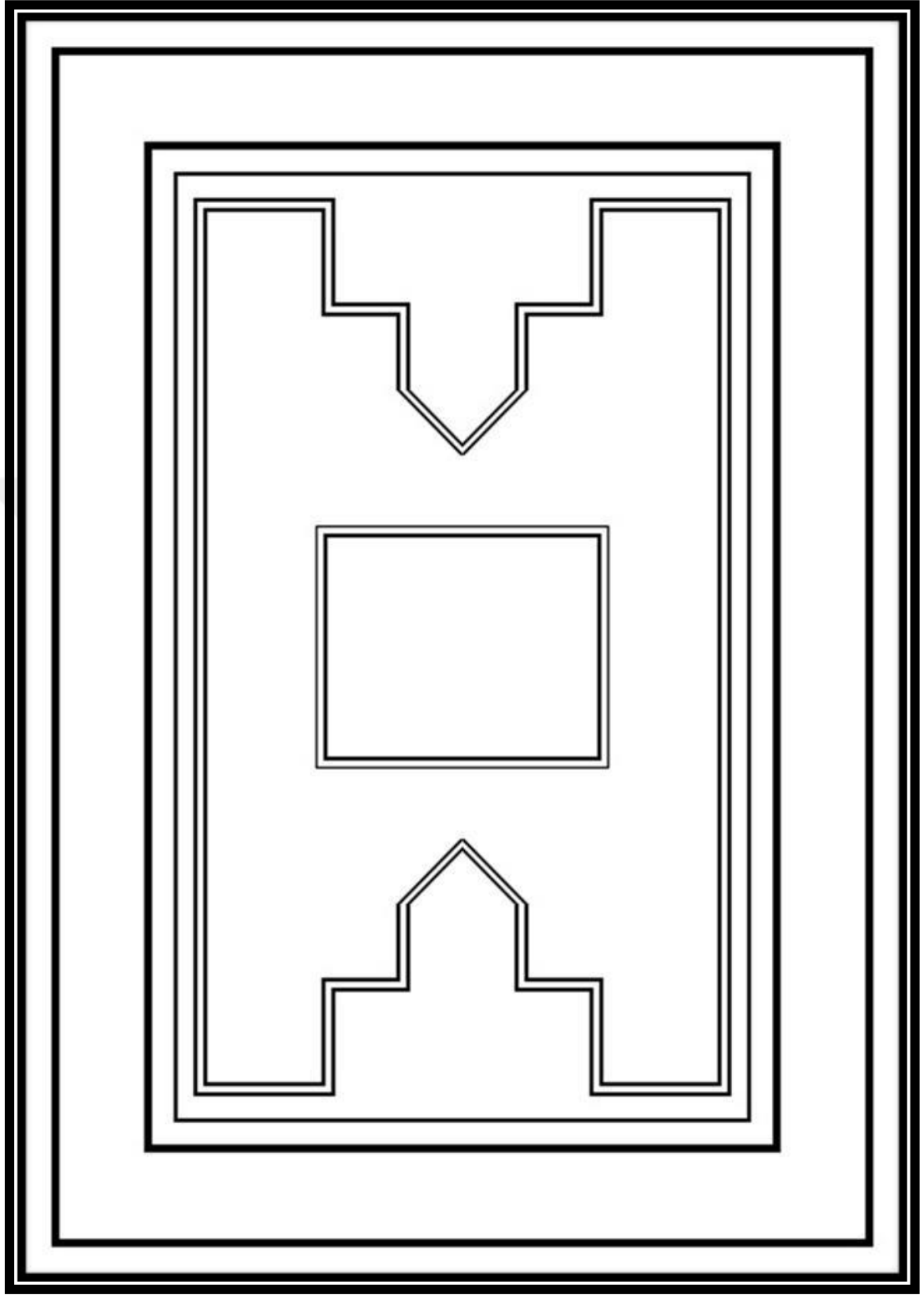
Yıldız, Post Beneği, Çengel, Elibelinde, İnsan, Madalyon, Ok başı, Koçboynuzu (Kuyrum), Üçgen motifi, Ağaç.

MOTİF VE DESEN ÖZELLİKLERİ

Halının kalın kenar bordüründe, yöredeki halılarda sıkça rastlanan, sekiz köşeli madalyon içerisinde yıldız motifleri görölmektedir. İnce bordürler ise çengel ve post beneği motiflerinden oluşmaktadır. Halının orta bölümünde sekiz köşeli madalyon içerisinde, yıldız içinde yıldız motifi görölmektedir. Yıldızların her dış köşesinde akrep motifleri yerleştirilmiştir. Madalyonun dışında kalan bölümde ise insan (eli belinde) motiflerinden oluşan bir çerçeve oluşmaktadır. Şu ana kadar analiz edilen bu halının genelinde, sekizgen madalyon ve içerisinde yıldız motifleri görölmektedir. Halının genelinde ağırlıklı olarak lacivert ve koyu mavi renkleri hakimdir. Bordür ve iç kısımlarda ise kırmızı ve krem renkleri görölmektedir.

Şekil 65. 5 Envanter no'lu halı (Yüre, 2020)

Şekil 66. 5 Envanter no'lu halının şematik çizimi (Yüre, 2021)

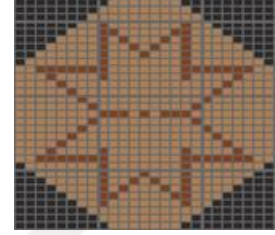
Şekil 67. 5 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi (Yüre, 2021)

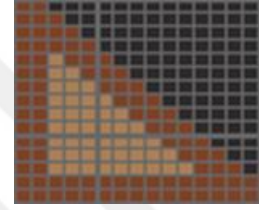
Şekil 68. 5 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi
(Yüre, 2021)

Yıldız

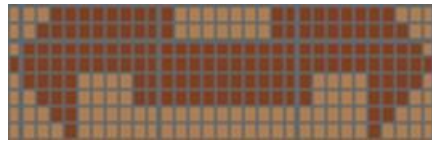
Madalyonlu Yıldız

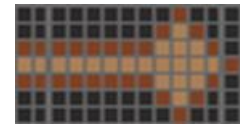
Üçgen Motifi

Ağaç

Çengel

Ok

HALI KATALOĞU: 2

ESERİN KİMLİK BİLGİLERİ	
KULLANIM ALANI	Yer Yaygısı
SIRA NO	19
CİNSİ	Kars
KALİTE	20x20
TARİH	1960
MODELİ	Kars-Kazak
İNCELEME TARİHİ	01.10.2020-26.02.2021
İNCELEME YÖNTEMİ	İnceleme- Fotoğrafla Belgeleme- Motif çizimi
TEŞHİR EDİLDİĞİ YER	Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Halı Kilim Müzesi
KARAKTERİSTİK NİTELİĞİ	¼ Simetrik Halı

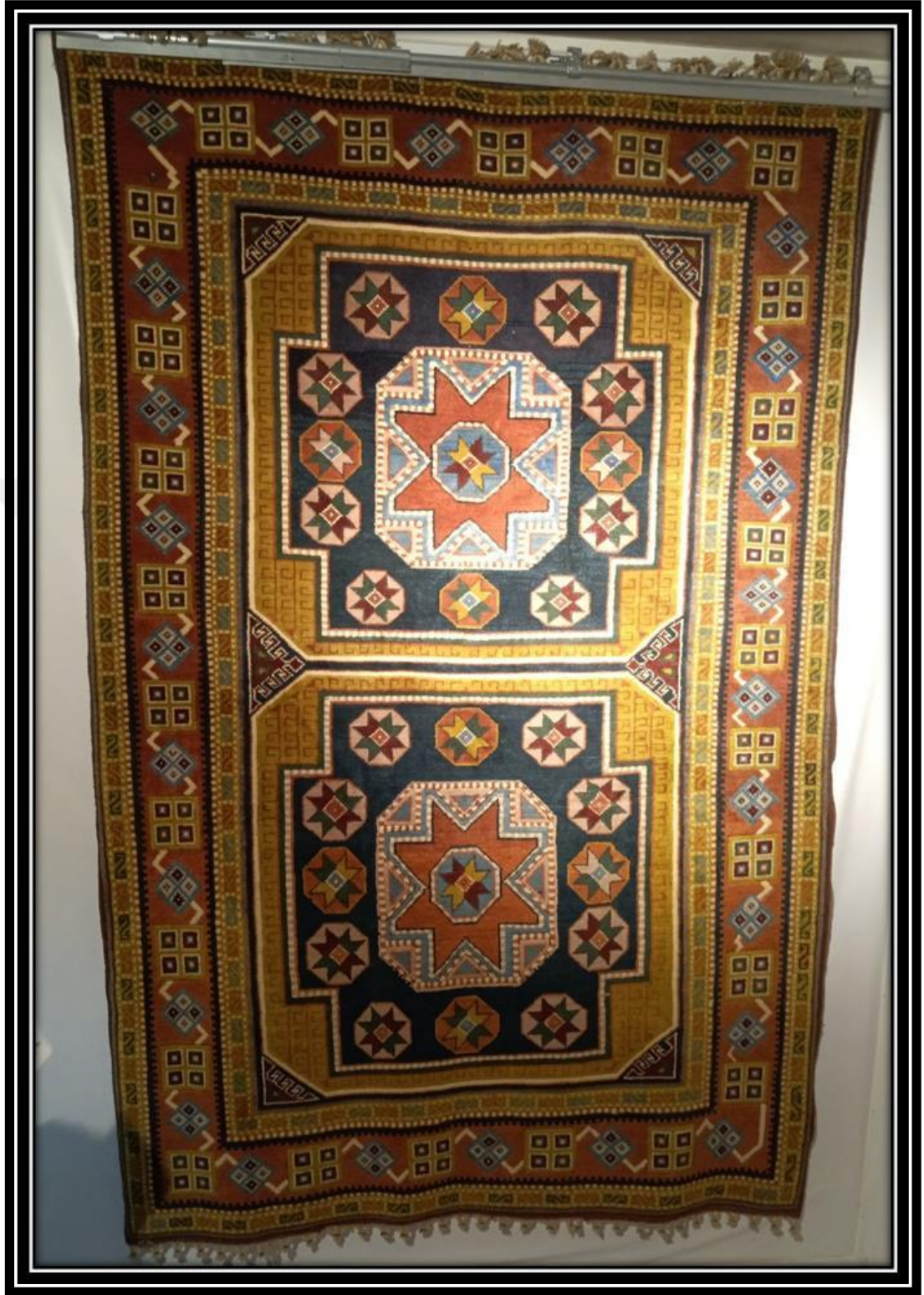
MALZEME VE ÖLÇÜ BİLGİSİ	
KULLANILAN RENKLER	Hardal Sarısı, Turuncu, Lacivert, Açık Mavi, Açık Pembe, Krem, Bordo, Koyu Yeşil
BOYAR MADDE TÜRÜ	Kök Boya
BOY	280 cm.
EN	190 cm.
M2	380-560
TEL-SIRA	212-800
DÜĞÜM	169.600

KULLANILAN MOTİFLER

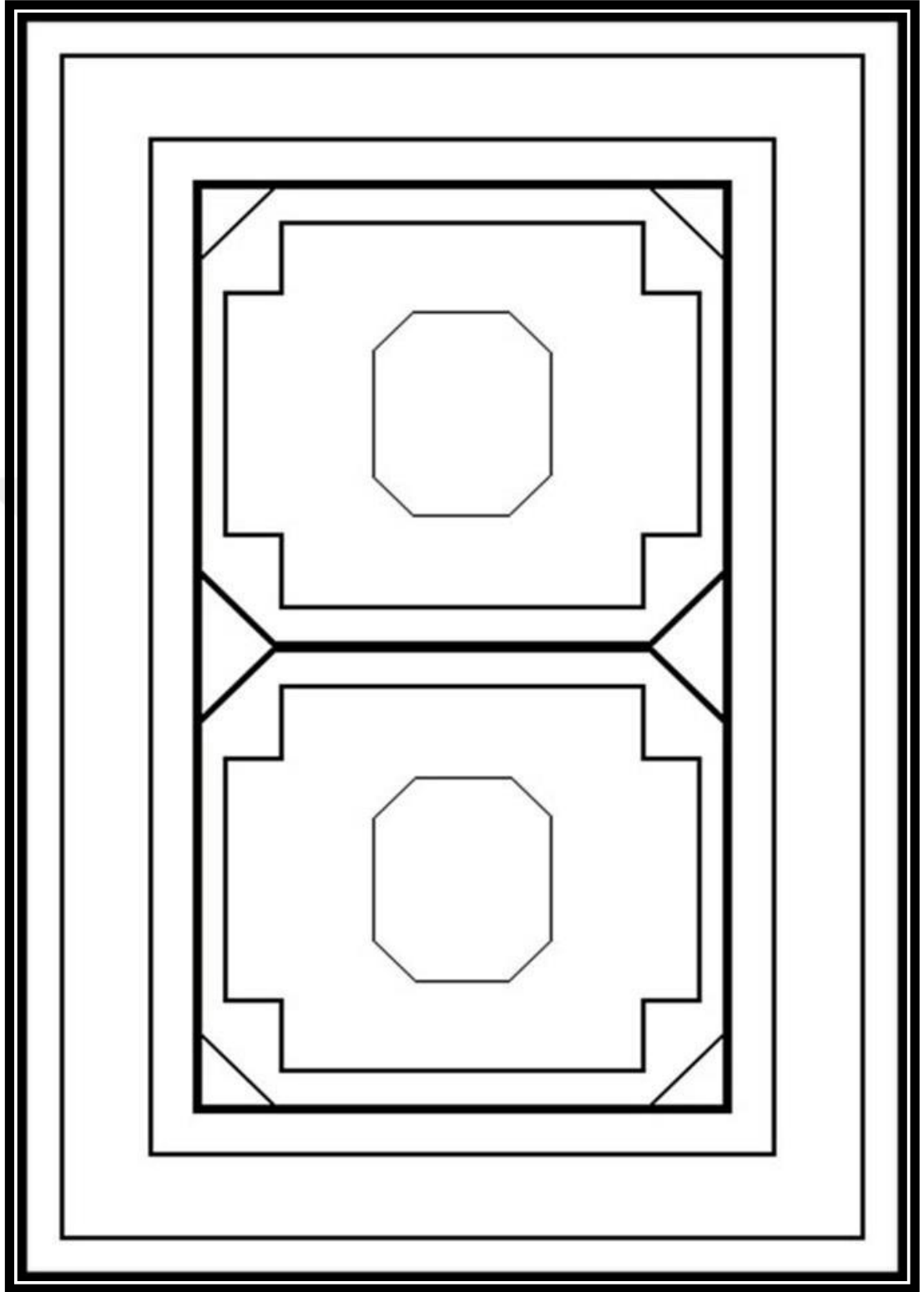
Yıldız, Göz, Çengel, Kurtağzı, Post beneği, Tarak, Madalyonlu yıldız.

MOTİF VE DESEN ÖZELLİKLERİ

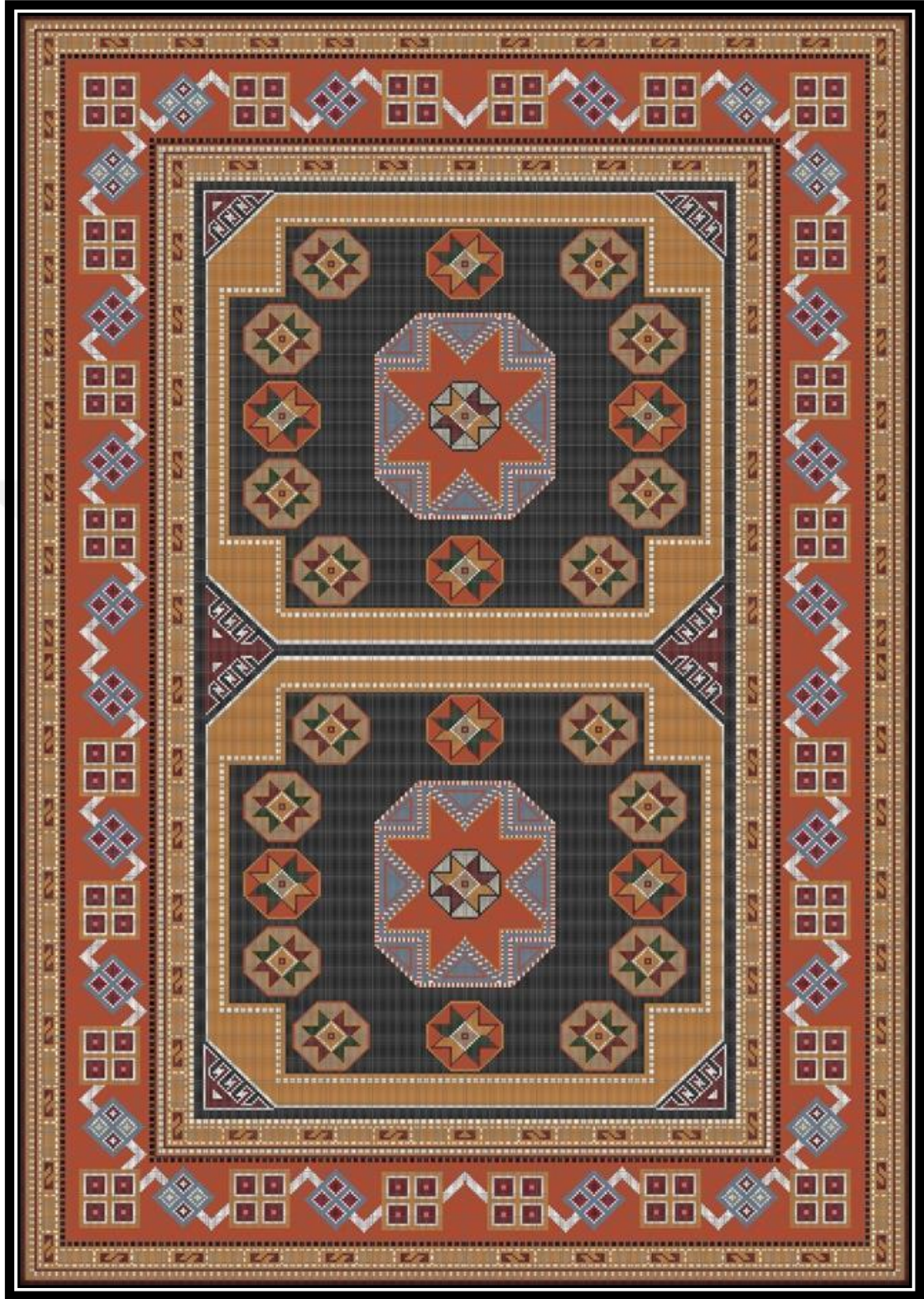
Ağırlıkla hardal tonlarında olan halı yer yaygısı biçiminde olup $\frac{1}{4}$ raporludur. Halının orta kısmını üst üste bulunan sekiz köşeli madalyonlar oluşturmaktadır. Madalyonların içerisine yıldız motifleri, yine sekizgen madalyonlar içinde olup sıralı bir biçimde dizilmişlerdir. Madalyonların dış köşesinde kalan yerlerde simetrik bir şekilde kurtağzı motifleri bulunmaktadır. Kurtağzı motifi Anadolu dokumalarında koruma amaçlı olarak dokunmaktadır. Bu motif stilize edilmiş olup Kurtağzı ve Kurtayağı biçimindedir. Halının iç ve dış ince bordürlerinde Post beneği ve Çengelli (S) motifleri mevcuttur. Kalın bordürde ise Göz motifleri raporlu şekilde dokunmuş, bordürün çerçevesini Tarak motifi tamamlamıştır.

Şekil 69. 19 Envanter no'lu halı (Yüre, 2020)

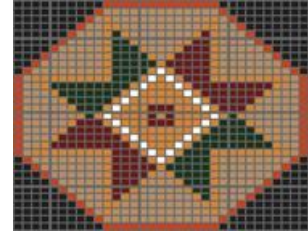
Şekil 70. 19 Envanter no'lu halının şematik çizimi (Yüre, 2021)

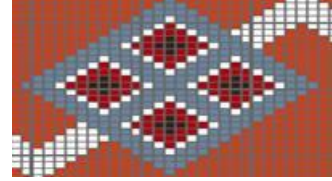
Şekil 71. 19 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile karelendirilmiş çizimi (Yüre, 2021)

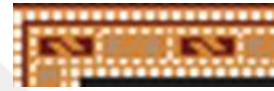
Şekil 72. 19 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi (Yüre, 2021)

Yıldız

Göz

Çengel

Kurtağzı

Post beneği

HALI KATALOĞU: 3

ESERİN KİMLİK BİLGİLERİ		
KULLANIM ALANI	Yer Yaygısı	
SIRA NO	26	
CİNSİ	Kars Halısı	
KALİTE	26x30	
TARİH	1980	
MODELİ	Kök Boya	
İNCELEME TARİHİ	01.10.2020-26.02.2021	
İNCELEME YÖNTEMİ	İnceleme- Fotoğrafla Belgeleme- Motif çizimi	
TEŞHİR EDİLDİĞİ YER	Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Halı Kilim Müzesi	
KARAKTERİSTİK NİTELİĞİ	¼ simetrik Halı	

MALZEME VE ÖLÇÜ BİLGİSİ	
KULLANILAN RENKLER	Mavi, Turuncu, Sarı, Kırmızı, Yeşil, Açık Yeşil, Siyah, Krem, Kahverengi
BOYAR MADDE TÜRÜ	Kök Boya
BOY	270 cm.
EN	210 cm.
M2	5.67
TEL-SIRA	546-810
DÜĞÜM	442.260

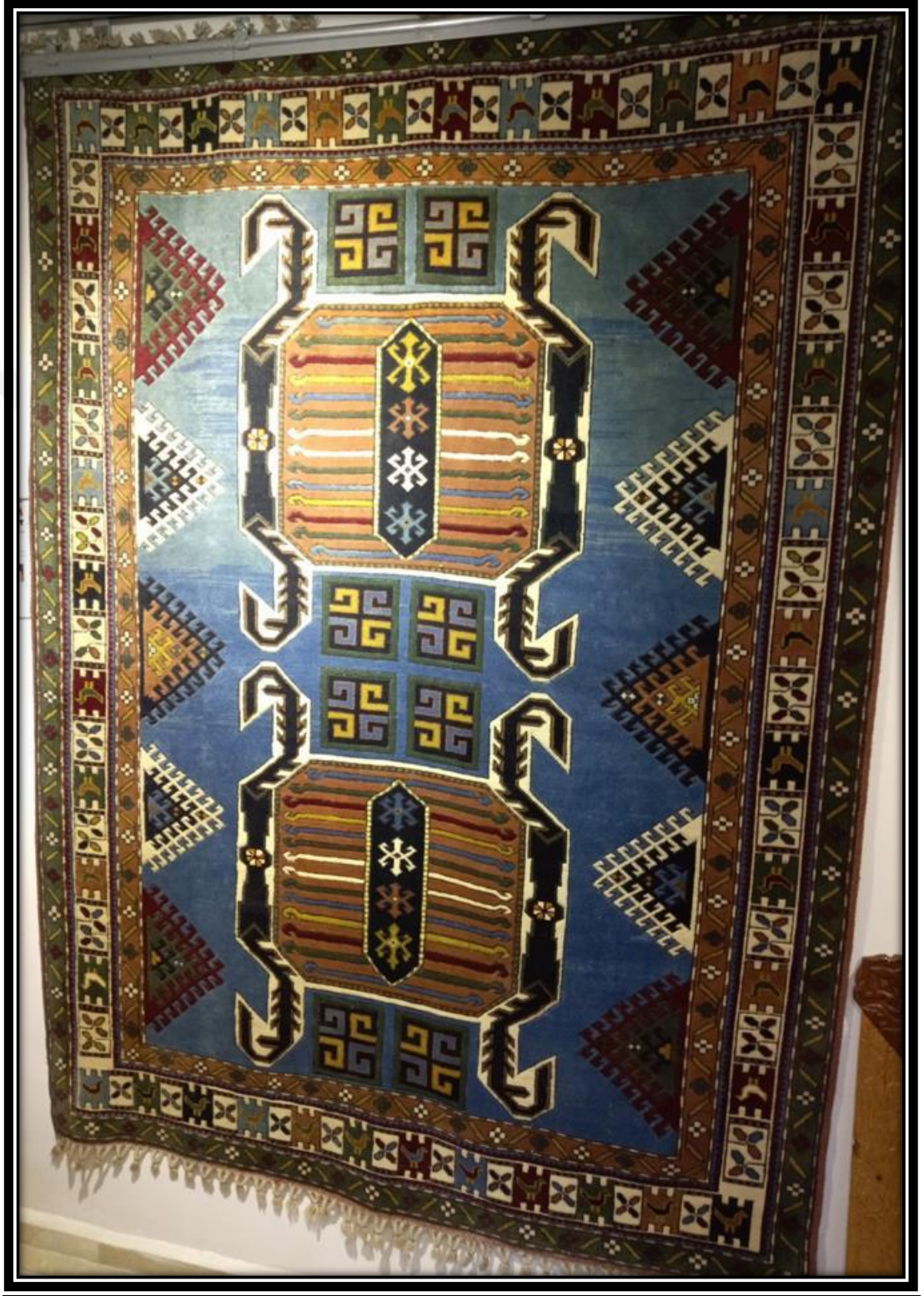
KULLANILAN MOTİFLER

Ejder (Sekizgen göl), Yılan, Penç, Koçboynuzu (Kuyrum), Bereket, Dal-Çiçek, Çengel, Kuş (Çatak kuyrum), Post Beneği.

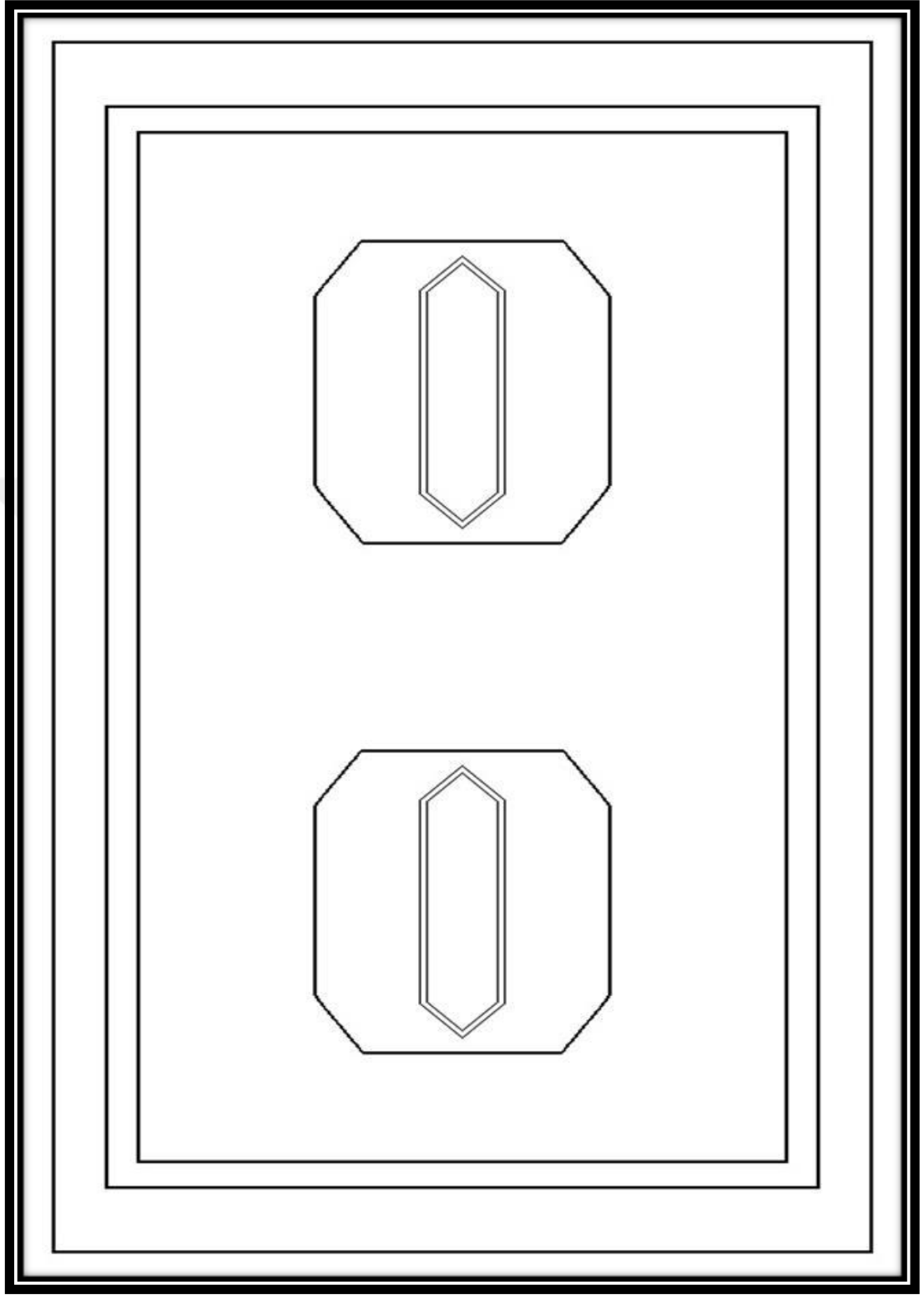
MOTİF VE DESEN ÖZELLİKLERİ

Halı ¼ raporlu halı grubuna girer. Genel olarak lacivert renkleri hakimdir. Halının orta göbek kısmında koçboynuzu motifleri kare kutular içinde görülmektedir. Koçboynuzu motiflerinin üzerinde ve altında sekizgen madalyonlar bulunmaktadır. Madalyonların içerisine çengel motifleri yerleştirilmiştir. Çengel motifleri Kars yöresi dokumalarında sıkça rastladığımız ve dokuyucunun stilize ederek sıkça dokuduğu bir motiftir. Çengel motiflerinin üzerinde altıgen madalyon içerisinde dört adet bereket motifleri bulunmaktadır. Sekizgen madalyonun dış sağ ve solunda yılan motifleri görülmektedir. Yılan motifleri, birbirine bakacak şekilde sıralanmış ve her iki yılanın ortasında penç motifi bulunmaktadır. Desenin sağ ve solunda yine ejder motifleri yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Ejder motifi (Sekizgen göl) yine Kars yöresinde sıklıkla dokunan bir motiftir. Halının en ince bordürleri post beneğinden oluşmaktadır. Orta kalın bordürde çengelli yaprak ve göz motifleri bulunmaktadır. Kalın bordürde ise sıralı bir şekilde dal çiçek ve kuş (Çatak kuyrum) motifleri birbirini takip

etmektedir. Halının geneli geometrik, bitkisel, hayvan figürlerinden meydana gelen kompozisyondan oluşmaktadır.

Şekil 73. 26 Envanter no'lu halı (Yüre, 2020)

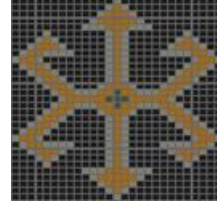
Şekil 74. 26 Envanter no'lu halının şematik çizimi (Yüre, 2021)

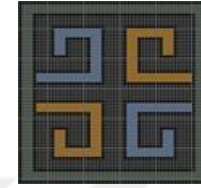
Şekil 75. 26 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile karelendirilmiş çizimi (Yüre, 2021)

Şekil 76. 26 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi (Yüre, 2021)

Bereket

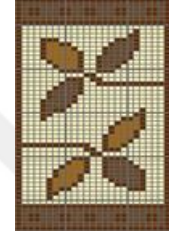
Koçboynuzu/
Kuyrum

Yılan

Kuş

Dal-Çiçek

Çengel

Ejder/Sekizgen
Göl

HALI KATALOĞU:4

ESERİN KİMLİK BİLGİLERİ		
KULLANIM ALANI	Yer Yaygısı	
SIRA NO	41	
CİNSİ	Kars Halısı	
KALİTE	30x35	
TARİH	1980	
MODELİ		
İNCELEME TARİHİ	01.10.2020-26.02.2021	
İNCELEME YÖNTEMİ	İnceleme- Fotoğrafla Belgeleme- Motif çizimi	
TEŞHİR EDİLDİĞİ YER	Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Halı Kilim Müzesi	
KARAKTERİSTİK NİTELİĞİ	¼ Simetrik Halı	

MALZEME VE ÖLÇÜ BİLGİSİ	
KULLANILAN RENKLER	Mavi, Turuncu, Krem, Yeşil, Sarı, Lacivert, Bordo
BOYAR MADDE TÜRÜ	-
BOY	280 cm.
EN	200 cm.
M2	5.60
TEL-SIRA	600-980
DÜĞÜM	588.000

KULLANILAN MOTİFLER

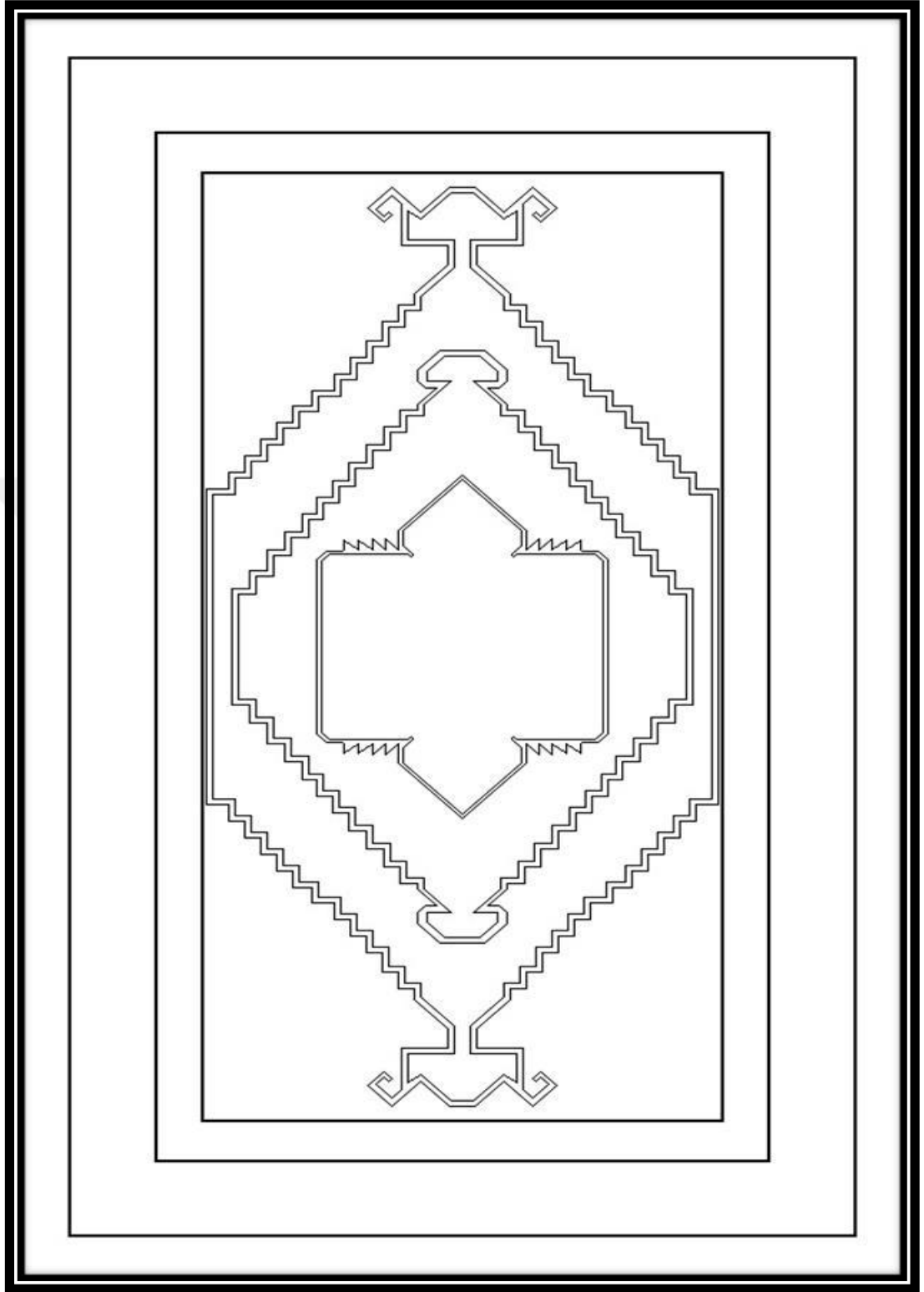
Lale, Ağaç, Çiçek, Dal Post Beneği, Göz, Yaprak.

MOTİF VE DESEN ÖZELLİKLERİ

Mavi rengin hakim olduğu halı altıgen köşeli madalyonlu halı grubuna girmektedir. Ana merkezde göz motifi bulunmaktadır. Göz motifinin etrafını ise ağaç motifleri doldurmaktadır. Ağaç motifleri simetrik ve sıralı bir şekilde yerleştirilmiştir. Kahverengi bölümde yine ağaç motifleri görülürken akrep motifi de yer almaktadır. Koruyuculuğuna inanılan akrep motifi Kars yöresi halılarında sıklıkla dokunmaktadır. Yine sıklıkla halıda göz motifleri görülmekte ve mavi renk kadar kahverengi tonu da yoğundur. Halının en ince bordürleri post beneği motiflerinden oluşmaktadır. Orta kalınlıktaki bordürler, birbirini takip eden lale motiflerinden meydana gelmektedir. Laleler; kırmızı, sarı, mavi, yeşil ve lacivert renklerinden oluşmaktadır. En kalın bordür ise geometrik motifler ve bitkisel motifler, çiçek ve dallardan oluşmaktadır. Halının geneline baktığımızda hem geometrik hemde bitkisel motifler birleştirilerek kompozisyon tamamlanmıştır.

Şekil 77. 41 Envanter no'lu halı (Yüre, 2020)

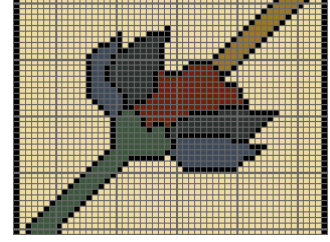
Şekil 78. 41 Envanter no'lu halının şematik çizimi (Yüre, 2021)

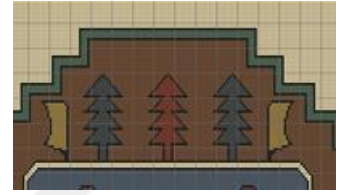
Şekil 79. 41 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile karelendirilmiş çizimi (Yüre, 2021)

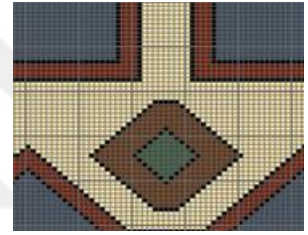
Şekil 80. 41 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi (Yüre, 2021)

Penç

Ağaç

Göz

Lale

Post beneği

HALI KATALOĞU: 5

ESERİN KİMLİK BİLGİLERİ	
KULLANIM ALANI	Yer Yaygısı
SIRA NO	61
CİNSİ	Kars Halısı
KALİTE	25x30
TARİH	1980
MODELİ	
İNCELEME TARİHİ	01.10.2020- 26.02.2021
İNCELEME YÖNTEMİ	İnceleme- Fotoğrafla Belgeleme- Motif çizimi
TEŞHİR EDİLDİĞİ YER	Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Halı Kilim Müzesi
KARAKTERİSTİK NİTELİĞİ	¼ Simetrik Halı

MALZEME VE ÖLÇÜ BİLGİSİ	
KULLANILAN RENKLER	Turuncu, Bordo, Lacivert, Yeşil, Açık Mavi, Sarı, Bej.
BOYAR MADDE TÜRÜ	Kök Boya
BOY	270 cm.
EN	200 cm.
M2	5.40
TEL-SIRA	500-810
DÜĞÜM	405.000

KULLANILAN MOTİFLER

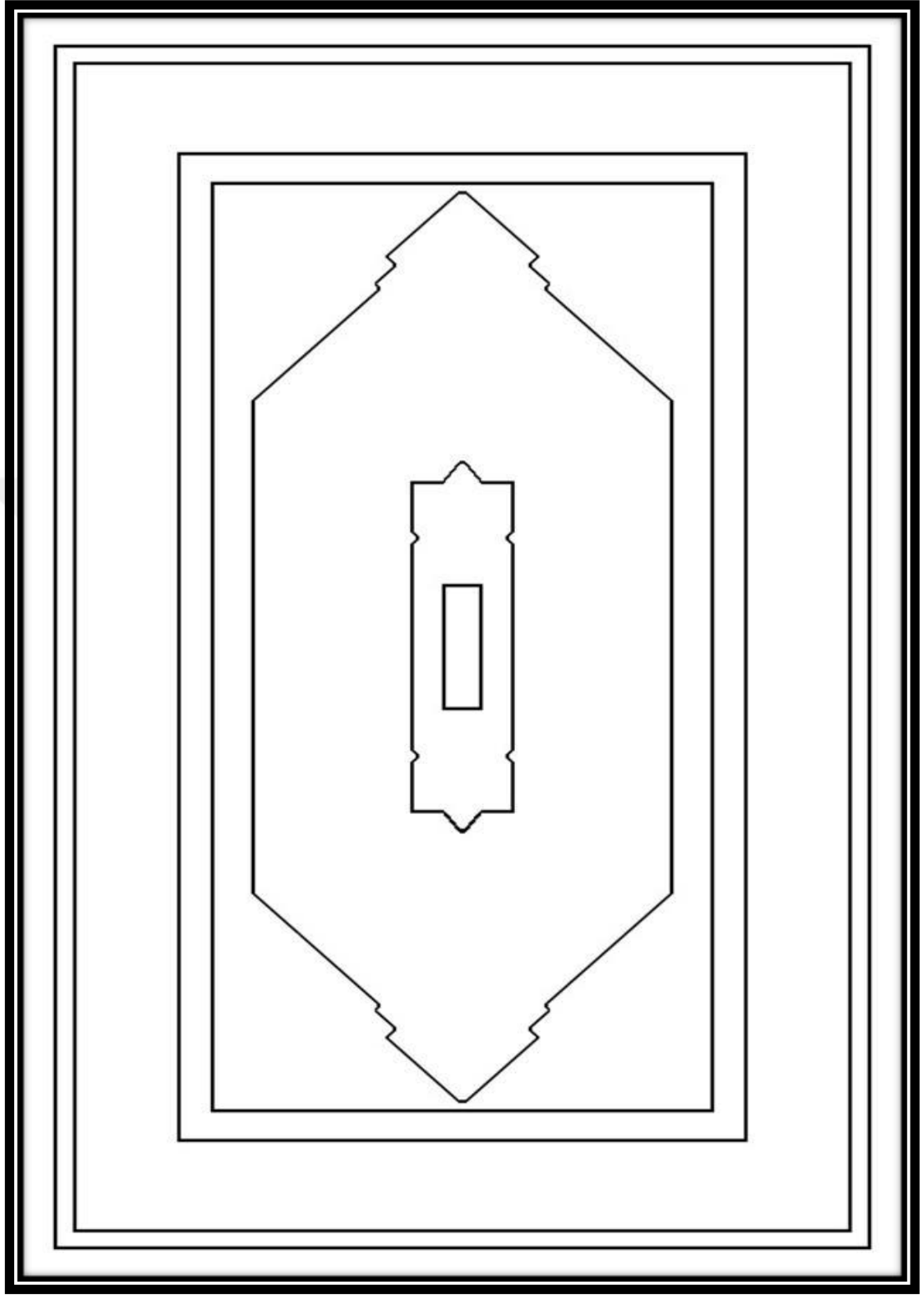
Penç, Ok, Çınar Yaprığı (Testere), Göz, Koçboynuzu (Kuyrum). Ağaç, Su yolu.

MOTİF VE DESEN ÖZELLİKLERİ

Yer yaygısı olarak kullanılan halı geometrik şekillerden oluşmaktadır. Orta kısımda turuncu, lacivert ve bordo renkleri hakim olup raporlu bir halıdır. Genel bakışta penç (çiçek), yaprak ve ok motifleri sıralı bir şekilde görülmektedir. Desenin orta kenar kısımlarında ağaç motifleri, orta bölümde ise karşılıklı iki göz motifi yer almaktadır. Göz motifinin anlamı nazara karşı bir önlem olarak tanımlanmaktadır. Halının ince bordürlerinde koçboynuzu (Kuyrum) yarım şekilde görülmektedir. Anadolu motiflerinde sıkça gördüğümüz koçboynuzu motifinin anlamı; bereket, kahramanlık, erkeklik ve gücü sembolize eder. Koçboynuzlu/kuyrumlu halı ve kilimler günümüzde de sıklıkla görülmektedir. Halının kalın bordürlerinde çınar yaprağı ve bukağı motifleri yer almaktadır. Bukağı motifinin anlamı ise ailenin devamını simgeler. Aşk ve birleşimi temsil eder.

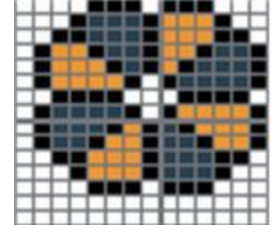
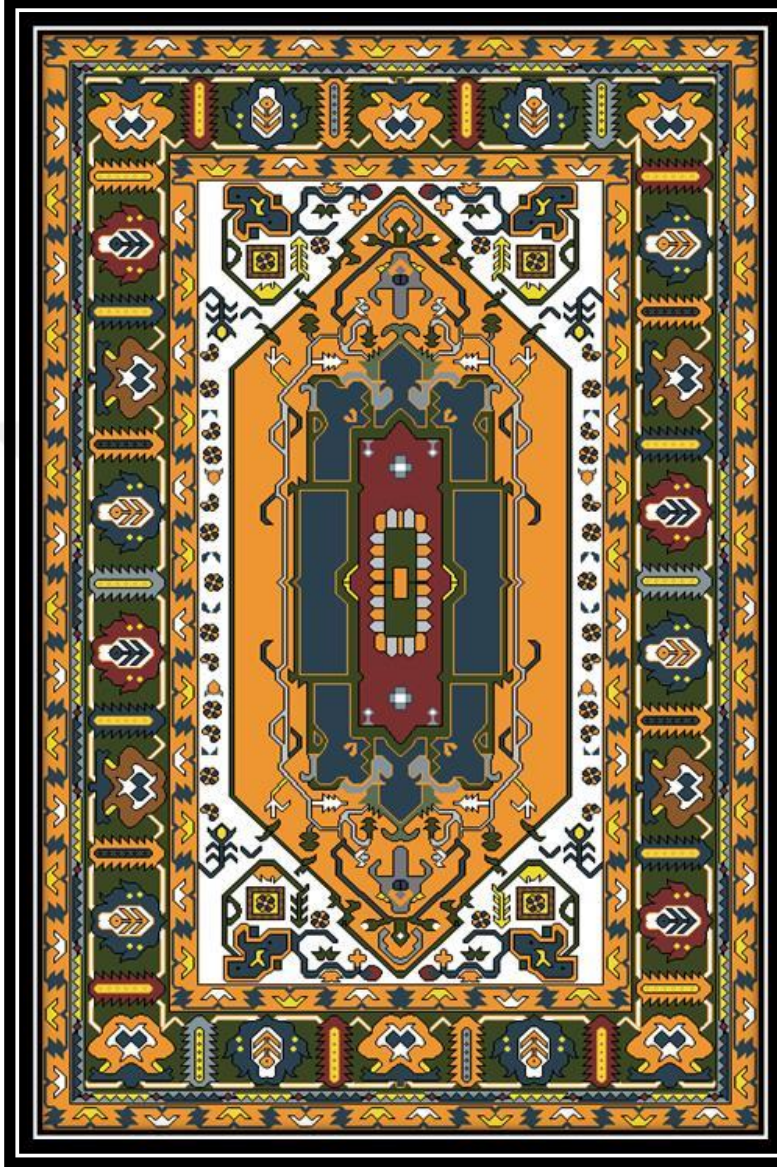
Şekil 81. 61 Envanter no'lu halı (Yüre, 2020)

Şekil 82. 61 Envanter no'lu halının şematik çizimi (Yüre, 2021)

Şekil 83. 61 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile karelendirilmiş çizimi (Yüre, 2021)

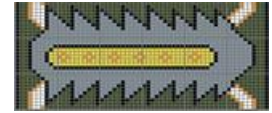
Peñç

Ağaç

Ok

Çınar
Yaprığı/Testere

Suyolu

Şekil 84. 61 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi
(Yüre, 2021)

HALI KATALOĞU:6

ESERİN KİMLİK BİLGİLERİ		
KULLANIM ALANI	Yer Yaygısı	
SIRA NO	63	
CİNSİ	Kars Halısı	
KALİTE	30x30	
TARİH	1980	
MODELİ	SELÇUKLU	
İNCELEME TARİHİ	01.10.2020-26.02.2021	
İNCELEME YÖNTEMİ	İnceleme- Fotoğrafla Belgeleme- Motif çizimi	
TEŞHİR EDİLDİĞİ YER	Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Halı Kilim Müzesi	
KARAKTERİSTİK NİTELİĞİ	¼ Simetrik Halı	

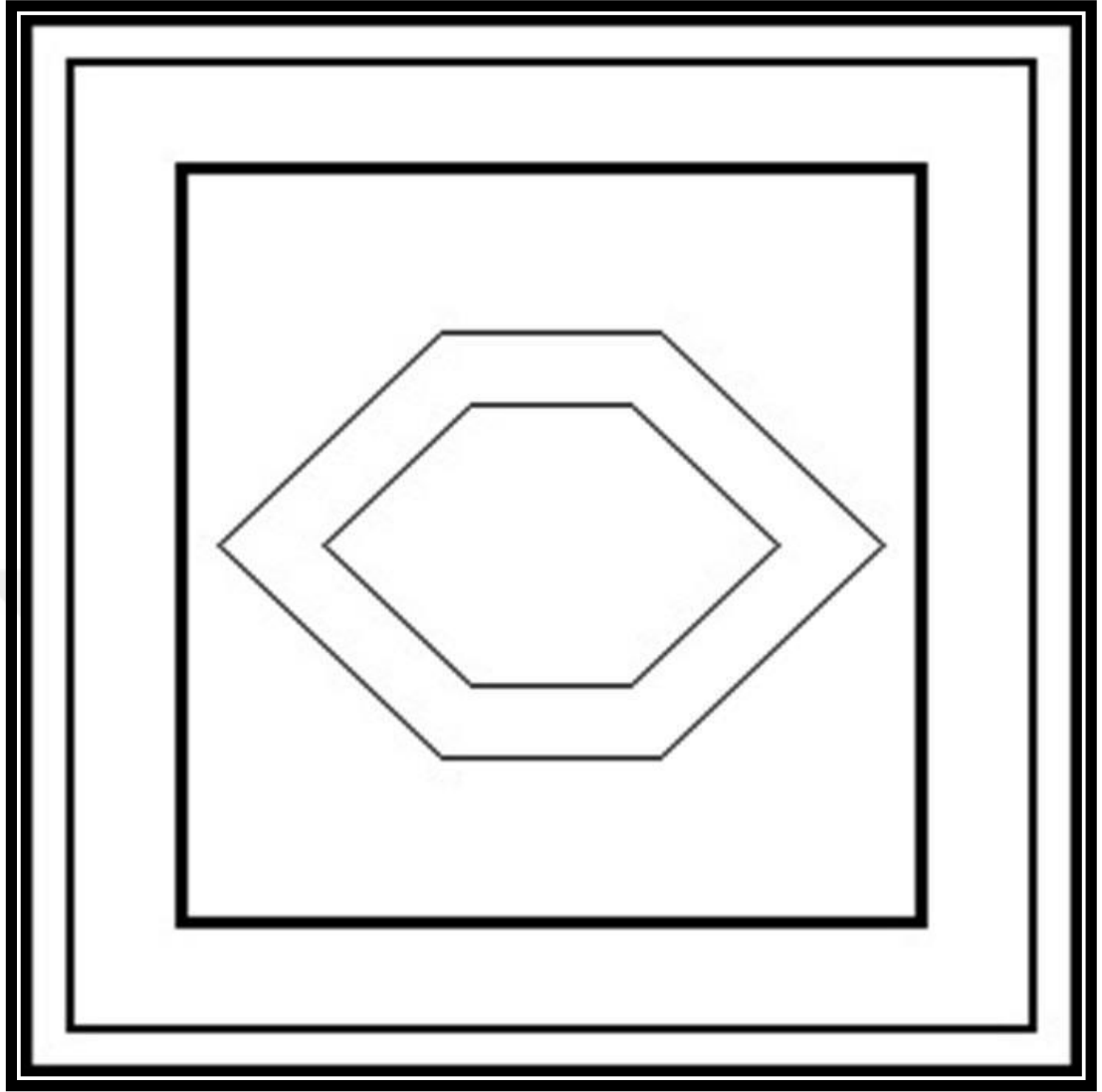
MALZEME VE ÖLÇÜ BİLGİSİ	
KULLANILAN RENKLER	Mavi, Koyu Sarı, Kırmızı, Yeşil, Ekru, Koyu Mavi, Siyah
BOYAR MADDE TÜRÜ	-
BOY	118 cm.
EN	84 cm.
M2	1.00
TEL-SIRA	252x354
DÜĞÜM	89.208

KULLANILAN MOTİFLER: Yıldız, Çengel, Su yolu, Post beneği, Madalyon, Göz, Peuç

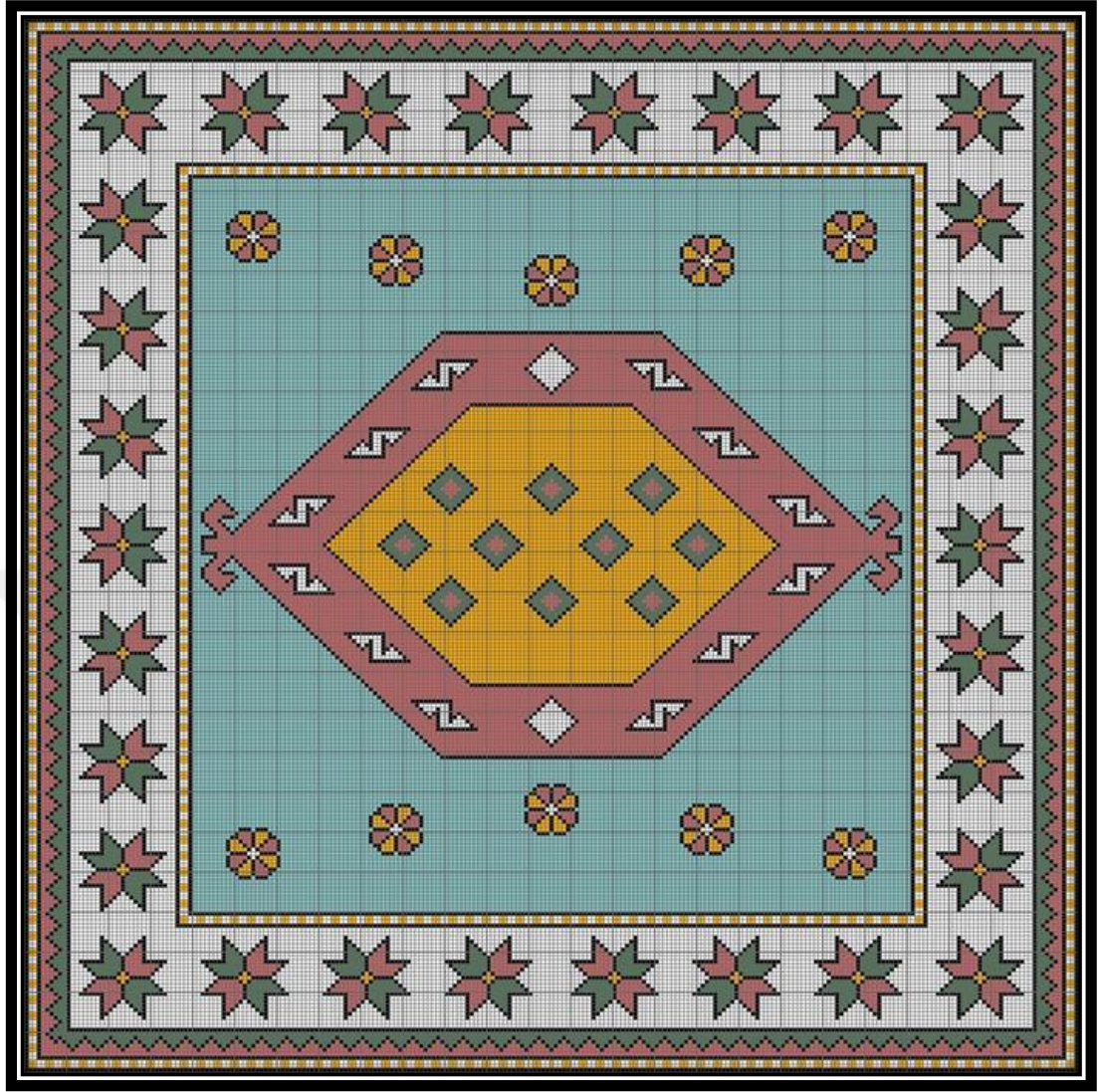
MOTİF VE DESEN ÖZELLİKLERİ: Madalyonlu halı gurubuna giren halının orta kısmında altıgen bir madalyon bulunmaktadır. Madalyon içerisinde simetrik bir biçimde çengel motifleri görülmektedir. Halı ve kilimlerde sıklıkla kullanılan çengel motifi kaza ve beladan korunmak anlamlarını ifade etmektedir. Mavi rengin hakim olduğu bölümde peuç motifleri karşılıklı olarak görülmektedir. En iç ve en dış bordürler post beneği motifinden oluşmaktadırlar. Kalın bordürde yıldız motifleri sıralı halde görülmektedir. Orta kalınlıktaki bordür ise su yolu motifinden oluşmaktadır.

Şekil 85. 63 Envanter no'lu halı (Yüre, 2020)

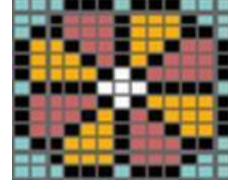
Şekil 86. 63 Envanter no'lu halının şematik çizimi (Yüre, 2021)

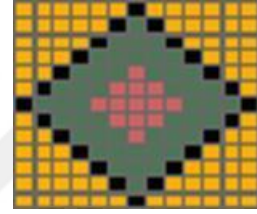
Şekil 87. 63 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi (Yüre, 2021)

Şekil 88. 63 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi (Yüre, 2021)

Peñ

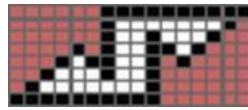
Göz

Yıldız

Madalyon

Çengel

Post Beneği

HALI KATALOĞU: 7

ESERİN KİMLİK BİLGİLERİ		
KULLANIM ALANI	Yer Yaygısı	
SIRA NO	84	
CİNSİ	Kars Halısı	
KALİTE	25x25	
TARİH	1980	
MODELİ	-	
İNCELEME TARİHİ	01.10.2020- 26.02.2021	
İNCELEME YÖNTEMİ	İnceleme- Fotoğrafla Belgeleme- Motif çizimi	
TEŞHİR EDİLDİĞİ YER	Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Halı Kilim Müzesi	
KARAKTERİSTİK NİTELİĞİ	¼ Simetrik Halı	

MALZEME VE ÖLÇÜ BİLGİSİ	
KULLANILAN RENKLER	Turuncu, Sarı, Kırmızı, Yeşil, Bej, Siyah, Hardal Sarısı
BOYAR MADDE TÜRÜ	Kök Boya
BOY	280 cm.
EN	180 cm.
M2	5.04
TEL-SIRA	450-700
DÜĞÜM	315.000

KULLANILAN MOTİFLER

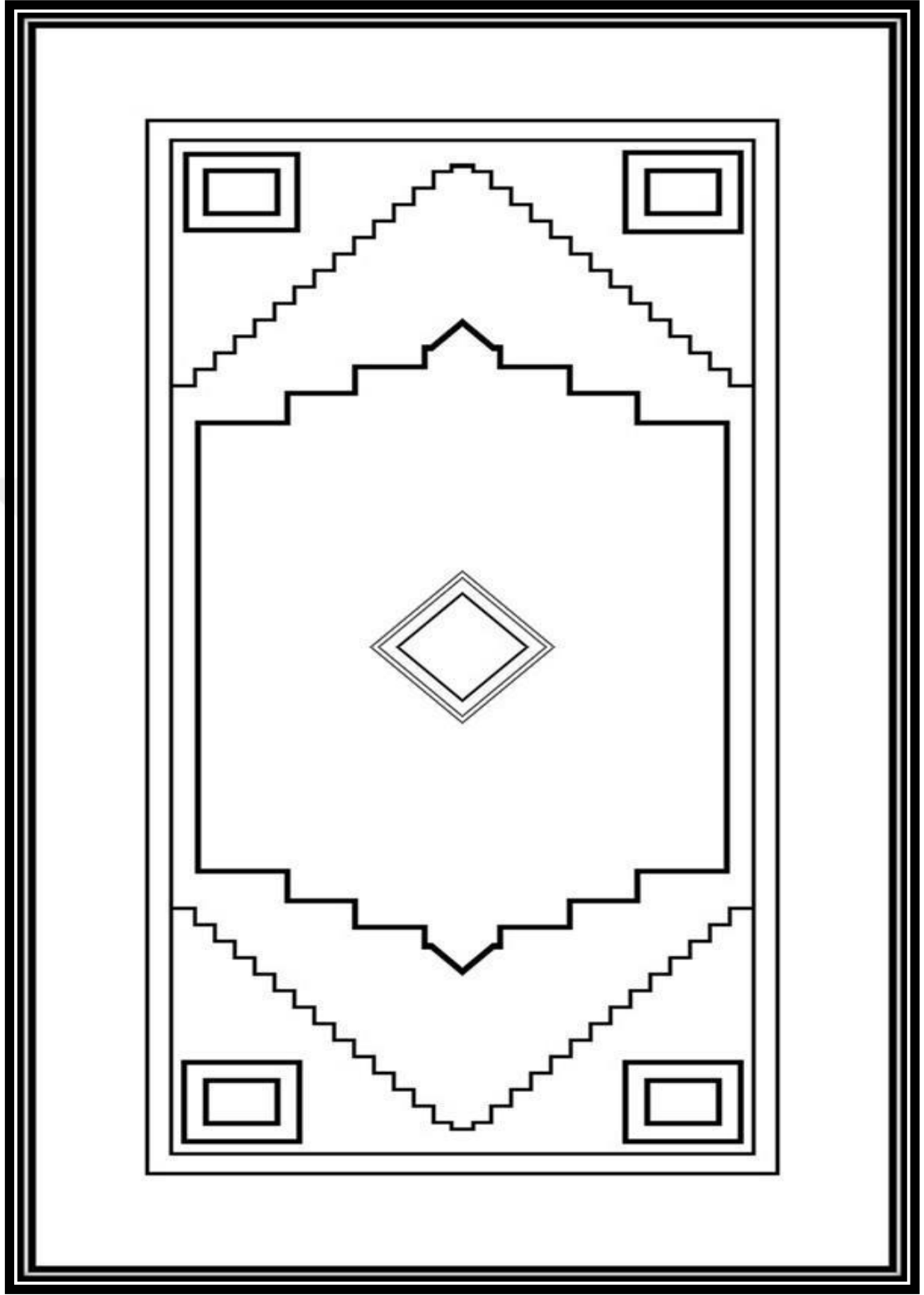
Yaprak, Kaz ayağı (Ponçak gülü), Göz, Koçboynuzu (Kuyrum), Post beneği, Çınar Yaprığı (Testere), Eli belinde.

MOTİF VE DESEN ÖZELLİKLERİ

Halıdaki desenin ana şeması geometrik motiflerden oluşmaktadır. Ana zeminde altıgen baklava şekli görülmekte ve içerisinde yönleri birbirine bakacak şekilde koçboynuzu/kuyrum ve eli belinde motifleri bulunmaktadır. Orta merkeze göz motifi yerleştirilmiştir. Altıgen şeklin dışarısında kalan her dört köşede göz motifleri yer almaktadır. Halının kalın bordüründe Kars yöresinde sıklıkla görülen çınar yaprağı/testere motifi bulunmaktadır. Yine sıklıkla kullanılan bir diğer motif olan kazayağı/ponçak gülü ile çınar yaprağı ile artarda görülmektedir. İç ve dış ince bordürlerde ise post beneği motifi kullanılarak desen tamamlanmıştır. Yörenin genel dokumalarına baktığımızda canlı renklerin hakim olduğunu görmekteyiz. İncelemiş olduğum bu halının tonları oldukça canlı olup, ¼ raporlu şekilde tasarlanmış ve dokunmuştur.

Şekil 89. 84 Envanter no'lu halı (Yüre, 2020)

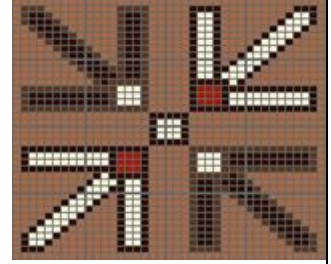
Şekil 90. 84 Envanter no'lu halının şematik çizimi (Yüre, 2021)

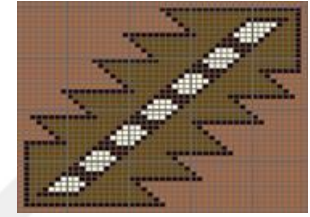
Şekil 91. 84 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile karelendirilmiş çizimi (Yüre, 2021)

Şekil 92. 84 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi (Yüre, 2021)

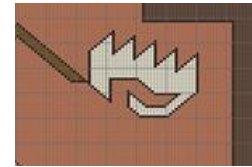
Kazayağı/Ponçak
gülü

Çınar
yaprağı/Testere

Göz

Yaprak

Post beneği

HALI KATALOĞU: 8

ESERİN KİMLİK BİLGİLERİ	
KULLANIM ALANI	Yer Yaygısı
SIRA NO	86
CİNSİ	Kars Halısı
KALİTE	25x25
TARİH	1980
MODELİ	
İNCELEME TARİHİ	01.10.2020- 26.02.2021
İNCELEME YÖNTEMİ	İnceleme- Fotoğrafla Belgeleme- Motif çizimi
TEŞHİR EDİLDİĞİ YER	Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Halı Kilim Müzesi
KARAKTERİSTİK NİTELİĞİ	¼ Simetrik Halı

MALZEME VE ÖLÇÜ BİLGİSİ	
KULLANILAN RENKLER	Bordo, Lacivert, Yeşil, Turuncu, Kahverengi, Sarı, Bej
BOYAR MADDE TÜRÜ	Kök Boya
BOY	291 cm.
EN	230 cm.
M2	6.44
TEL-SIRA	575-727
DÜĞÜM	418.312

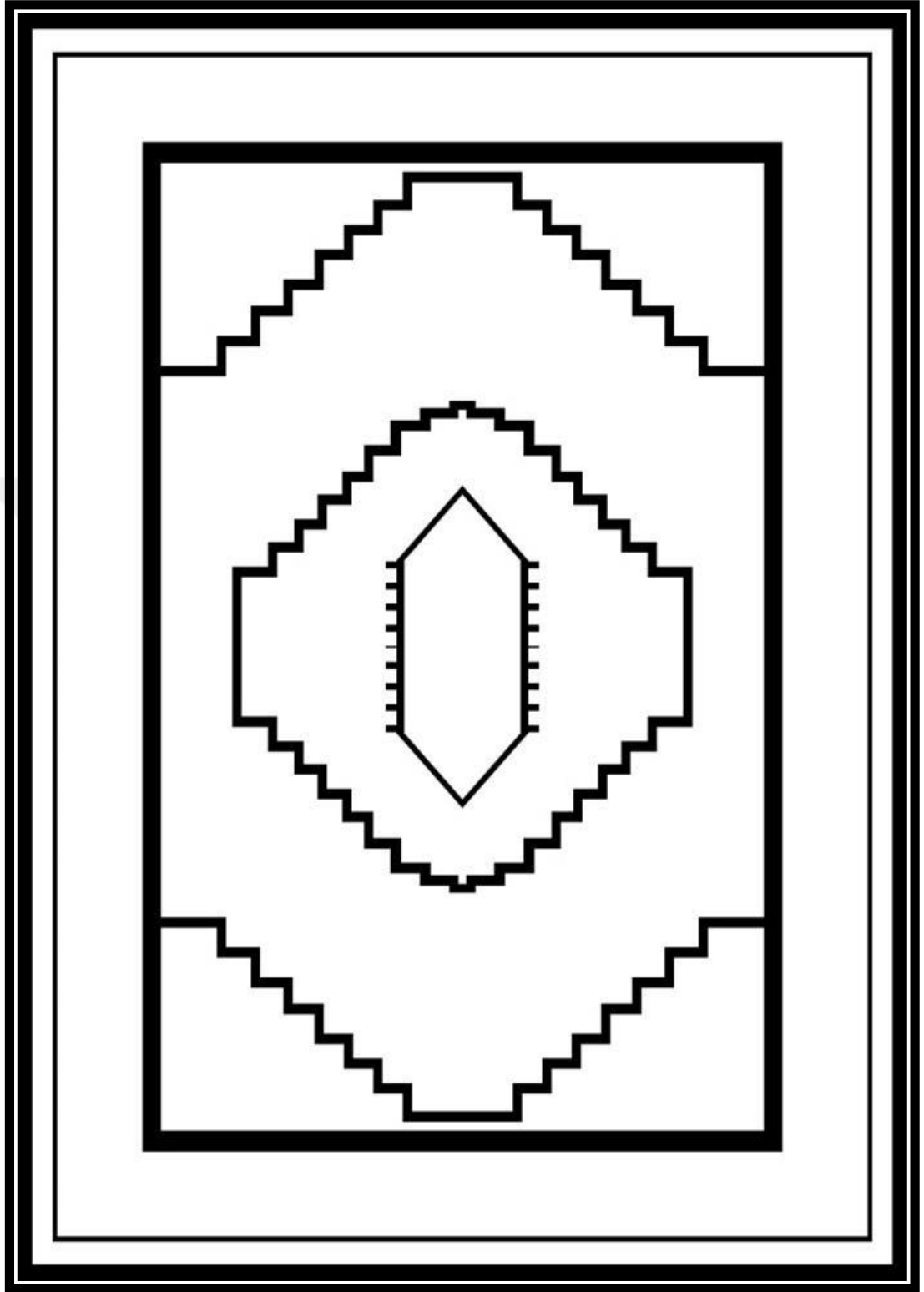
KULLANILAN MOTİFLER: Eli belinde, Tarak, Çengelli Yaprak, Penç, Yaprak, Koçboynuzu (Kuyrum).

MOTİF VE DESEN ÖZELLİKLERİ:

Orta göbek tarzında olan halının ana zemininde, Lacivert ve bordo renkleri hakimdir. Halı raporlu olup orta kısmında birbirine bakan eli belinde motifleri bulunmakta ve etrafını tarak motifi çerçevelemektedir. Eli belinde motifi Anadolu dokumalarında oldukça sık rastlanan bir motiftir. Dişiliğin simgesi olan motif aynı zamanda neşe, bereket, kısmet ve mutluluğu da sembolize eder. Halının orta en üst kısmında yine sık dokunan eli belinde motifleri karşılıklı olarak yer almaktadır. İnce bordür kısmını çengelli yaprak motifleri oluşturmaktadır. Kalın bordürde ise sıralı ve simetrik bir şekilde dizilmiş penç motifleri bulunmaktadır.

Şekil 93. 86 Envanter no'lu halı (Yüre, 2020)

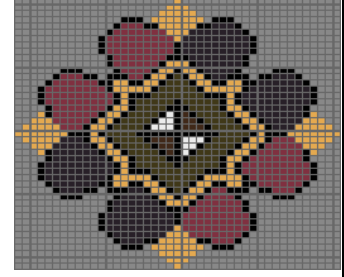
Şekil 94. 86 Envanter no'lu halının şematik çizimi (Yüre, 2021)

Şekil 95. 86 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile karelendirilmiş çizimi (Yüre, 2021)

Şekil 96. 86 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi (Yüre, 2021)

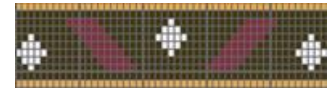
Peñç

Eli belinde

Tarak

Çengelli Yaprak

HALI KATALOĞU:9

ESERİN KİMLİK BİLGİLERİ	
KULLANIM ALANI	Yer Yaygısı
SIRA NO	91
CİNSİ	Kars Halısı
KALİTE	30x30
TARİH	1980
MODELİ	
İNCELEME TARİHİ	01.10.2020- 26.02.2021
İNCELEME YÖNTEMİ	İnceleme- Fotoğrafla Belgeleme- Motif çizimi
TEŞHİR EDİLDİĞİ YER	Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Halı Kilim Müzesi
KARAKTERİSTİK NİTELİĞİ	¼ Simetrik Halı

MALZEME VE ÖLÇÜ BİLGİSİ	
KULLANILAN RENKLER	Yeşil, Siyah, Kahverengi, Sarı, Bej, Taş Rengi
BOYAR MADDE TÜRÜ	-
BOY	178 cm.
EN	145 cm.
M2	2.58
TEL-SIRA	435-534
DÜĞÜM	232.290

KULLANILAN MOTİFLER

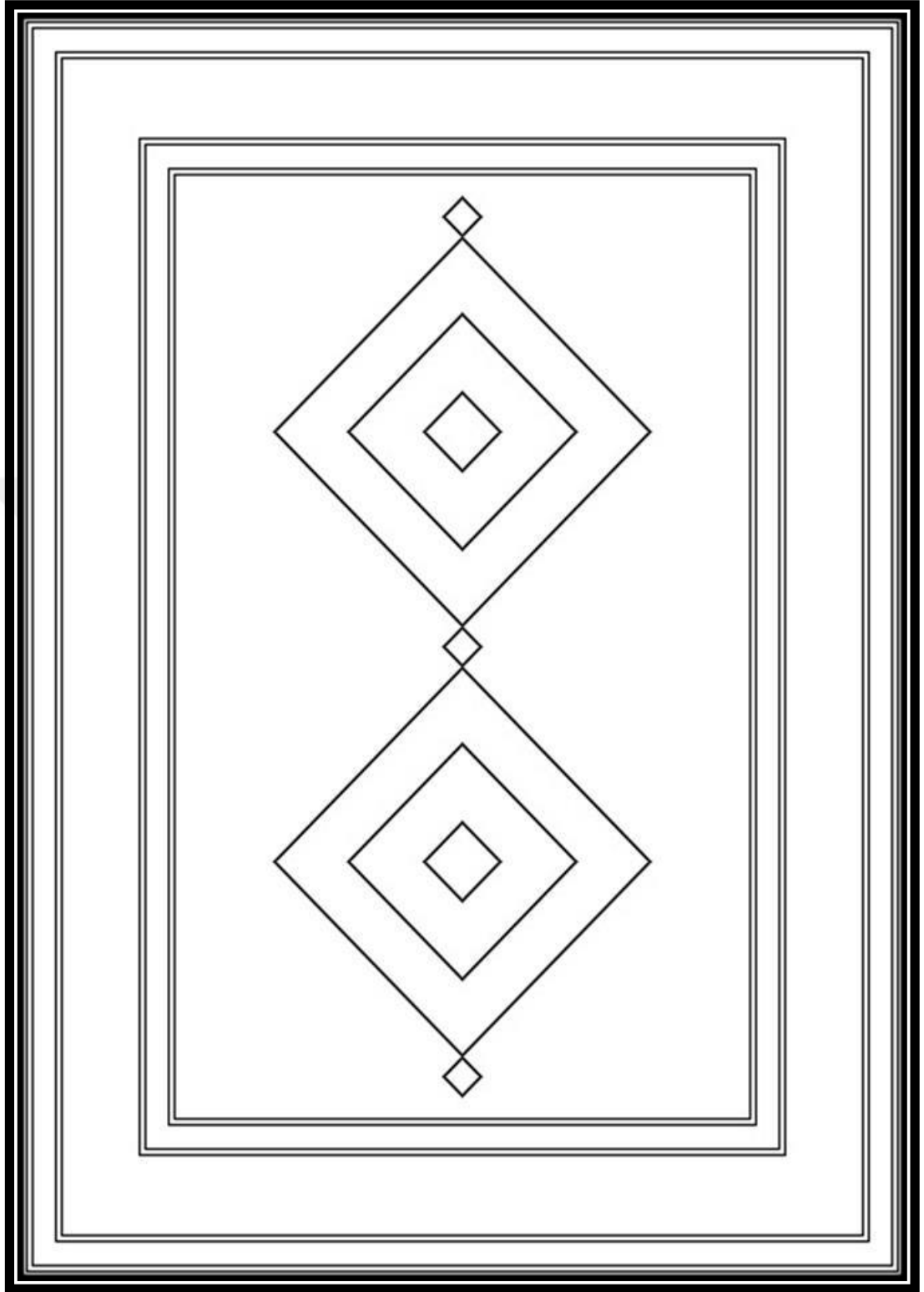
Yıldız, İnsan (Elibelinde), Penç, Post beneği, Çengelli Yaprak, Ejder (Sekizgen göl), Geyik.

MOTİF VE DESEN ÖZELLİKLERİ

Halının zemininde yukarı doğru sıralı iki adet geometrik baklava deseni görülmektedir. Bu geometrik şekillerin içerisinde, simetrik bir biçimde yıldız motifleri sıralanmıştır. Yıldız motiflerini post beneği çerçevelemiştir. Zeminde kahverengi ve bej renklerinin hakim olduğu bu halının orta kısmında simetrik bir şekilde insan motifleri kullanılmıştır. İnsan motifinin etrafında penç ve geyik motifleri dizilidir. Yer yaygısı tipinde olan bu halıda kullanılan insan motifinin anlamı ağırlıklı olarak erkek ve kız çocuğu olarak tasvir edilmiştir. Geyik motifi ise kültürel devamlılığı yansıtan en önemli değerlerden biri olup bolluk ve bereketi, boynuzları ise gücü sembolize eder. İnce bordürlerde post beneği ve çengelli yaprak sıralı bir şekilde görülmekte olup, kalın bordürde yıldız motifi ve yine dokuyucuya has geometrik motif, sıralı bir biçimde uygulanmıştır.

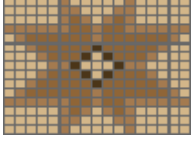

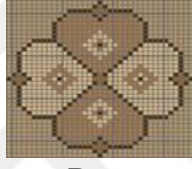

Şekil 97. 91 Envanter no'lu halı (Yüre, 2020)

Şekil 98. 91 Envanter no'lu halının şematik çizimi (Yüre, 2021)

Şekil 99. 91 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile karelendirilmiş çizimi (Yüre, 2021)

	 <p>Geyik</p>	<p>Yıldız</p>
	 <p>Post Beneği</p>	 <p>İnsan</p>
	 <p>Peñ</p>	 <p>Çengelli Yaprak</p>
	 <p>Ejder</p>	
	<p>Şekil 100. 91 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi (Yüre, 2021)</p>	

HALI KATALOĞU:10

ESERİN KİMLİK BİLGİLERİ	
KULLANIM ALANI	Yer Yaygısı
SIRA NO	150
CİNSİ	Kars Halısı
KALİTE	25x25
TARİH	1980
MODELİ	SELÇUKLU
İNCELEME TARİHİ	01.10.2020- 26.02.2021
İNCELEME YÖNTEMİ	İnceleme- Fotoğrafla Belgeleme- Motif çizimi
TEŞHİR EDİLDİĞİ YER	Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Halı Kilim Müzesi
KARAKTERİSTİK NİTELİĞİ	¼ Simetrik Halı

MALZEME VE ÖLÇÜ BİLGİSİ	
KULLANILAN RENKLER	Bordo, Lacivert, Yeşil, Turuncu, Kahverengi, Sarı
BOYAR MADDE TÜRÜ	Kök Boya
BOY	125 cm.
EN	80 cm.
M2	1.00
TEL-SIRA	200-312,5
DÜĞÜM	62.500

KULLANILAN MOTİFLER

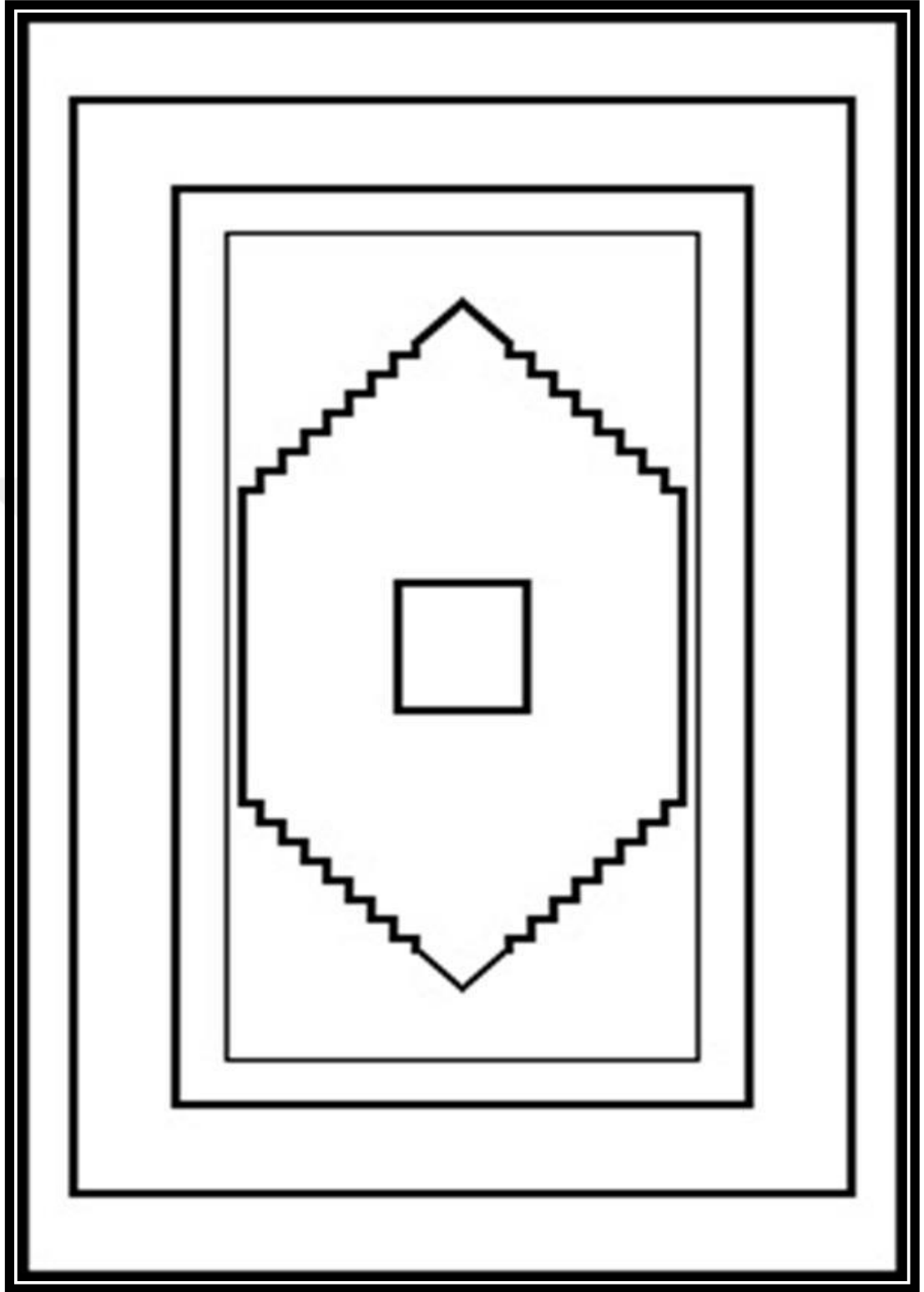
Yıldız, Pıtrak, Suyolu, Kazayağı, Madalyonlu Yıldız.

MOTİF VE DESEN ÖZELLİKLERİ

İncelenen bu halı geometrik desenlidir ve ¼ raporlu şekilde kompozisyon oluşturmaktadır. Zemin kısmında altıgen madalyon içerisinde ortada yıldız, üzerinde ve altında pıtrak motifleri kullanılmıştır. Mavi zemin üzerinde yine pıtrak, penç ve kazayağı motifleri yer almaktadır. Bordürlerde ise suyolu ve dokuyucunun kendisine has dokuduğu geometrik sıralı motifler görülmektedir. Burada kullanılan pıtrak motifi kötü gözü uzaklaştırdığına inanılarak nazarlık olarak kullanılmıştır. Halının bütününe baktığımızda motiflerin dizilişi ve kullanılan renkler tamamen Kars yöresini yansıtmaktadır. Halının orta kısmında deforme görülmektedir. Yapılan desen çiziminde bu deforme restore edilmiştir.

Şekil 101. 150 Envanter no'lu halı (Yüre, 2020)

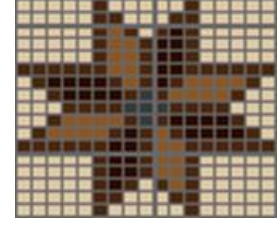
Şekil 102. 150 Envanter no'lu halının şematik çizimi (Yüre, 2021)

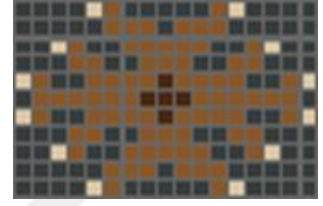
Şekil 103. 150 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile karelendirilmiş çizimi (Yüre, 2021)

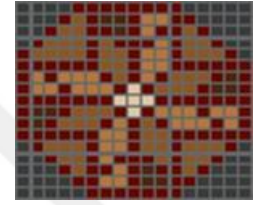
Şekil 104. 150 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi (Yüre, 2021)

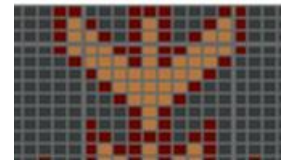
Yıldız

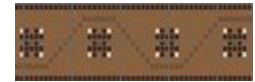
Pıtrak

Madalyonlu Yıldız

Kazayağı

Suyolu

HALI KATALOĞU: 11

ESERİN KİMLİK BİLGİLERİ		
KULLANIM ALANI	Yer Yaygısı	
SIRA NO	157	
CİNSİ	Kars Halısı	
KALİTE	30x35	
TARİH	1980	
MODELİ	DİVAN	
İNCELEME TARİHİ	01.10.2020- 26.02.2021	
İNCELEME YÖNTEMİ	İnceleme- Fotoğrafla Belgeleme- Motif çizimi	
TEŞHİR EDİLDİĞİ YER	Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Halı Kilim Müzesi	
KARAKTERİSTİK NİTELİĞİ	¼ Simetrik Halı	

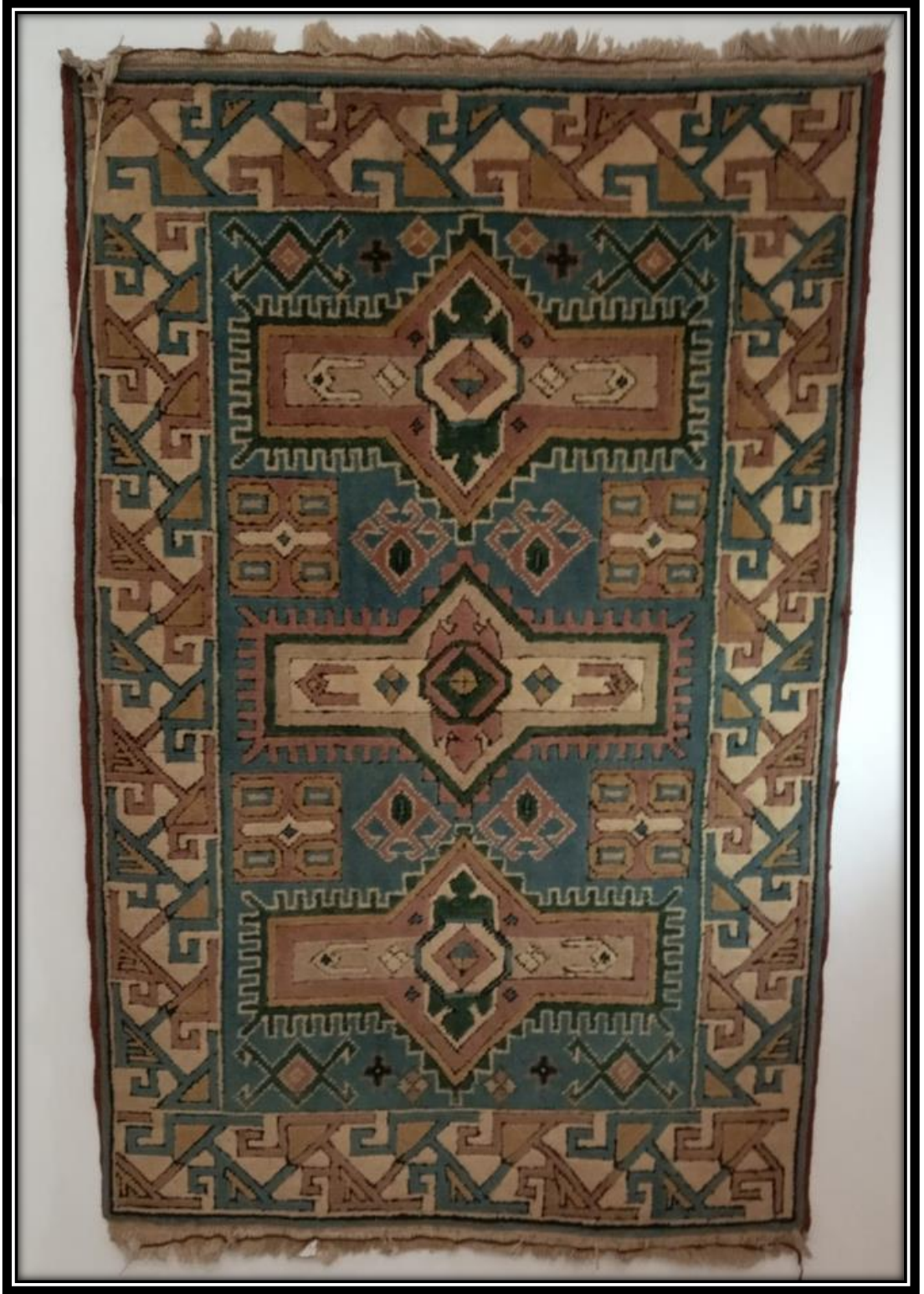
MALZEME VE ÖLÇÜ BİLGİSİ	
KULLANILAN RENKLER	Mavi, Yeşil, Lacivert, Hardal Sarısı, Gül Kurusu, Krem, Bordo, Siyah
BOYAR MADDE TÜRÜ	Kök Boya
BOY	180 cm.
EN	130 cm.
M2	2.34
TEL-SIRA	390-630
DÜĞÜM	245.700

KULLANILAN MOTİFLER

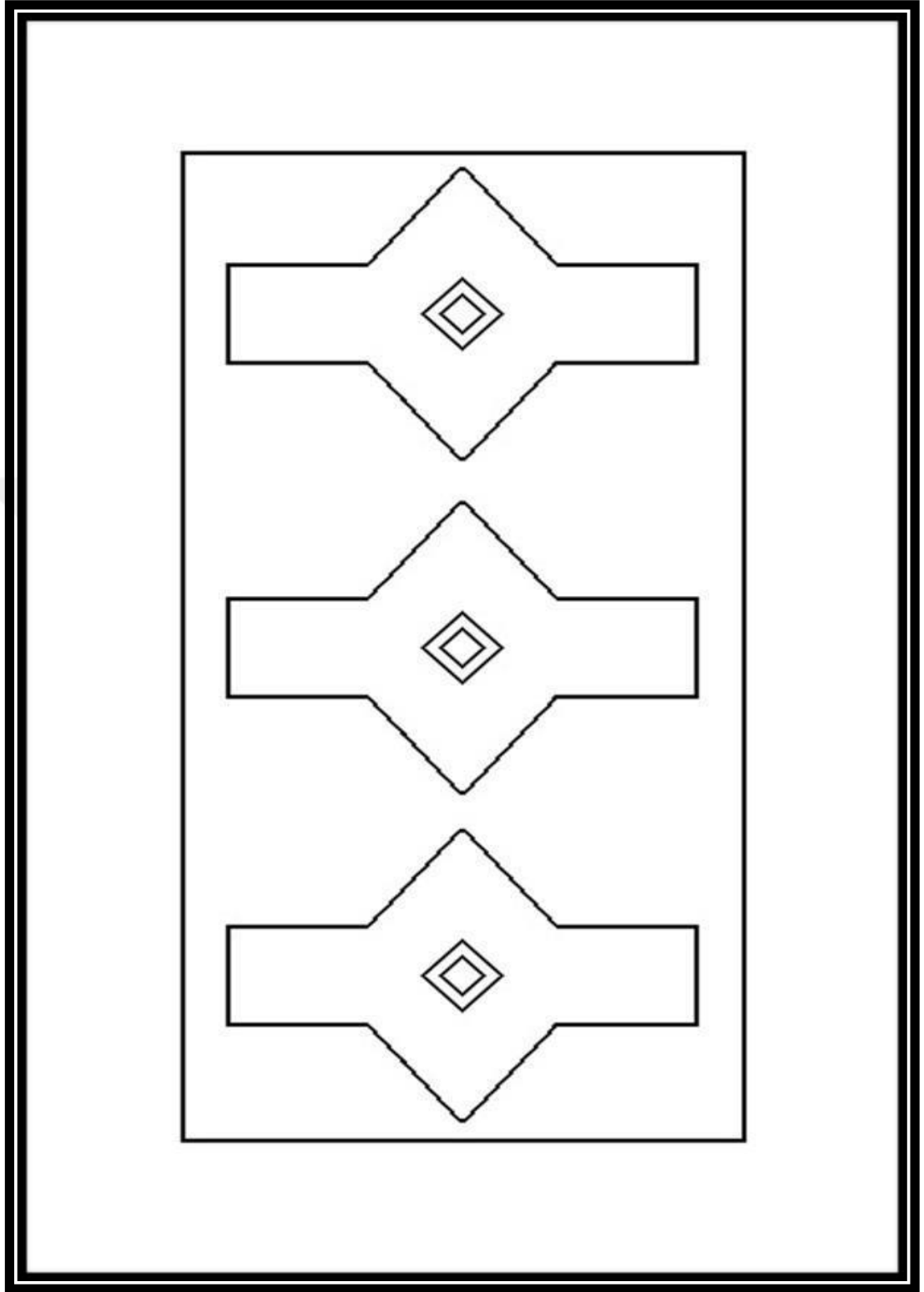
Ejder, Göz, Akrep (Kuyrumlu göl) ve Geometrik motifler.

MOTİF VE DESEN ÖZELLİKLERİ

Halı yolluk tarzında olup birbiriyle bağlantılı madalyonlardan oluşmaktadır. Halının zemin rengi mavi olup ¼ raporlu bir halı modelidir. Orta merkezde üst üste sıralı madalyonlar görülmektedir. Madalyonlar içerisinde geometrik motifler simetrik şekilde dizilmektedir. Madalyonların ortasında göz motifi bulunmaktadır. Dışarıda kalan bölümlerde dört adet ejder motifi görülmektedir. Halının dört köşesinde akrep/kuyrumlu göl motifleri simetrik bir şekilde yerleştirilmiş olup, yanlarında ise göz motifleri bulunmaktadır. Halının bordür kısmı üçgen motif ve değişik geometrik motiflerden oluşmakta ve bordür zemin rengi kremdir.

Şekil 105. 157 Envanter no'lu halı (Yüre, 2020)

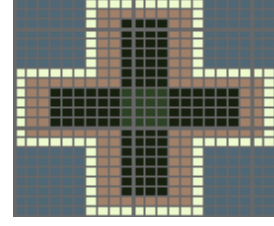
Şekil 106. 157 Envanter no'lu halının şematik çizimi (Yüre, 2021)

Şekil 107. 157 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile karelendirilmiş çizimi (Yüre, 2021)

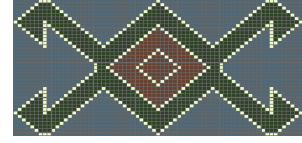

Şekil 108. 157 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi (Yüre, 2021)

Artı

Akrep/Kuyrumlu Göl

Ejder

Madalyon

Geometrik Motifler

HALI KATALOĞU: 12

ESERİN KİMLİK BİLGİLERİ	
KULLANIM ALANI	Yer Yaygısı
SIRA NO	195
CİNSİ	Kars Halısı
KALİTE	30x35
TARİH	-
MODELİ	DİVAN
İNCELEME TARİHİ	01.10.2020-26.02.2021
İNCELEME YÖNTEMİ	İnceleme- Fotoğrafla Belgeleme- Motif çizimi
TEŞHİR EDİLDİĞİ YER	Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Halı Kilim Müzesi
KARAKTERİSTİK NİTELİĞİ	¼ Simetrik Halı

MALZEME VE ÖLÇÜ BİLGİSİ	
KULLANILAN RENKLER	Bej, Açık Mavi, Yeşil, Siyah, Kahverengi, Deve Tüyü, Krem, Kiremit rengi, Lacivert
BOYAR MADDE TÜRÜ	-
BOY	112 cm.
EN	85 cm.
M2	0.95
TEL-SIRA	255-392
DÜĞÜM	99.960

KULLANILAN MOTİFLER

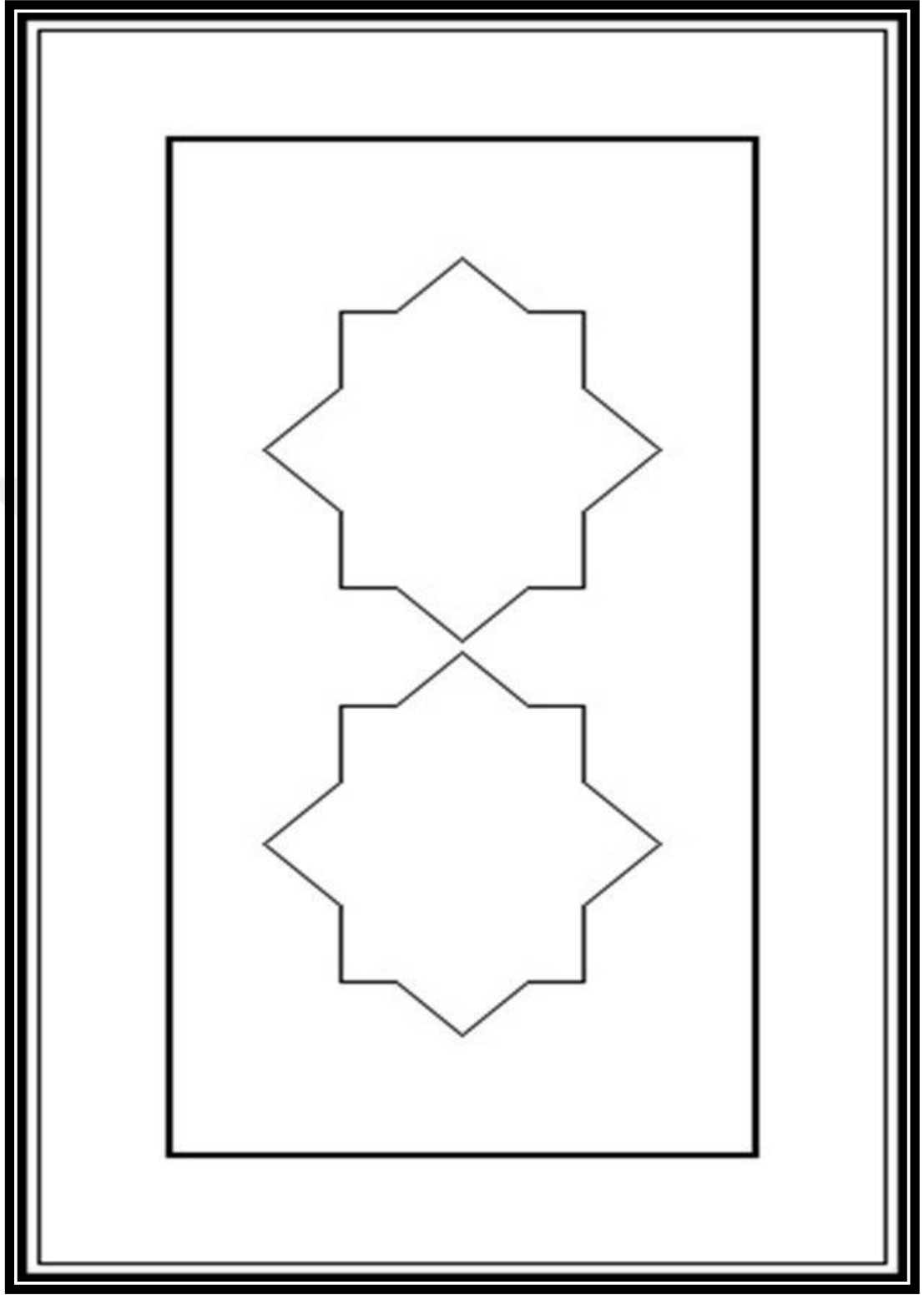
Kuş (Çatak kuyrum), Ejder, Saç bağı, Hayat ağacı, Koçboynuzu (Kuyrum), Penç (çiçek), Lale, Göz.

MOTİF VE DESEN ÖZELLİKLERİ

Ana zeminde bej rengin hâkim olduğu halının orta kısmında üst üste iki adet geometrik motif bulunmaktadır. Her iki motifin içerisinde kuş/çatak kuyrum ve hayat ağacı motifleri simetrik bir şekilde dizilmektedir. Hayat ağacı motifi ebedilik, güzellik ve hayatı sembolize etmektedir. Geometrik şekillerin çevresinde; penç, ejder, koçboynuzu/kuyrum, kuş/çatak kuyrum ve saç bağı motifleri görülmektedir. Halının ince bordürleri post beneği motiflerinden oluşmaktadır. Kalın bordür ise birbirini takip eden lale motiflerinden meydana gelmektedir. Halıya genel olarak baktığımızda bej ve toprak renklerinin yoğun olduğu görülmektedir.

Şekil 109. 195 Envanter no'lu halı (Yüre, 2020)

Şekil 110. 195 Envanter no'lu halının şematik çizimi (Yüre, 2021)

Şekil 111. 195 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile karelendirilmiş çizimi (Yüre, 2021)

	 <p>Ejder</p>	 <p>Penç</p>
	 <p>Koç Boynuzu/ Kuyrum</p>	 <p>Kuş/Çatak kuyrum</p>
	 <p>Lale</p>	 <p>Saç bağı</p>
	 <p>Hayat Ağacı</p>	 <p>Göz</p>

Şekil 112. 195 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi (Yüre, 2021)

HALI KATALOĞU:13

ESERİN KİMLİK BİLGİLERİ	
KULLANIM ALANI	Yer Yaygısı
SIRA NO	197
CİNSİ	Kars
KALİTE	30x30
TARİH	-
MODELİ	SELÇUKLU
İNCELEME TARİHİ	01.10.2020- 26.02.2021
İNCELEME YÖNTEMİ	İnceleme- Fotoğrafla Belgeleme- Motif çizimi
TEŞHİR EDİLDİĞİ YER	Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Halı Kilim Müzesi
KARAKTERİSTİK NİTELİĞİ	¼ Simetrik Halı

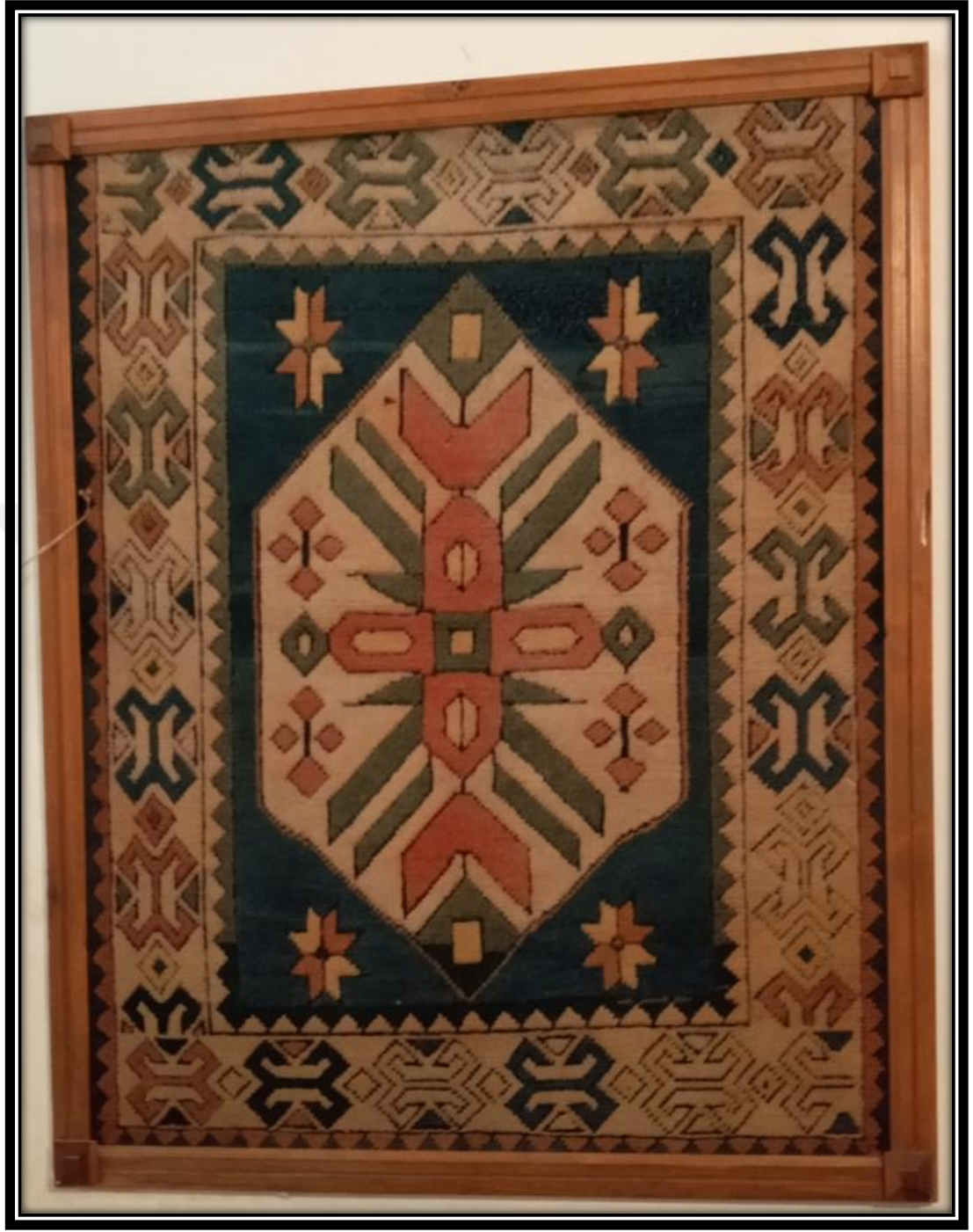
MALZEME VE ÖLÇÜ BİLGİSİ	
KULLANILAN RENKLER	Lacivert, Ekru, Koyu Sarı, Turuncu, Yeşil
BOYAR MADDE TÜRÜ	-
BOY	-
EN	-
M2	-
TEL-SIRA	-
DÜĞÜM	-

KULLANILAN MOTİFLER

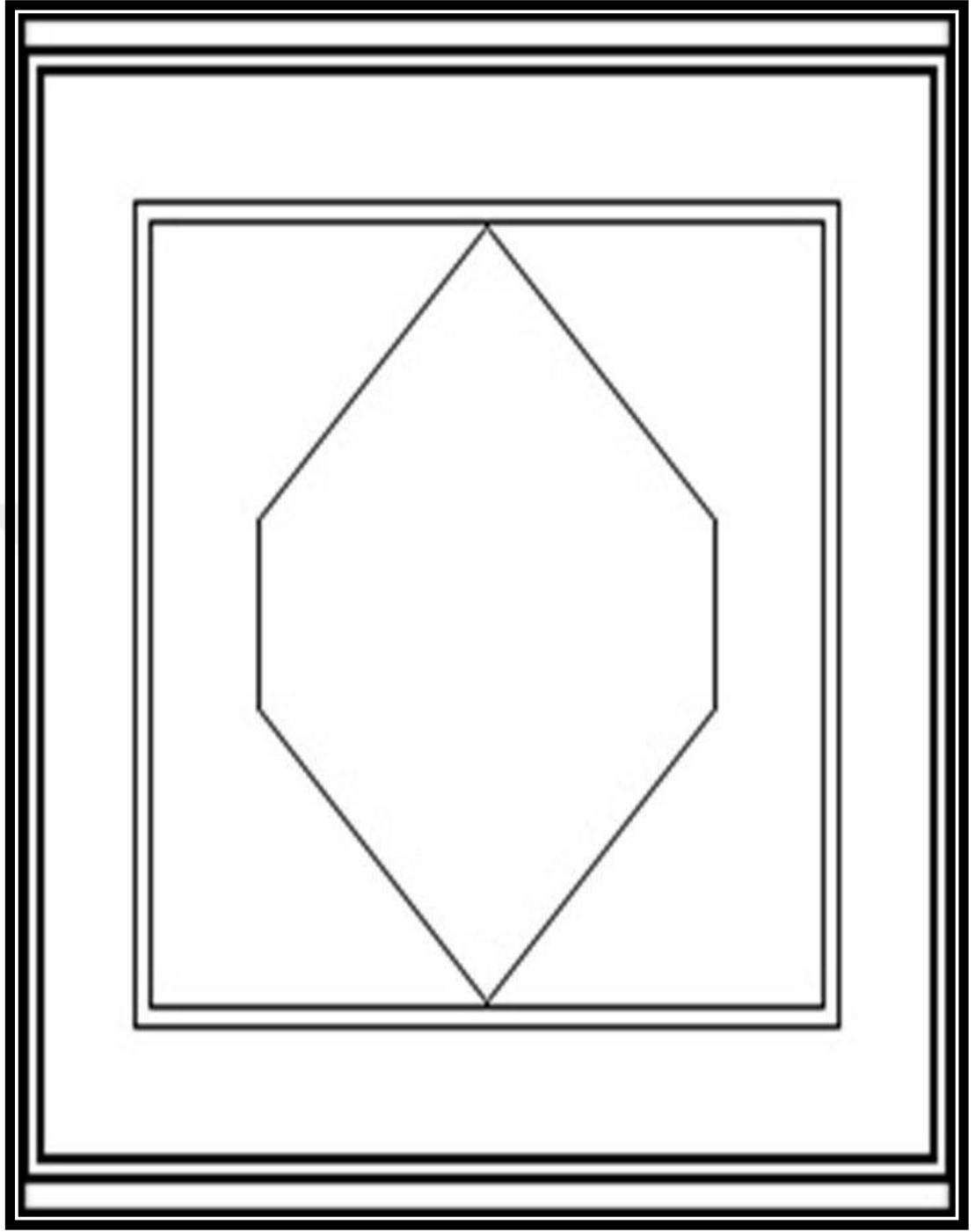
Elibelinde, Yıldız, Su yolu, Göz.

MOTİF VE DESEN ÖZELLİKLERİ

Yer yaygısı biçiminde raporlu (tekrarlı) bir halidir. Orta göbek kısmında altıgen madalyon bulunmaktadır. Madalyon içerisinde dokuyucunun kendine özgü kullandığı geometrik motifler görünmektedir. Altıgen madalyonun dışında kalan her dört köşede simetrik şekilde yıldız motifleri bulunmaktadır. Halının ince bordürleri su yolu motiflerinden oluşmaktadır. Kalın bordürde ise raporlu şekilde eli belinde motifleri yer almaktadır.

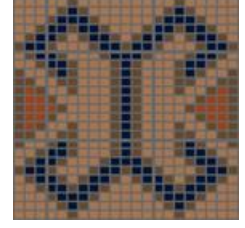
Şekil 113. 197 Envanter no'lu halı (Yüre, 2020)

Şekil 114. 197 Envanter no'lu halının şematik çizimi (Yüre, 2021)

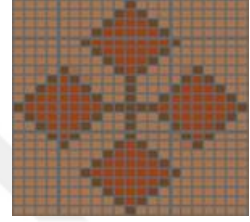
Şekil 115. 197 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile karelendirilmiş çizimi (Yüre, 2021)

Elibelinde

Yıldız

Göz

Suyolu

Şekil 116. 197 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile çizimi (Yüre, 2021)

HALI KATALOĞU:14

ESERİN KİMLİK BİLGİLERİ		
KULLANIM ALANI	Yer Yaygısı	
SIRA NO	203	
CİNSİ	Kars Halısı	
KALİTE	26x30	
TARİH	-	
MODELİ		
İNCELEME TARİHİ	01.10.2020- 26.02.2021	
İNCELEME YÖNTEMİ	İnceleme- Fotoğrafla Belgeleme- Motif çizimi	
TEŞHİR EDİLDİĞİ YER	Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Halı Kilim Müzesi	
KARAKTERİSTİK NİTELİĞİ	¼ Simetrik Halı	

MALZEME VE ÖLÇÜ BİLGİSİ	
KULLANILAN RENKLER	Mavi, Turuncu, Krem, Açık Mavi, Kahverengi, Siyah
BOYAR MADDE TÜRÜ	-
BOY	145 cm.
EN	105 cm.
M2	1.52
TEL-SIRA	273-435
DÜĞÜM	118.755

KULLANILAN MOTİFLER

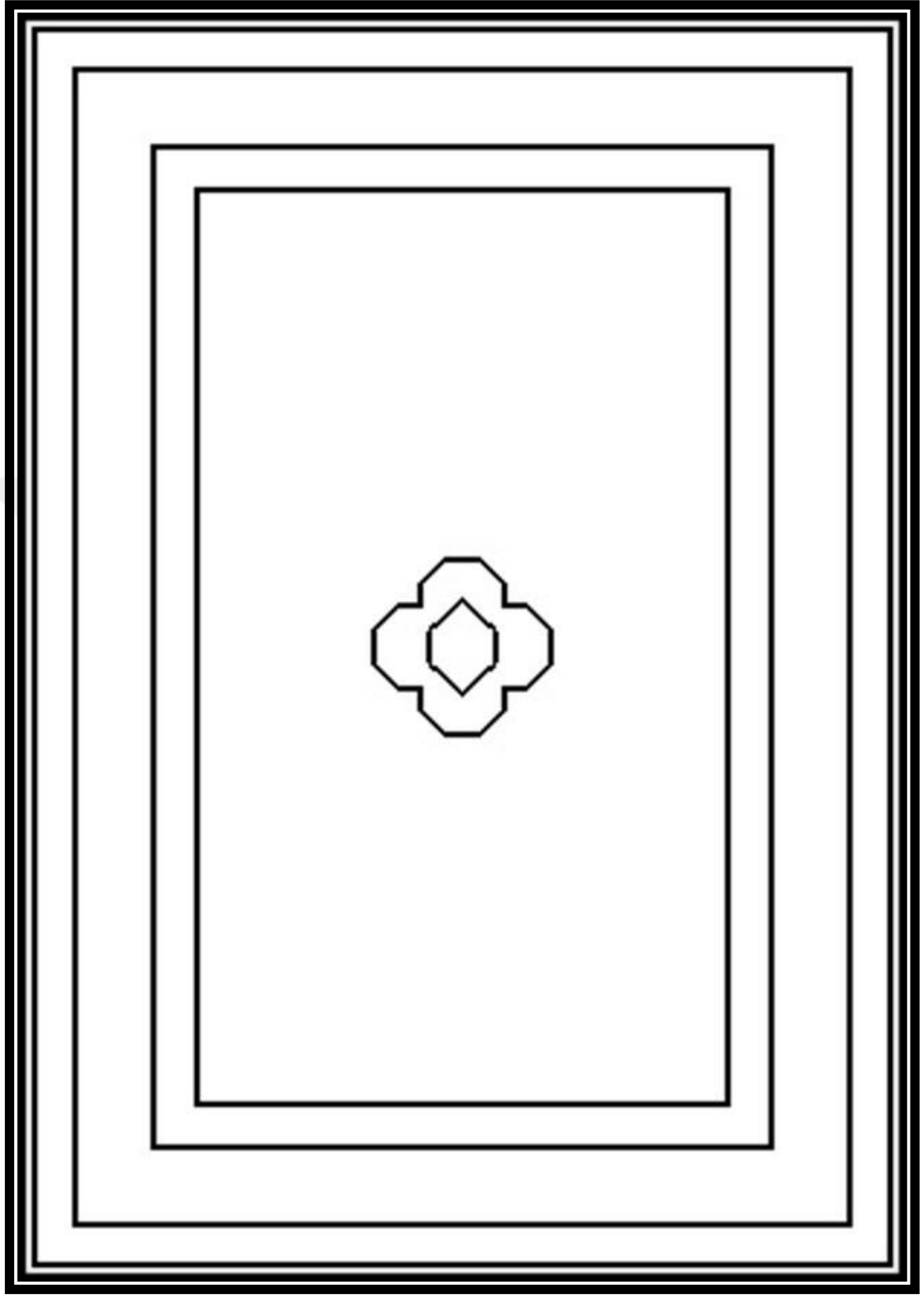
Kazayağı, Çiçek-Dal, Pıtrak.

MOTİF VE DESEN ÖZELLİKLERİ

Yer yaygısı tipinde olan halı ¼ raporludur. Halının genel analizine baktığımızda mavi rengin yoğun olduğunu görmekteyiz. Çoğunlukla dokuyucunun kendine özgü tasarladığı motiflerden oluşan halının orta zemininde pıtrak (dul avrat otu) motifi görülmektedir. Bu motif Anadolu dokumalarında nazarlık olarak betimlenmiştir. Pıtrak motifinin etrafında kazayağı ve artı (nazar motifleri) yoğunlukla görülmektedir. Halının ince bordürleri sarmal şekillerden meydana gelmektedir. Kalın bordürde ise dokuyucunun kendi tasarladığı çiçek-dal ve yaprak motifleri yer almaktadır.

Şekil 117. 203 Envanter no'lu halı (Yüre, 2020)

Şekil 118. 203 Envanter no'lu halının şematik çizimi (Yüre, 2021)

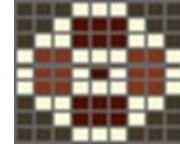
Şekil 119. 203 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile karelendirilmiş çizimi (Yüre, 2021)

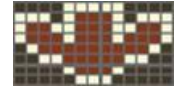
Şekil 120. 203 Envanter no'lu halının Texceller programı ile çizimi (Yüre, 2021)

Pıtrak

Peñç

Kazayağı

Yaprak

Çiçek

Dal-Yaprak

Göz

HALI KATALOĞU: 15

ESERİN KİMLİK BİLGİLERİ	
KULLANIM ALANI	Yer yaygısı
SIRA NO	228
CİNSİ	Kars
KALİTE	30x35
TARİH	-
MODELİ	DİVAN
İNCELEME TARİHİ	01.10.2020- 26.02.2021
İNCELEME YÖNTEMİ	İnceleme- Fotoğrafla Belgeleme- Motif çizimi
TEŞHİR EDİLDİĞİ YER	Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Halı ve Kilim Müzesi
KARAKTERİSTİK NİTELİĞİ	¼ Simetrik Halı

MALZEME VE ÖLÇÜ BİLGİSİ	
KULLANILAN RENKLER	Krem, Lacivert, Kırmızı, Koyu Sarı, Kahverengi.
BOYAR MADDE TÜRÜ	-
BOY	112 cm.
EN	75 cm.
M2	0.84
TEL-SIRA	225-392
DÜĞÜM	88.200

KULLANILAN MOTİFLER

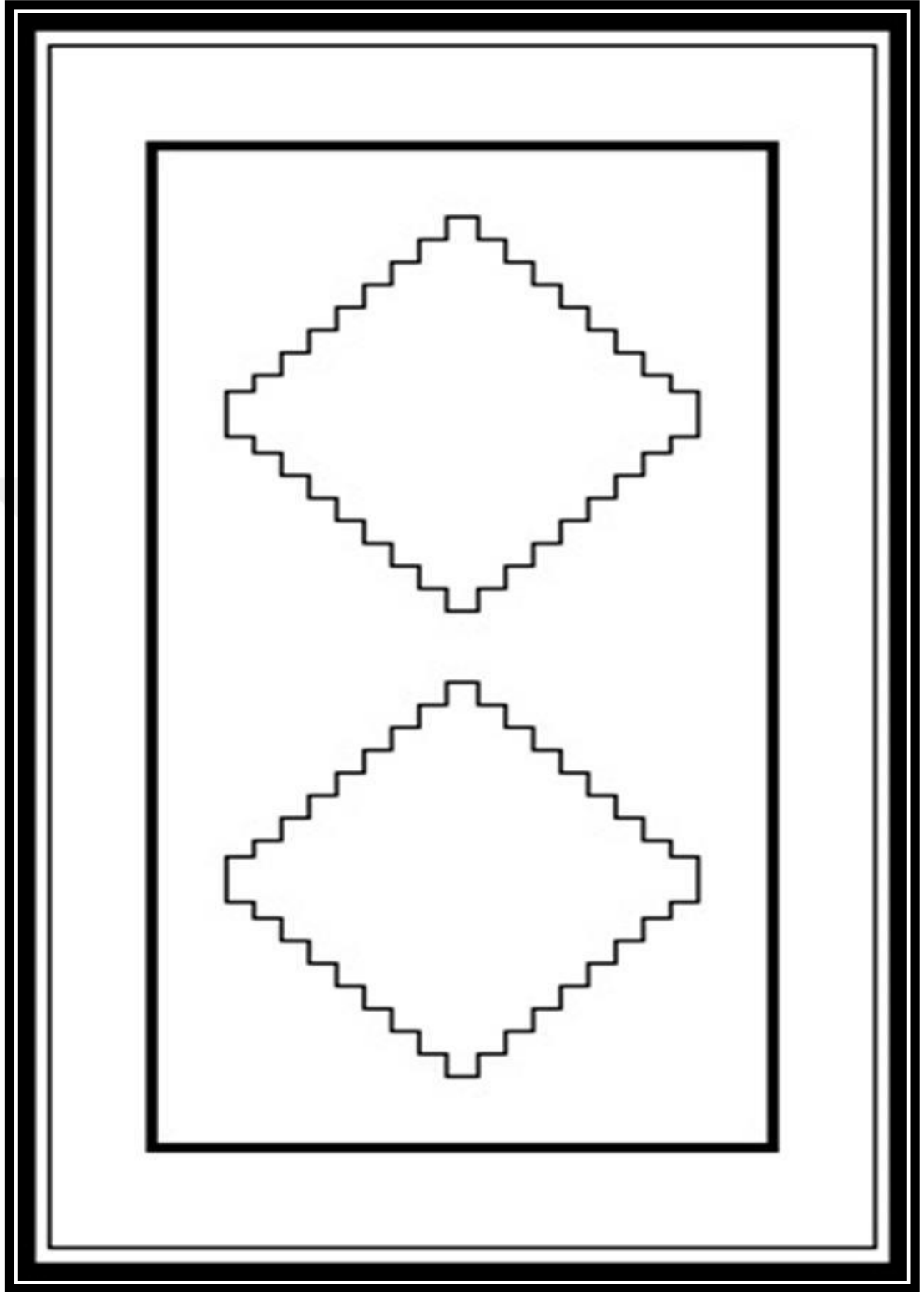
Ejderha (Sekizgen göl), Penç(çiçek), Post beneği, Bereket, Göz.

MOTİF VE DESEN ÖZELLİKLERİ

Kırmızı rengin hakim olduğu halı yolluk biçimindedir. Orta zeminde üst üste sıralı iki adet geometrik şekil görülmektedir. İçerisinde ise ejder motifi yer almaktadır. Ejder (Sekizgen göl) motifi hazinelerin ve gizli şeylerin bekçisi olarak tanımlanır, aynı zamanda ebedi hayat ve sonsuzluğu da sembolize etmektedir. Ejder (Sekizgen göl) motifinin içerisinde ise göz motifi görülmektedir. Halının orta sağ ve solunda birer adet penç (çiçek) motifleri karşılıklı olacak şekilde yerleştirilmiştir. İç kalın bordürde bereket motifi sıralı olarak dizilmiştir. Dış ince bordür ise post beneği motifinden oluşmaktadır.

Şekil 121. 228 Envanter no'lu halı (Yüre, 2020)

Şekil 122. 228 Envanter no'lu halının şematik çizimi (Yüre, 2021)

Şekil 123. 228 Envanter no'lu halının Texcelle programı ile karelendirilmiş çizimi (Yüre, 2021)

4.1.1 İncelemesi Yapılan Kars Halhlarının Analiz Çizelgeleri

Renk tespit analizi

Katalog No	Envanter No	Lacivert	Kırmızı	Mavi	Krem	Turuncu	Açık Mavi	Bordo	Kiremit Rengi	Sarı	Koyu Sarı	Deve Tüyü	Yeşil	Siyah	Kahverengi	Hardal Sarısı	Bej	Taş rengi	Ekru	Gül kurusu	Koyu Yeşil	
1	5	x	x	x	x																	
2	19	x			x	x	x	x								x						x
3	26		x	x	x	x				x			x	x	x							
4	41	x		x	x	x		x		x			x									
5	61	x				x	x	x		x			x				x					
6	63		x	x							x		x	x					x			
7	84		x			x				x			x	x		x	x					
8	86	x				x		x		x			x		x		x					
9	91									x			x	x	x		x	x				
10	150	x				x		x		x			x		x							
11	157	x		x	x			x					x	x		x					x	
12	195	x			x		x		x			x	x	x	x		x					
13	197	x				x					x		x						x			
14	203			x	x	x	x							x	x							
15	228	x	x		x						x				x							
Toplam		10	5	6	8	9	4	6	1	7	3	1	11	7	7	3	5	1	2	1	1	

Motif Tespit Analizi

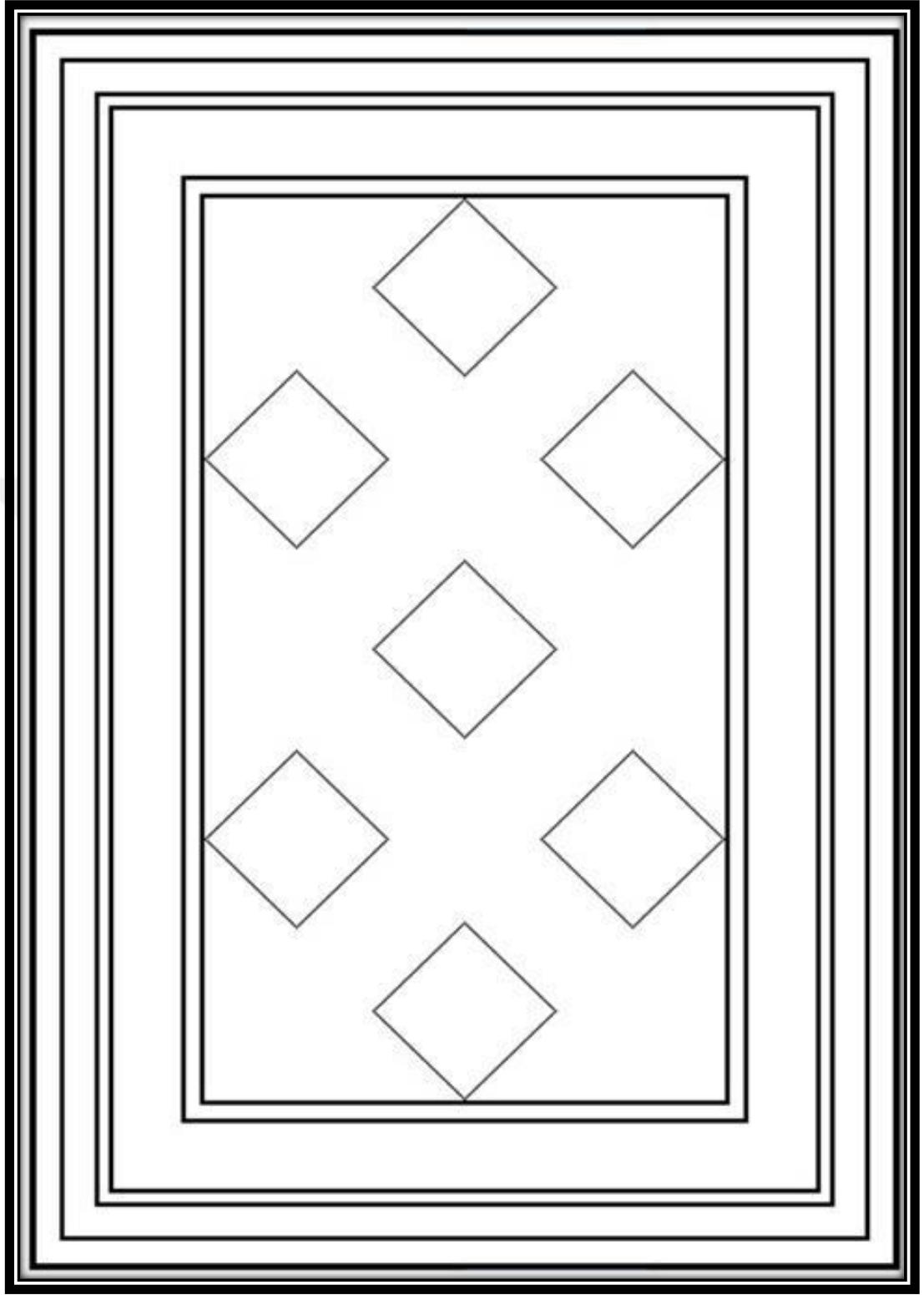
Katalog No	Envanter No	Motifler	Tespit Edilen Motifler																													
			Bitkisel								Hayvansal								İnsan			Diğer										
			Ağaç	Lale	Yaprak/Çengelli Y.	Penç/ Çiçek	Dal-Çiçek	Çınar Yaprağı	Pıtrak	Hayat Ağacı	Kuş	Koçboynuzu	Ejderha	Yılan	Geyik	Akrep	Kurtacağı	Post beneği	Kazayağı	İnsan	Göz	Elitbelinde	Yıldız	Madalyonlu Y.	Bereket	Madalyon	Çengel	Suyolu	Ok/ Ok başı	Tarak	Saçbağı	Üçgen
1	5		x							x						x		x		x	x			x	x		x			x		
2	19														x	x			x		x	x			x		x					
3	26				x	x				x	x	x	x			x							x		x							
4	41		x	x	x		x									x			x													
5	61		x			x													x							x	x					
6	63					x													x		x			x	x							
7	84					x		x			x					x	x		x	x												
8	86				x	x					x									x								x				
9	91				x	x						x		x		x		x		x	x											
10	150							x									x				x	x					x					
11	157										x			x					x												x	
12	195			x		x			x	x	x	x							x									x				
13	197																		x	x	x					x						
14	203							x									x															
15	228					x										x			x						x							
Toplam			3	2	3	8	2	1	2	1	2	5	5	1	1	1	1	7	3	2	9	5	6	2	2	2	4	3	2	2	1	1

4.2. Kars Yöresi Özgün Desen Tasarımı Uygulaması

KARS ÖZGÜN ÇALIŞMA NO:1

Şekil 125. Özgün çalışma no:1 şematik çizimi (Yüre, 2021)

Şekil 126. Özgün çalışma no:1 (Yüre, 2021)

KULLANILAN MOTİFLER

Ejderha (Sekizgen göl), Kuş (Çatak kuyrum), Yıldız, Tılsım, Göz, Penç, Kazayağı, Suyolu, Post Beneği.

MOTİF VE DESEN ÖZELLİKLERİ

Tasarlamış olduğum halı $\frac{1}{4}$ raporlu halıdır. Orta zemine simetrik bir şekilde ejder motifleri yerleştirilmiştir. Etraflarında dört adet çift başlı kuş motifleri bulunmaktadır. Ana zeminde lacivert rengin hakim olduğu halının sağ ve sol tarafında birbirlerine bakacak şekilde kazayağı motifleri yerleştirilmiştir. Kazayağı motifi Kars yöresi dokumalarının simgesi olup vazgeçilmez motiflerindedir. Zeminde küçük ve büyük yıldız motifleri bulunmaktadır. Desenin dört köşesinde bulunan üçgen motifler içerisine tılsım motifleri yerleştirilmiştir. Halı dört ayrı bordürden oluşmaktadır. İnce bordürlerde post beneği ve suyolu motifleri kullanılmıştır. Orta kalın bordürde penç motifleri sıralı bir şekilde uygulanmıştır. En kalın bordürde suyolu motifi ve içerisine tılsım ve göz motifleri yerleştirilmiştir. Mavi tonların hakim olduğu halı Kars yöresi özelliklerini taşıyan kompozisyondan oluşmaktadır.

Şekil 127. Ejder motifi (Yüre, 2021)

Şekil 128. Çift başlı kuş motifi (Yüre, 2021)

Şekil 129. Kazayağı motifü (Yüre, 2021)

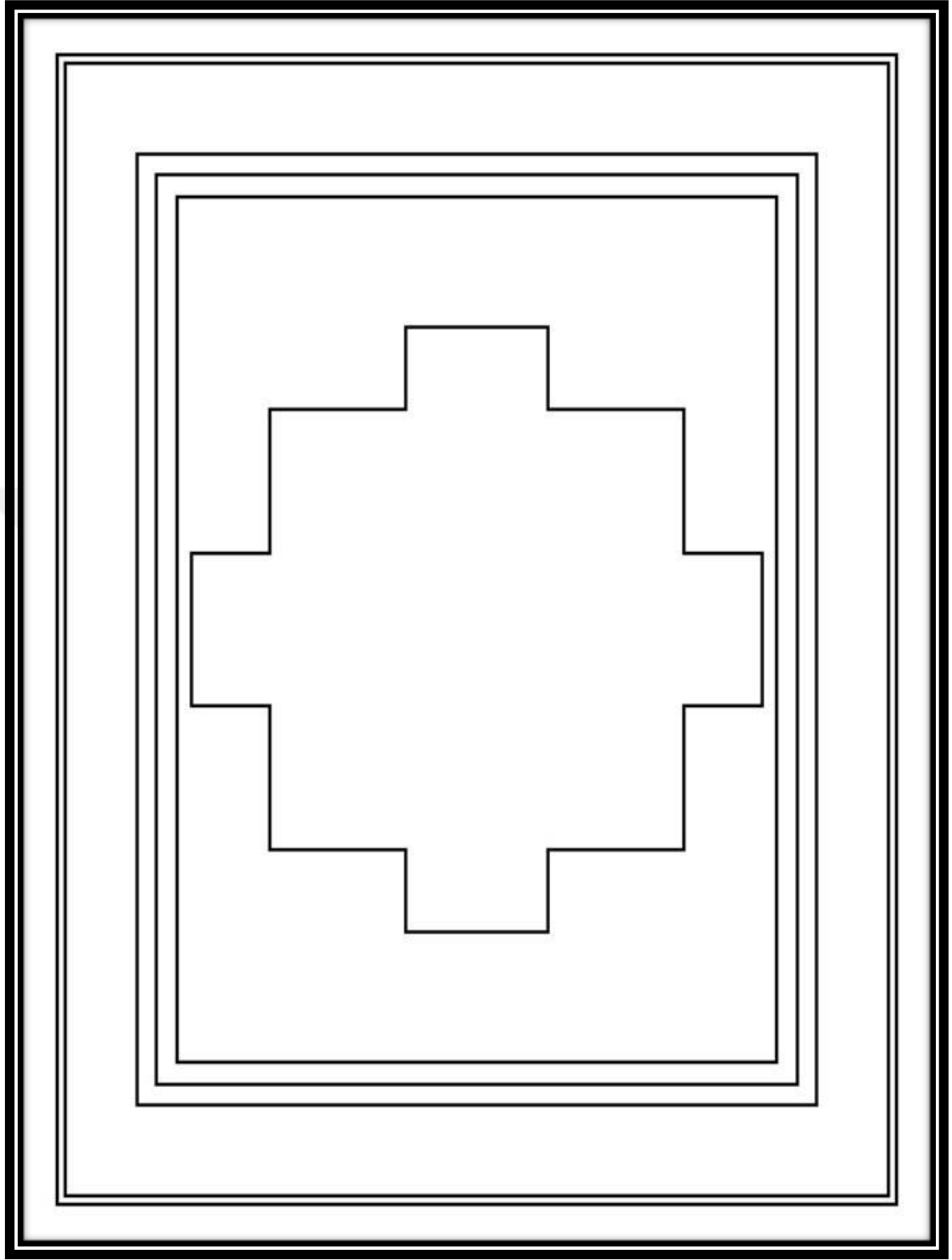
Şekil 130. Tılsım motifü (Yüre, 2021)

KARS ÖZGÜN ÇALIŞMA NO:2

Şekil 131. Özgün çalışma no:2 (Yüre, 2021)

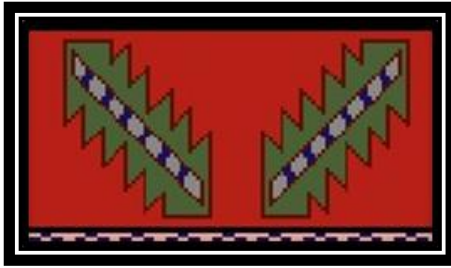
Şekil 132. Özgün çalışma no:2 şematik çizimi (Yüre, 2021)

KULLANILAN MOTİFLER

Ejderha (Sekizgen göl) , Penç, Çengel, Kurtağzı, Ok, Yılan, Bereket, Su yolu, Çınar Yaprağı (Testere).

MOTİF VE DESEN ÖZELLİKLERİ

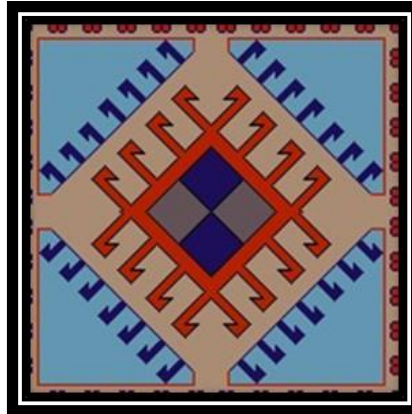
Kars yöresi halılarında sıklıkla rastladığımız ejder motifi bu özgün desenin merkezine yerleştirilmiştir. Dört köşesinde bulunan geometrik şekiller içerisinde yine ejder motifleri çevrelemiştir. Penç motiflerinin üzerinde, sağında, solunda ve altında ikişer adet çengel motifleri bulunmaktadır. Çengel motiflerinin sağında ve solunda, yeşil ve kırmızı renklerde kurtağzı motifleri yerleştirilmiştir yine çengel motiflerinin üzerinde bereket ve göz motifleri bulunmaktadır. Bej rengi geometrik şeklin dışında kalan bölümü ok motifi çevrelemiştir. Köşelerde ise yılan motifleri çiftli ve tekli olarak yerleştirilmiştir. Desenin dört köşesinde ejder motifleri stilize bir şekilde uygulanmıştır. Tasarımın ince bordürlerinde post beneği ve su yolu motifleri uygulanmış, kalın bordürde ise Kars yöresi dokumalarında sıkça dokunan çınar yaprağı/testere motifi yerleştirilmiştir. Tasarımın tamamı bitkisel, geometrik ve hayvan figürlerinde oluşmaktadır.

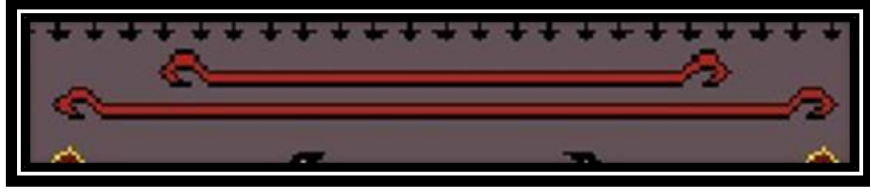
Şekil 133. Çınar yaprağı motifi (Yüre, 2021)

Şekil 134. Yılan motifi (Yüre, 2021)

Şekil 135. Ejderha/Sekizgen göl motifi (Yüre, 2021)

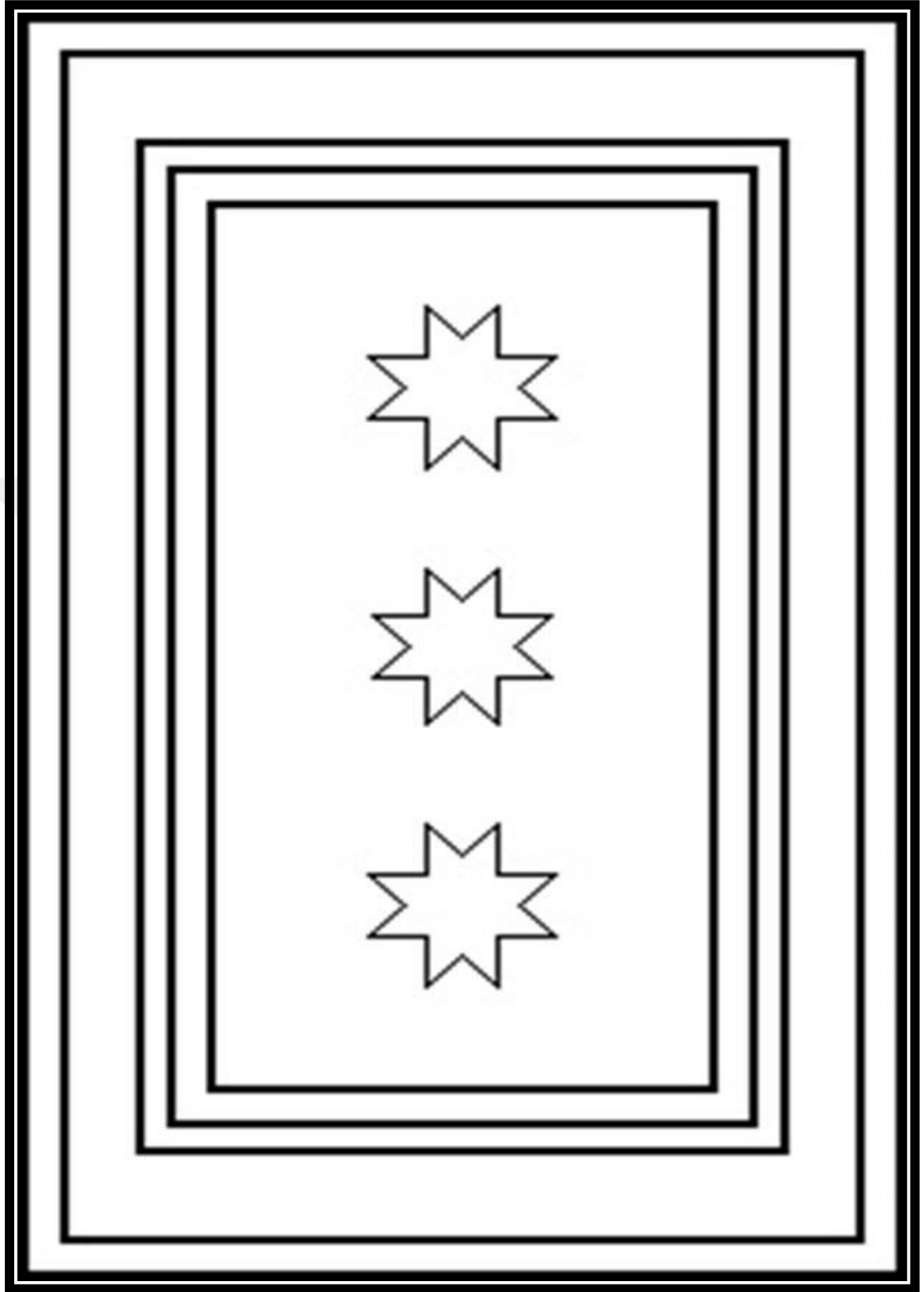
Şekil 136. Çengel motifi (Yüre, 2021)

KARS ÖZGÜN ÇALIŞMA NO:3

Şekil 137. Özgün çalışma no:3 (Yüre, 2021)

Şekil 138. Özgün çalışma no:3 şematik çizimi (Yüre, 2021)

KULLANILAN MOTİFLER

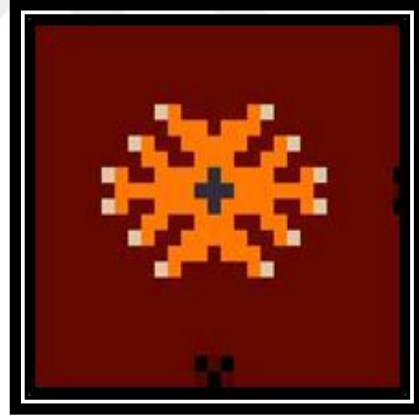
Yıldız, Bukağı, Kazayağı, Saçbağı, Pıtrak, Ok, Çarpı, Çengel, Post beneği.

MOTİF VE DESEN ÖZELLİKLERİ

Bu uygulama çalışmam ¼ raporlu olup yer yaygısı biçimindedir. Ana zemin rengi bordo üzerine üç adet yıldız motifi yerleştirilmiştir. Yıldız motiflerinin içerisinde yine yıldız motifleri uygulanmıştır. Yıldızların dışında kalan sağ ve sol bölümlere pıtrak motifleri yerleştirilmiştir. Yıldız motiflerinin aralarında bukağı motifleri bulunmaktadır. Yine bordo zemin üzerinde simetrik bir şekilde kazayağı motifi kullanılmıştır. Kazayağı motiflerinin ortasına saçbağı motifleri yerleştirilmiştir. Yıldız motiflerinin çevresinde ve bordo zeminde siyah çarpı motifleri bulunmakta ve ok motifleri zemini çerçeveleyip tamamlanmaktadır. Desenin ince bordürleri post beneği motiflerinden oluşmaktadır. Bordo rengin kullanıldığı bordürlerde çengel motifleri sıralı bir şekilde dizilmektedir. Turuncu bordürde ise pıtrak motifi birbirini takip ederek kompozisyon tamamlanmıştır.

Şekil 139. Yıldız motifi (Yüre, 2021)

Şekil 140. Pıtrak motifi (Yüre, 2021)

Şekil 141. Bukağı motifi (Yüre, 2021)

Şekil 142. Saç bağı motifi (Yüre,2021)

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Araştırma konusu olarak Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Halı ve Kilim müzesinde bulunan Kars halılarının incelemesi yapılmıştır. Araştırma sonucunda saptanan 15 adet envantere kayıtlı Kars halısının tamamı incelenmiştir. Halıların içinden sadece bir tanesinde deforme tespit edilmiştir.

Isparta Prof. Dr. Turan Yazgan Etnografya Halı ve Kilim Müzesinde yapılan araştırma sonucunda 15 adet Kars halısının katalog çalışması yapılmıştır. Her bir halının şematik çizimleri ve Texcelle desen çizim programı ile bilgisayarda karelendirilmiş çizimleri yapılmıştır. Halıların her biri ¼ simetrik raporlu olarak tespit edilmiştir ve her biri farklı kompozisyonlardan oluşmaktadır, kullanım alanları yer yaygısı olarak görülmektedir.

İncelenen Kars yöresi halılarında genel olarak gördüğümüz özellikler Selçuklu ve Divan tipi modellerdir. Kompozisyon içerisinde madalyonlu yıldızlar, çınar yaprağı, kaz ayağı, ok ve ejder motiflerini görmekteyiz. Selçuklu ve divan tipi olan bu halılarda en sık rastlanan renkler kırmızı, lacivert ve mavi renkleridir. Halıların bordürleri su yolları, çengeller ve stilize edilmiş ejder motifleriyle çerçevelenmiştir.

Kars yöresi dokumalarında bilinen motif ve desenlerin yanısıra, dokuyucuların kendilerine has motif ve desenleri de görülmektedir. Dokuyan kişiye göre motifler neye benzetiliyorsa, o isimle anılıp dokunduğu görülmektedir.

Halılar en önemli kültürel miraslarımızdandır. Ve günümüzde dokunan el halıları tıpkı bizden öncekilerin bizlere bıraktığı gibi bizim de gelecek nesillere mirasımızdır.

Bir halı incelendiğinde gerek motif gerek renklerle ilgili olarak hangi döneme ait olduğu anlaşılabilir.

Halı en önemli ve en eski kültürel miraslarımızdan olup günümüzde de dokunan el halıları kültürel özellikleri sebebiyle gelecek nesillere de mirastır. İlmek ilmek emek dokumaktır. Halı dokuyanın mektubu ve kültürümüzün ayrılmaz parçasıdır. Yörenin ve dokuyanın, duygularının ve inancının tercümesidir. Kağıda dökülen sevgi sözcükleri yeri gelip bir genç kızın ellerinden bukağı motifi ile halıya işlenmiştir. Anadolu kadınının gücü, kuvveti ve zor şartlara direnişi bir el motifi ile

halıda can bulmuştur. Bir ressamın tuvalinde hayat bulan umut veren gökyüzüdür, halılara işlenen hayat ağacı. Halı söylenmek istenen duyguların dilidir.

Tarihe tanıklık eden bu değerli mirasımıza katkıda bulunmalı ve önemini nesillerimize aktarmalıyız.

KAYNAKÇA

- Akdemir, M. S. (2008). **XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Isparta (Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Hayat)**. Isparta Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Isparta:
- Akpınarlı, F. & Üner, İ. (2017). "İç Anadolu Bölgesi Halılarında Görülen Figüratif Sembol ve Motifler". **Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi**, 20. 630-651.
- Alagöz, R. (2003). **Isparta Sanayi Potansiyeli ve Yatırım Alanları Araştırması**. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı-Sanayi Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, Yayın No:112, Ankara.
- Arıkan, Z. (1988). **XV. ve XVI. Yüzyıllarda Hamit Sancağı**. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir.
- Aslanapa, O. (2005). **Türk Halı Sanatının Bin Yılı**, İnkılap Yayınları, İstanbul.
- Aslanapa, O. (1997). "Türk Halı Sanatının Tarihi Gelişimi", **Arış Dergisi**. 3. 18-27.
- Aslanapa, O. (1993). **Türk Halı El Kitabı (İslam Öncesi Sanat-Mimari-Halı-Kumaş-Çini-Keramik -Minyatür)**, İnkılap Kitabevi, İstanbul.
- Aslanapa, O. ve Durul, Y. (1973). **Selçuklu Halıları**, Akbank Yayınları, İstanbul.
- Balcı, N. (2012). "Türk Halı Sanatında Mitolojik Kaynaklı Bazı Motifler". **Halı, Düz Dokuma, Kumaş, Giyim, Kuşam ve İşleme Sanatları Dergisi**, 8, 38-51.
- Böcüzade, S. S. (2012). Isparta Tarihi. (H. Babacan, Çev.) Isparta: Isparta İl Kültür Turizm Müdürlüğü.
- Böcüzade, S. S. (1983). **Kuruluşundan Bugüne Kadar Isparta Tarihi**. Seven, S. (çev.). Serenler Yayınları, İstanbul.
- Aytaç, Ç. (1982). **El Dokumacılığı**, 3. Baskı, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- Çoruhlu, Y. (1999). "Türk Sanatında Görülen Hayvan Figürlerine "Gök ve Yer" Sembolizmi Açısından Bir Bakış". **Uluslararası III. Türk Kültürü Kongresi**, 1, 243-257, Ankara.
- Çoruhlu, Y. (1999). **Türk Mitolojisinin Abc'si**. Kabalıcı Yayınevi, İstanbul.
- Demirgil, S. (2007). **Mazideki Isparta-I**. Isparta Belediyesi, Isparta.
- Deniz, B. (1999). "Osmanlı Dönemi Halıları, Osmanlı Kültür ve Sanat". **Osmanlı**. Ed. G. Eren, C.11. 381-394. Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Deniz, B. (2000). "Tekstil Ürünlerini Saklamada Kullanılan Halı ve Düz Dokumalar". **Sanat Dergisi**, 0-12. 1-13.

- Deniz, B. (2001). **Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları**, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Deniz, B. (2005). “Anadolu Türk Halı Sanatının Kaynakları”. **Sanat Tarihi Dergisi**. 14-1. 79-103.
- Deniz, B. (2010). Tekstil ürünlerini saklamada kullanılan halı ve düz dokumalar. **Sanat Dergisi**, 3.
- Diler, A. ve Gallice, M. A. (2018). **Kilimin Sembolleri**. Alfa Yayınları, İstanbul
- Doğan, N. Ş. (2008). **Isparta’da Selçuklu ve Beylikler Dönemi Mimarisi**. Isparta Valiliği İl Kültür Turizm Müdürlüğü, Isparta.
- Er, B. ve Sarıkaya, H. Z. (2012). “Bir İletişim Aracı Olarak El Sanatları”. **Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi**, 1. 169-177.
- Erbek, M. (2002). **Çatalhöyük’ten Günümüze Anadolu Motifleri**. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Elver, H. ve Soysaldı, A. (2021). “Kars İli Arpaçay İlçesi Koç Köyü Halı Yastıkları”, **Arış Dergisi**, 18. 74-97.
- Gelendost, H. (1998). **Kurtuluş Savaşında Isparta ve İstiklal Mahkemeleri**. Şafak Matbaacılık, Ankara.
- Görgünay, N. (1978). **Doğu Yöresi Hahları**, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.
- Görgünay, N. (1984). **Doğu Anadolu Köy Hahlarının Kalite ve Desenleri**, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara.
- Komisyon, (1938). **Isparta 1923-1938 15 Yıl**. Ankara Basım ve Cilt Evi, Ankara.
- Komisyon, (1967). **Isparta İl Yıllığı 1967**. Isparta Valiliği, Isparta.
- Komisyon, (1973) **Isparta İl Yıllığı 1973**. Isparta Valiliği, Isparta.
- Komisyon, (1983). **Isparta Yıllığı/// Cumhuriyetimizin 60. Yılında 1923-1983**. (1983). İlksan Matbaası, Ankara.
- Komisyon. (1982). “Isparta”, **Yurt Ansiklopedisi Türkiye İl İl Dünü Bugünü Yarını**. Cilt 2). Anadolu Yayıncılık, İstanbul.
- Kırzioğlu, N. G. ve Yazıcı, S. (1999). **Cumhuriyetimizin 75. Yılında Kars**. Kars Valiliği, Kars.
- Katırcıoğlu, N. (1958). **Bütün Isparta**. Bereket Matbaası, Ankara.
- Kartlı, M., Başığit, C. ve Kılınçarslan, Ş. (2017). “Isparta’nın Sütçüler İlçesinde Yer Alan Geleneksel Türk Evlerinin İncelenmesi”. **Uluslararası Katılımlı 6. Tarihi Yapılar Korunması ve Güçlendirilmesi Sempozyumu**, Trabzon.

- Koç, M. (1983). **Baris-Hamit-Hamitabat Tüm Yönleri ile Isparta**. Türk Köyü Yayınları, Isparta.
- Köstüklü, N. (1999). **Millî Mücadele’de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları**. Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- Köybaşı, S. (2012). **Arpaçay ve Çevresindeki Havlı Dokumalar**, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Megep, (2009). **El Sanatları Teknolojisi Kafkas Halı Desenleri**. Ankara.
- Oral, F. S. (1986). **Türkiye’de ve Dünyada Yerlisinden 6 Başbakan Yetiştiren Tek Şehir: Isparta Şeref Kitabı**. Kısmet Matbaası, Ankara.
- Özkartal, M. (2012). “Türk Destanlarında Geçen Halı Anlatımları, Halılardaki Hayvan Motifleri ve Renklerinin Dili”, **Arış Dergisi**, 8. 92-101.
- Polat, H. A. (2012). “Millî Mücadele’de Batı Anadolu Kongrelerinde Alınan Mali Kararlar”. **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, 31. 223-253.
- Süldür, E. (1951). **İkinci Isparta Tarihi**. Üstün Sanat Matbaası, İzmir.
- Tan, N., Turhan, S. ve Aksungur, G. (2002). **Isparta Türküleri**. Isparta Valiliği, Isparta.
- Terzi, M. A. ve Ergün, A. (2016). **Osmanlı Belgeleri Işığında Isparta**, Isparta Belediyesi. Isparta.
- Tezcan, H. (2007). **Topkapı Sarayı Müzesi Döşemelikler**, Vehbi Koç Vakfı/Kültür Bakanlığı, Ankara.
- Turgut, H. (2000). **Cumhuriyetten Günümüze Isparta**. ABC Basın Ajansı, İstanbul.
- Yağan, Ş. Y. (1978). **Türk El Dokumacılığı**. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Yalçın, O. (1960). **Isparta**. Özyürek Yayınevi, İstanbul.
- Yetkin, Ş. (1991). **Türk Halı Sanatı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Yılmaz, A.H. (2015). “Çanakkale Yöresi El Dokumalarında Motifler (Biçim, İçerik, Anlatım)”. **Kalemişi Dergisi**, 5. 147-167.
- Lezgiler, Meydan Larousse, Meydan Yayınevi, Cilt.7, İstanbul,1972, s.927.

İnternet Kaynakları

Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, <https://isparta.ktb.gov.tr/> (20.01.2021).

T.C. Isparta Valiliği, <http://isparta.gov.tr/isparta> (23.10.2021).